

sabahattin ali

BÜTÜN ESERLERİ : 3

Değirmen Dağlar ve rûzgâr

YAYINLANMAMIŞ ŞİİRLERİYLE

bilgi yayınevi

SABAHATTİN ALİ

Değirmen
Dağlar ve Rüzgâr

BİLGİ YAYIN EVİ

kapak düzeni fahri karagözoğlu

İÇİNDEKİLER

DEĞİRMEN

Yazarın Önsözü	7
Değirmen	9
Kurtarılamayan Şaheser	26
Kırlangıçlar ...	45
Viyolonsel	51
Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi	63
Bir Delikanlının Hikâyesi	81
Bir Gemici Hikâyesi	94
Bir Orman Hikâyesi	102
Kazlar	111
Bir Firar	118
Kanal	123
Candarma Bekir	130
Sarhoş	137
Bir Cinayetin Sebebi	145
Bir Siyah Fanilâ İçin ...	153
Komik-i Şehir	163

DAĞLAR VE RÜZGÂR

Dağlar	185
Servi	186
İstek	187
Melankoli	188
Günümüz	189
Hapisane Şarkısı I	190
» » II	191
» » III	192
» » IV	193
» » V	194
Gurbet Hapisanesi	195
Kızkaçıran	196
Mayıs	197
Hey	198
Yetmez mi ?	199
Ayrıldılar	200
Kıyamadığımı	201
Unutamadığımı	202
Ağlayı Ağlayı	203
Kara Yazı	204
Uzakta	205
Eskisi Gibi ...	206
Bir Doğum Günü İçin	207
Çocuklar Gibi	208
Koşma	210
Son Mektup	211

Rüzgâr	212
Öyle Günler Gördüm ki	215
KURBAĞANIN SERENADI	
Kurbağanın Serenadı ...	225
Beşik	226
Kudurmak	227
Firar	228
Bütûn İnsanlara	229
Yat ve Uyu	230
Ebedi	232
Köprünün Çocukları	235
Köprünün Geceleri	237
Köprüde Sabah	239
Serserinin Ölümü	240
Buruşuklar	247
İlk Beyaz Saç	249
Babam İçin	251
Çakır	253
Safo	255
Sevdasız	256
Nefes	261
Hayat (Kalender)	262
Hayak (Mefkûreci)	263
Hayat (Bedbin)	264
ÖTEKİ ŞİRLER	
Aşk Başlangıcı	267
Kûmeste Sabah	268
Acaba	270
Gecenin Kemanı	271
Muallim	272
Ne Kazandık	273
Gazel Naziresi	274
Öksüz Kız Masalı	275
Dere	279
Kalbimde Aşkınız	280
Bir Macera ...	281
Terkib-i Bend Risalesi	282
Mesnevî	295
Nefes (Gök Alp'a)	304
Benim Aşkım	305
Ruhumun Dalgaları	306

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Şiir ve hikâyelerim arasında, yazmış olmaksan utanacağım kadar kötülerini olduğunu biliyorum. Bunların bir kısmının çocuk denecek bir yaşta yazılmış olmaları bence bir mazeret değildir; çünkü bu çeşit yazıyı bugün herhangi bir imzanın üstünde görsem, sahibini ıslah olmaz bir zevksizlik ve tam istidatsızlıkla suçlandırmakta tereddüt etmem. Bunların, benim sanat hayatımın gelişmesini göstermesi bakımından, sadece kendim için bir ehemmiyeti vardır ki, bu da onları başkalarına okutmak için bir sebep olamaz.

Buna rağmen bu yeni baskıdan onları çıkaramadım. Çünkü bir kere okuyucu önüne sermiş olduğum taraflarımı sonradan örtbas etmeğe hakkım olmadığı kanaatindeyim; ama böylece belki de eski bir hatayı devam ettirmekten başka bir şey yapmıyorum.

İyiye kötüden ayırmak külfetini okuyucuya bıraktığım için özür dilerim.

S. A.

DEĞİRMEN
BİRİNCİ KISIM

Birinci Basım 1935
İkinci Basım 1943
Üçüncü Basım 1965

Dördüncü Basım
Haziran 1973

DEĞİRMEN

Hiç sen bir su değirmeninin içini dolaştın mı adaşım?...

Görülecek şeydir o... Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar... Ve bir köşede birbiri üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...

Taşların yanında, duman halinde, sıcak ve ince zerrelere uçuşur. Halbuki döşemedeki küçük kapağı kaldırıncaya aşağıdan doğru sis halinde soğuk su damlaları insanın yüzüne yayılır...

Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden

ayrı ayrı makamlarda çıkıp da kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere?... Yukarıdaki tahta oluktan inen sular, kavak ağaçlarında esen kış rüzgârı gibi uğuldar, taşların kâh yükselen, kâh alçalan ağlamakli sesleri kayışların tokat gibi şaklayışma karışır... Ve mütemadiyen dönen tahtadan çarklar gıcırda, gıcırda...

Ben çok eskiden böyle bir değirmen görmüşüm adaşım, ama bir daha görmek istemem.

Sen aşkın ne olduğunu bilir misin adaşım, sen hiç sevdin mi?...

Çoook desene! Sevgilin güzel miydi bari? Belki de seni seviyordu... Ve onu herhalde çok kucakladın... Geceleri buluşur ve öperdin değil mi? Bir kadını öpmek hoş şeydir, hele adam genç olursa...

Yahut sevgilin seni sevmiyordu... O zaman ne yaptın? Geceleri ağladın mı?... Ona sararmış yüzünü göstermek için geçeceği yolda bekledin, ona uzun ve acındırıcı mektuplar yazdın değil mi?...

Fakat herhalde ikinci bir aşka atlamak senin için o kadar güç olmamıştır. İnsan evvelâ kendi kendisinden utanır gibi olur ama, bilir misin, bizim en büyük maharetimiz nefsimizden beraet kararı almaktır. Vicdan azabı dedikleri şey ancak bir hafta sürer. Ondan sonra en aşağılık katil bile yaptığı iş için kâfi mazeretler tedarik etmiştir.

Ha, sonra bir üçüncü, bir dördüncüyü sevdin, ve bu böyle gidiyor.

Peki ama, bu sevmek midir be adaşım, bir kadimi öpmek, onu istemek sevmek midir?...

Çırılçıplak soyunarak şehrin sokaklarında koşabiliyor musun?...

Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir nehre atılarak yüzmek elinden geliyor mu?

Bir şehrin adamlarını öldürmek cesareti sende var mı? Bir minareye çıkararak bütün dünyaya işittirecek kadar kuvvetle bağırabilir misin?

Aşk sana bunları yaptırabilir mi? İşte o zaman sana seviyorsun derim...

Sen sevgiline ne verebilirsin sanki? Kalbini mi? Pekâlâ, ikincisine? Gene mi o? Üçüncü ve dördüncüye de mi o?... Atma be adaşım, kaç tane kalbin var senin?... Hem biliyor musun, bu aptalca bir laftır: kalbin olduğu yerde duruyor ve sen onu filana veya falana veriyorsun... Göğsünü yararak o eti oradan çıkarır ve sevgilinin önüne atarsan o zaman kalbini vermiş olursun...

Siz sevemezsiniz adaşım, siz, şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz, birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz, birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... Siz sevemezsiniz. Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingeneler.

Dinle adaşım, sana bir Çingenenin aşkını anlatayım...

Bir gün —karların erimeğe başladığı mevsim-

deydi— bütün çergi, —otuza yakın kadın, erkek ve çocuk, dört beygir ve iki defa o kadar da eşek— Edremit tarafına doğru göçüyorduk.

Can sıkın ve bize hiç uymayan bir kıstan sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirmeğe başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti. Sirtlarında beyaz ve kısa bir gömlekten başka bir şeyleri olmayan küçük çocuklar hiç durmadan koşuyorlar, bağıyorlar ve şose yolunun kenarındaki hendeklerde yuvarlanıyorlardı.

Delikanlılar keman ve klârnet çalarak yürüyorlar, genç kızlar parlak sesleriyle su gibi türküler söylüyorlardı.

Ben de etrafı gözden geçirerek bir köy, bir çiftlik, yanında kalabileceğimiz bir yer araştırıyordum.

İkinciye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. Suyu bol bir çay küçük sığır ağaçlarının arasından geçtikten sonra da ve taş bir mecraya giriyor, oradan da dört tane tabata oluğa taksim oluyordu.

İttiyat çınarları çukura gömülen eski değirmeni sıyah kiremitli çatısını örtüyorlar, ve ön tarafındaki geniş meydana gölgeliyorlardı.

Ağaçların hisirtisini bastıran bir gürültüyle değirmenin altından fıkırdayıp çıkan köpüklü su bu iki su taze kavağın ortasından geçip ilerideki sazlıkta kayboluyordu.

Burada çergilemek hiç de fena değildi. Yüklü eşeklerle sık sık gelip giden köylülerden değirmenin işlek olduğu anlaşılıyordu. Ve bir kurşun atımı ötede beyaz minaresiyle bir köy görünüyordu.

Daha çadırları kurmadan Atmaca klârnetini alarak, kanatlarının biri açık duran kocaman kapağa yanaştı, çalmağa başladı.

İçeride sesi duyan köylüler, oraya birikerek dinliyorlardı. Değirmenci de bunların arasındaydı, beyaz sakalını karıştırarak lâkayt gözlerle bakıyordu.

Bilir misin adaşım, bu köylüler tavuk ve oğlak çaldığımızı söyleyerek bizden şikâyet ettikleri halde bizi gene severler.

Aralarında bir kileye yakın buğday toplayarak Atmaca'ya verdiler. Ve değirmenci buna iki çömlek de yoğurt ilâve etti.

Biz bu güzel kabulden cesaret alarak biraz ötedeki zeytin ağaçlarının arasında çadırlarımızı kurduk.

İşler iyi gidiyordu. Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satmakta güçlük çekmiyorlardı. Çalgıcılarımız yarım gün uzaktaki köylerden bile düğüne çağırılıyorlardı.

Atmaca tabî en baştaydı...

Sen bu Atmaca gibisine daha rastlamamışsındır.

Bir kere heybetli delikanlıydı: yağız derisi, yüzüne delice dökülen simsiyah saçları ve koyu gözleri...

Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu.

Bunun için biz ona Atmaca derdik...

Başı geniş omuzlarının üstünde bir Arap atındaki gibi dik dururdu ve bir Arap atı ondan daha çevik değildi...

Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi.

Başka Çingenerler gibi çalmazdı o, adaşım: bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki klârneti çalarken havayı ciğerlerinden değil doğrudan doğruya yüreğinden veriyor.

Geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi. Biz de çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenemizi toprağa dayayarak onu dinlerdik.

Hiç bir sevgilisi yoktu. Ne geçtiğimiz Türkmen köylerindeki al yanaklı güzeller, ne de ince dudaklı Çingene kızları onun bakışlarını bir andan fazla üzerlerinde alıkoyabilirdi...

Halbuki çalgı çalarken büyük gözlerle —oradaki kıvılcımları söndürmek ister gibi— bir nem belirmediğini, esmer yanaklarında, —bir ateşe rasgelmiş gibi derhal kuruyan— birkaç ufak damlacığın yuvarlanmak istediğini görmüştük.

Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiç birimiz bilmezdik. Acaba birisini sevdiği için mi, yoksa hiç kimseyi sevemediği için mi, bu kadar yanık, bu kadar derinden çalıyordu?...

Arasına uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi.

Kasabadaki efendiler ona akran muamelesi

ederlerdi, fakat o davarlardan bizimle beraber koyun uğrular, düğünlerde bizimle beraber çalgı çaldı.

Hemen her akşam değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorduk. Şimdilik bir şey anaforamadığımız için değirmenci de memnundu. Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu.

Değirmencinin kızı tam bir köy güzeliydi.

Yuvarlak bir yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan ince örgülü saçları vardı.

Ama yüzü hep soluktu. Etrafındaki şeylere, kendisiyle alışverişi yokmuş gibi, dümdüz bir bakışı, ve dudaklarının kenarından dökülüyormuş gibi, isteksiz bir gülüşü vardı.

Bu kızcağız sakattı adaşım, küçükken sağ kolunu değirmenin çarklarından birine kaptırmıştı.

Şimdi onun yerinde şalvarının beline iliştirilen boş bir yen sallanıyordu.

Ve bu onu insanlardan ayırıyordu.

Düşünebilir misin, güzel bir kızın bir kolu olmazsa bu ne demektir? Derenin üstbaşında çıpıl çıpıl yıkanan genç kızlara karışamıyordu. Vücudunu ve ondaki ayıbı her zaman örtmeğe mecburdu...

Geceleri birbirlerinin evinde toplanıp cümbüş yapan kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arasına tahta kaşıklar alarak oynamak elinden gelirdi...

Belli ki onun bütün çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle alt alta üst üste güreşen, değirmenin önünde erkek çocuklarla su fışkırtmaca oynayan akranlarına bir duvara yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

Şimdi bütün bunlara alışmış görünüyordu. Başka insanların yaptığı birçok şeyleri yapmak hakkının kendisinde olmadığını biliyor ve hiç bir şey istemiyordu.

Değirmenin kapısı yanındaki taş sedire saatlerce oturup meydanda eşelenen taçuklara, yahut kocaman çınarın kıpırdayan yapraklarına yarı yumuk gözlerle bir bakışı vardı ki, adamı ağlamakli ederdii.

Geceleri babasıyle beraber gelir, onun yanında diz çöküp oturarak bize bakardı...

Sözü kısa keselim adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız değirmencinin bu sakat kızına vuruldu.

Tavuslara, sülünlere bakmağa tenezzül etmeyen yabanî kuş, kanadı kırık bir çulluğun şikâri oldu.

Eyvah bana ki meselenin çok geç farkına vardım. Ben anladığım zaman alev saçağa sarmıştı... Yoksa çoktan çergiyi toplar, başka yere göçerdim...

Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi...

Ve biz titrediğimizi, bağırarak, konuşarak, yahut yerlere atılıp ağlamak istediğimizi hissederdik...

Onun çalışında, bir ateş yığını etrafında haykırarak ateşe tapanların, yahut batmakta olan bir gemiye çarpan dalgaların feryadı ve inleyişi vardı.

Atmacanın kanatları düşmüştü adaşım. Sarardıkça sararıyordu. Değirmencinin köye indiği günler kapının yanındaki taş sedirde kızla beraber oturduğunu ve tırnaklarını, parçalamak ister gibi, iki tarafındaki sert kayada gezdirdiğini görünce bu işin böyle gitmeyeceğini anladım...

Bir gece onu çağırdım, derenin altbaşına gittik, kavak fidanlarının arasına oturduk.

Çakıllarda acele acele seken sulardan ve uzaklardan gelen bir kurbağa sesinden başka hiç bir şey duyulmuyordu.

Atmaca önüne bakıyor, niçin çağırdığımı, ne söyleyeceğimi sormuyordu.

Elimi omuzuna koydum, gözlerini bana kaldırdı.

«Seviyorsun!...» dedim.

«Öyle...» dedi.

«Ne yapacaksın?...»

Bu soruların cevabını bulmak ister gibi gözlerini yukarıya, yıldızlı göğe çevirdi; uzun uzun baktı, birdenbire:

«Sen bizim çeribaşımızsın –dedi–, gezdiğin yerler benden çok, tecrübelerin fazla, aklın, dirayetin bütün Çingenerden üstündür. Sana açılmalıyım... –Gözlerini hiç indirmeden, sanki yıldızlara anlatıyormuş gibi, söylemeğe başladı–: Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki arkamdan

uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmezdim; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip, “Kızım senin için yataklara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlât gibi sineme basacağım, yalnız gel, gel de kızımızı kurtar!...” diye yalvardılar da gene cevap vermeden yoluma gittim; işte şimdi bu bir kolu olmayan kızı seviyorum.

Onu alamam, onu kaçıramam... Halbuki o da beni seviyor. Bunu bana evvelisi gün ağlayarak söyledi. “Gel –dedim–, beraber kaçalım.” Acı acı güldü, “Ağam –dedi–, ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?...” Onu nasıl sevdiğimi anlattım: “Bana kolunun yerine kalbini veriyorsun, bir kalb bir koldan daha mı az değerlidir?”

«Tekrar gözyaşları boşandı: «Olmaz –dedi–, düşün ki, her karşına çıktığımda senden utanacağım, başım yerde olacak, beni böyle zelil etmek ister misin? Bırak beni, ne olduğumu bilerek ihtiyar babamın yanında kalayım, sen de bir daha buralara uğrama. Bana sakatlığımı unutturarak deli deli rüyalar gördürdün, seni ömrümün sonuna kadar unutamam, ama olmayacak şeylere beni inandıрмаğa kalkma, eğer sahiden beni seviyorsan hemen buralardan git!...”»

Atmaca burada bir nefes aldı ve gözlerini yere indirdi:

«Düşünüyorum, birleşirsek bu ikimiz için de sahiden azap olacak. Aramızda anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz. Eğer o bana açılmaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: “Ne diye gençliğini benim için nâra yaktın, sana yazık

değil mi?" demek isterse ben ne yaparım? Her sözümden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, düşünceli olsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider...

«Ne yapacağımı, bu halin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığımı yere seren bir aşk... Senin Atmacan artık kanatlarını kımıldatacak halde değil!...»

Sustu, son sözler öyle acınacak bir tavırla ağzından dökülmüştü ki, fazla bir şey sormağa, hattâ teselli etmeğe kalkışmadım; ona bu halde ne söz söylenebilir, ne de o söyleneni duyardı.

Koluna girip çadıra kadar götürdüm.

İşler gittikçe sarpa sarmıştı adaşım, Atmacanın hali beni korkutuyordu. Fakat yapılacak hiç bir şey yoktu. Şimdilik işi olurluna bırakmağa karar vererek yattım. Bütün gece, büyük çınarın altında kollarını açarak sabırsızca bekleyen Atmacayı, ve dudaklarının kenarında geniş bir sevinç, soluk yanaklarında görülmemiş bir pembelikle ona doğru koşan değirmencinin kızını gördüm. Fakat birbirinin kucağına atılacakları zaman şekli belli olmayan tuhaf bir cisim ikisinin arasına giriyor, bir çark gibi fırıl fırıl dönerek ve gittikçe büyüyerek onları ayırıyordu.

Günler, kuvvetli bir rüzgârın sürüklediği beyaz bulut kümecikleri gibi birbiri arkasına geçip gidiyorlardı. Ve biz, bunların sonunda muhakkak

bir fırtına kopacağını seziyorduk. Herkes müthiş bir şeyden korkuyor gibiydi. Bütün çergiyi ağır bir durgunluk kaplamıştı.

İhtiyar ve tecrübeli Çingene karıları bildikleri afsunları okuyorlar, bütün iyi ve fena ruhları zavalli Atmacanın imdadına çağırıyordı. O, git-tikçe çöken yanakları, nereye baktığı belli olmayan şaşkın gözleriyle geçerken delikanlılar başlarını yere eğiyorlar, genç kızlar ölü gibi sararan benizleri ve titreyen dudaklarıyla arkasından bakıyorlardı.

Kadın, erkek, genç, ihtiyar hiç bir şeye karar veremeyerek bekliyorduk. Sanki serseri bir rüzgâr kafalarımızdan her düşünceyi silip süpürüyor, bizi şaşkın ve meyus buralarda bırakıyordu.

Bir gün Atmaca yanıma sokuldu.

«Bu akşam değirmende ahenk yapacağım, ben ihtiyarla konuştum!...» dedi.

Hafif yağmur çiseliyordu. Akşama kuvvetli bir yaz sağanağı gelmesi çok mümkündü. Bunu ona da söyledim.

«Değirmenin içinde çalacağım!» dedi.

«Değirmen geceleri de işliyor, o gürültüde mi?»

Tuhaf tuhaf güldü,

«Korkma! –dedi–, kılârneti o gürültüde de size duyururum. Nefesim daha o kadar kuvvetten düşmedi.»

Yağmur akşama doğru sahiden arttı. Karşı tepedeki palamut ormanına birbiri arkasına yıldıırımlar düşüyor, iri damlalar zeytin ağaçlarının

siyah yapraklarını garip tipirtılarla oynatıyordu.

Hepimiz değirmenin içine dolduk. Tavanda sallanan iki tane gaz lambası etrafa yarım bir aydınlık serpiyordu ve çarklar, taşlar, tozlu kayışlar dönüyorlar, dönüyorlardı.

Hepsinin birden çıkardığı yırtıcı gürültü yağmurun alçak tavandaki kesik hiçkiriğine karışıyor, birbirini kovalayan gök gürültüleri bu korkunç ahengi tamamlıyordu.

Değirmenci ve kızı duvarın dibindeki sedire oturmuşlardı. Sallanan lambalar genç kızın yüzünde acayip gölgeler oynatıyordu.

Bütün gürültüleri bastıran ince bir ses birdenbire yükseldi: kendisini değirmenin karanlık bir köşesine çeken Atmaca çalmağa başlamıştı.

Adaşım, ben o gece dinlediğim şeyleri öldükten sonra bile unutamam.

Dişarıda fırtına gittikçe artıyor ve rüzgâr ıslak kamçısını kerpiç duvarlarda gezdiriyordu. Yükselen sular tahta oluklardan taşıyor, haykıra haykıra yerlere dökülüyordu.

İçeride taşlar nihayetsiz bir coşkunlukla homurdanıyor; çılgın gibi dönen kayışlar şaklıyor; birbirine geçen tahta çarkların dişleri ağlar gibi gıcırdıyordu. Ve bunların hepsini bastıran deli bir ses kâh yalvarıyor, kâh hiddetle kıvranıyor, susacak gibi olduktan sonra tekrar yükseliyordu.

Alaca karanlıkta Atmacanın siyah ve parlak gözleri hiç kıpırdamadan genç kıza bakıyorlardı,

genç kızın acınacak bir perişanlıkla çırpınan büyümüş gözlerine...

Ve öyle şeyler çalıyordu ki adaşım, onları anlatmağa bizim kullandığımız kelimelerin takati yoktur...

Bazen okşayan, ısıtan bir sabah güneşiydi... Fakat derhal yüzümüzü yırtan, gözümüzü kör eden, içindeki ateşleri kum tanesi gibi etrafa saçan bir çöl fırtınası oluyor, yahut bağrımıza işleyen bir bıçak haline geliyordu.

Son ve keskin bir çığlıktan sonra Atmacanın ayağa kalktığını gördüm. İki üç adım ilerledi ve klârneti bir köşeye fırlattı.

Herkes doğrulmuştu. Üzüntülü gözlerle ona bakıyorlardı. O, yüzüne büsbütün dökülen kara saçlarını eliyle geriye attı. Birdenbire çukura gitmiş gibi görünen gözlerle etrafını araştırdıktan sonra onları değirmencinin kızına dikti, uzun uzun baktı...

O dakikayı ömrümde unutamam adaşım; dışarıda fırtına arttıkça artmıştı, duvarlar sarsılıyor, tepemizdeki kiremitler uçuyordu. Ve değirmen, azgın bir hayvan, homurduyor ve dönüyordu. Ve o, lambanın sönük ışığında, olduğundan daha büyük âdeta bir gölge gibi duruyordu. Gözleri genç kızın üzerindeydi. Tahammül edilmez bir acı yüzünün şeklini tanınmayacak hallere sokmuştu. Kâh esmer derisini şişiren bir kan gözlerinin kenarına kadar fırlıyor, kâh dişlerinin arasında ezilen dudakları bile bembeyaz oluyordu. O dudaklar ki, bir şey söylemek ister gibi kıpırdıyorlardı ve kenarları ağlayacak gibi aşıya çekiliyordu.

Bu bakış ancak bir an kadar sürdü. Sonra gözkapakları yavaşça düştüler ve o, yere yıkılacak

gibi sallandı. Fakat hemen kendisini topladı. Bir kere daha etrafına bakındı. Sanki bir imdat bekliyor gibiydi: kendisini bu kahredici, bu parçalayıcı ağırlardan kurtaracak bir imdat... Nihayet kafasına bir şey vurulmuş gibi inledi. Gerisingeriye dönerek değirmenin öbür başına, çarkların ve kayışların kudurmuşçasına döndükleri köşeye doğru atıldı.

Bir nefes alımı kadar hepimiz olduğumuz yerde kaldık, sonra delice bağırarak arkasından koştuk...

Heyhat adaşım, çok geçti. Atmaca yerinden fırlayan ve «iş işten geçti» demek isteyen gözlerle bize doğru geliyordu.

Sağ kolu yerinde değildi ve oradan oluk gibi kan fışkırıyordu. Birkaç adımdan sonra sendeledi, ayaklarımızın dibine yıkıldı...

İşte adaşım, sana seven bir Çingenenin hikâyesi.

Çiçeklerin açtığı mevsimde, senin kollarına yaslanan ve çiçekler kadar güzel kokan bir vücutla uzak su kenarlarında oturmak, ve öpüşmek, yoruluncaya kadar öpüşmek hoş şeydir...

Seni gördüğü zaman zalimce başını çeviren mağrur bir dilberin kapısı önünde ve ay ışığı altında sabaha kadar dolaşmak, bunu candan arkadaşlara ağlayarak anlatmak, —söz aramızda— gene hoş şeydir.

Fakat sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımağa tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, işte adaşım, yalnız bu sevmektir.

KURTARILAMAYAN ŞAHESER

Genç şair siyah meşin ciltli ufak kitabı havaya kaldırarak bağırdı:

«Bundan daha yükseğinin bulunduğunu söyleyemez, sevgilim benim eserimden daha güzelini okuduğunu iddia edemez ya.»

Gözlerinde, erimiş bir madenin oynak parlaklığı ve yanık yüzünde bir ekmek kabuğunun kırmızımtırak donukluğu vardı.

Yer ayaklarının altından itiyormuş, yahut gökyüzü kendisini çekiyormuş gibi yukarıya uzanıyor; vücudunu insanlıktan ayıran bir buğu, hareketlerine gökyüzündekilere mahsus sarhoşluğu veriyordu. Çimenler üzerinde uçuşan beyaz kâğıtlar ki bunlar elindeki şaheserin müsveddeleri idi, yüzüne sisten

yaratılmış küçük kuşlar gibi dokunup geçiyorlar ve sonra bahçedeki beyaz güllerin, kan rengi karanfillerin, bıçak gibi keskin kokulu sardunyalarmın, yaşmaklı bir kadına benzeyen zambakların, ince sapları üzerinde aevli bir meşaleyi hatırlatan lâlelerin ve renkli maskeleriyle eski Yunan aktörlerini andıran hercai menekşelerin üstüne konuyorlardı.

Ve genç şair gülüyordu; yüzünün hiç bir çizgisini değiştirmeyen fakat bir nehir coşkunluğuyla dökülen bir gülüş esmer yanaklarına yayılıyordu.

Çünkü o bugün şaheserini bitirmişti.

Siyah meşin ciltli kitabın sahifelerine bakarak haykırdı:

«Artık hiç kimse benden yüksek değildir; Homeros veya başkası! Ben bunlara da tepeden bakıyorum. Ve sevgilim benden daha iyi yazanları gösteremeyecek. Ancak herkesten yüksek şeyler yaratırsam beni seveceğini söylemişti. İşte, benden evvel gelenlerin ve benden sonra gelecek olanların yetişemeyecekleri yüksekliğe çıktım. Ve yalnız kendisi için yazdığım bu kitabı ona verdiğim zaman o da benim için sakladığı kalbini verecek...»

Kitabın sahifelerinden gözlerini ayırmayarak yürüdü. Islak çimenleri çiğneyerek ve ayağının altında ezilen menekşelere dikkat etmeyerek, iki tarafı mermer direkli bir kapıdan evine girdi.

Ve şaheserini sevgilisine yolladı.

Tam sekiz sene evveldi ve o zaman genç şairin şakaklarında şimdiki gibi beyaz teller, gözlerinin

kenarında yorgunluk çizgileri yoktu. Yüzünün derisi beyaz bir güle, dudakları kırmızı bir güle benzerdi. Ve memleketin kadınları onun şiirlerini sonsuz bir baygınlık ve şehvetle okurlardı. Bu esnada gözlerinin önüne mısraları gibi tatlı ve ince endamıyla genç şair gelirdi.

Fakat güzelliğinin derecesi insan güzelliği hudutlarını aşan bir genç kız vardı ki bunlara istihfafla dudaklarını bükmek acayıpliğinde bulunuyordu.

Ve genç şair, yazıları karşısında kendinden geçmeyen bu fevkalâde kızı seviyordu...

«Sevgilim –dedi–, mısralarım ki Hindin ipek-lileri kadar ince dokunmuş ve İran'ın kıymetli halıları gibi hünerli renklerle süslenmiştir, niçin senin kalbini heyecana getiremiyorlar? Geceyi terennüm eden şarkılarım sana kendi gözlerini; gün doğuşunu anlatan şarkılarım sana dudaklarının rengini hatırlatmıyor mu? Dalgalara ait şiirlerimde dağınık saçlarının tellerine rasgelmiyor musun?»

«Belki böyle olabilir –diye genç kız cevap verirdi–, belki böyle olabilir, genç şair, fakat benim seni sevmem için daha başka şeyler yazabilmen lâzımdır. Bana tanımadığım şeylerden, saklı güzellikler ve hakikatlerden bahsedebilir misin? Ve bunları herkesten daha güzel olarak yazacak kudreti kendinde buluyor musun?»

«Güzel yazıyorsun ey şair, derin ve azametlisin, fakat Fuzulî daha derin, Goethe daha azametli değil miydi?»

«Söyle, ihtiras ve çılgınlıkta Shakespeare'i, istihza ve ıstırapta Dante'yi geçebilir misin?»

Ve genç şair anlıyordu ki, bu büsbütün başka

bir mahlûktur. Kadınları hayran eden, çeken şeylerin buna tesiri yok. Çünkü bu kızın gözleri baktığı şeyleri görüyordu ve sinirlerinde hissetmek, kafasında düşünmek kabiliyeti vardı...

Ve genç şair cevap verirdi:

«İçimdeki ateş, herkesin ısınmak için bana sokulmasına kâfiydi. Ben de onu üfleyip çoğaltmak, orada bir yangın yapmak ihtiyacını duymuyordum... Lâkin, ey sevgilim, görüyorum ki bu, kıvılcımlarını senin kalbine sıçratamayacak kadar fersizmiş. Fakat bunu yanardağ yapacak kudret bile bende var. Sana söylediklerini aratmayacak eserleri getireceğim, sevgilim, ve o zaman kalbini bana vereceksin...»

«Ve o zaman kalbimi sen alacaksın!...»

Ve genç şair bir ay şehrin etrafındaki ormanları dolaştı, ki orada yerlere kadar uzanan dalların pembe dudaklı çapkın gelinciklerden, sarışın ve hayalci papatyalardan aldığı gürültüsüz öpücüklere yalnız sinsi sinsi yürüyen yaban kedileriyle, daima koşan ürkek karacalar mâni oluyorlardı.

Ve bir ay geniş nehirlerin üzerinde kayıkla dolaştı ki, orada, boyalı teknelerinde ağlarını temizleyen ihtiyarlar, tatlı sesli su perilerinin toy balıkçıları bataklık sazlarının içine nasıl çektiklerine dair acıklı türküler söylüyorlar; ve geceleri küçük balıklar, ayın nehre avuç avuç serptiği gümüş kırıntılarını toplamak için, suyun üstünde sıçıyorlardı.

Ve bir ay, geceleri şehrin içinde gezerek, birbirinin göğsünde uyuyan çiftleri, sokaklarda bir tek gölge halinde dolaşan sevdalıları gördü. Korulardaki sık ağaçların altını, ve alçak duvarlı bah-

çelerde ay ışığının giremediği karanlık köşeleri gözetleyerek sonsuz veda monologlarını veya kısıkaç âşıkların yeis dolu şikâyetlerini dinledi.

Ve üç ay sonra, gümüş bir kalemle gümüş ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

Fakat bu defter, zehirli dikenlerle yazılmış gibi acı satırları taşıyan bir cevapla geri geldi. Genç kız:

«Heyhat, zavallı şairim —diyordu—, şiirlerin ihtiyar ve zengin çiftlik sahibinin kızını ağlatacak ve valinin mağrur yeğenine önünde diz çöktürecek kadar güzeldir. Sokaktan geçtiğin zaman kadınlar pencerelerden eskisinden daha çok sarkacaklar, ihtimal minimini ipek mendillerini de —tabiî dalgınlıkla— ayaklarının dibine düşüreceklerdir. Fakat bütün bunlar beni sana yaklaştırmağa kâfi değil...

«Gerçi gördüğün ve yazdığın şeyler fevkalâdedir. Lâkin ben de seninle beraber olsaydım onları aynı şekilde göreceğim değil miydin? Hangi şey bana bilmediklerimden bahsetti? Belki şiirlerin bizzat hayat kadar tesirli ve tatlı yazılmıştı, saf ve iyilikle doluydular; fakat söyle, Horatius senden kat kat tesirli ve tatlı değil miydi? Vergilius, ilâhî Vergilius kadar temiz ve hayır isteyen olmak elinden geliyor mu?»

Genç şair tükenmez hıçkırıklarla minderlerin üstüne atıldı. Yüzükoyun kapanarak ağlıyor, ağlıyordu. Hayatlarında hiç sevmemiş olanların tahayyül edemeyecekleri bir acı onu boğuyor; sanki gür alevli bir meş'ale göğsünün içerisinde dolaşarak kaburgalarını yalıyormuş gibi kıvranıyordu.

Kendisini tutmak isteyerek, beyaz dişlerini mor kadife yastıklara geçirdi... Göğsünü sarsan bir sesle kesik kesik: «Yazacağım sevgilim –dedi–, sana istediklerini yazacağım!...»

Ve genç şair altı ay memleketin bütün büyük filozoflarını, şairlerini dolaştı. Şehrin birinde, uzun siyah sakallı, tepeleri çıplak filozoflar, eskimiş cüplerinin geniş kollarını sallayarak ona Aristoteles'ten, Epikur'dan veya İbni Rüş'ten bahsettiler.

Ve gözlerinde, başka bir âleme bakmaktan doğan, hürmete lâayık bir mahmurlukla —ki genç şair bunu evvelâ aklıktan zannetmişti— ruhun ölmezliğinden ve değişmelerinden, fani olan eşyanın ebedî olan hayata, ve fani olan hayatın ebedî olan eşyaya karşı vaziyetlerinden ve —kendilerinin buldukları— ebedî hakikate varmak felsefesinden; ezeli ve felsefi hayatın lezzet ve feragatiyle dünya hayatının ve zevklerinin süfliliğinden —ta belediye resinin verdiği mükellef ziyafete geç kalmamak için bu asil konuşmayı kesinceye kadar— coşkunca bahsettiler.

Ve diğer bir şehirde, gür beyaz kaşlı, damarlı elli meşhur biyoloji âlimleri genç şaire karıncaların öğleden evvelki ve öğleden sonraki yaşayışları hakkında yeni nazariye ve tahminleri ihtiva eden yirmi muazzam ciltlik kitaplarını hediye ettiler.

Ve çalısız bir evde, şatafatsız bir masanın başında toplanan beyaz ve nazik elli, ince yüzlü, parlak ve uzun saçlı, sihirli sözlü şairler, —mu-

hayatının pençemesine pek ziyade yardım eden—
bu kâğıt oyunuyla meşgul olurlarken şiirden, sa-
nattan ve billassa estetikten bahsettiler. Ve ona
daha fazla ulûka göstermek isteyerek önlerindeki
kocuk para kümesini bitiriveren bu kâmil ölmezler-
den bazıları, eve hülyalı bir loşluk veren sönük
kandilin ışığında, derin ve binbir renkli şiirlerini
okudular.

Ve keskin kokulu portakal bahçelerinde, er-
guvan renkli güller arasında, ay ışığının renklerini
aksettiren firuze yüzükler, Opâl taşından küpe-
lerle dolaşan ve küçük bir kuşa benzeyen başlarını
şairin ipek harmanisinin arasına saklayan sevgi-
lileri veya büyük bir gece şenliğinde Lâhur şalından
sarıkları, zebecet saplı asâlarıyla, gümüş bilezikli
zenci köleler arasında gelen ve Firdevsi'yi imren-
direcek ilâhî cenk kasidelerini gülümseyerek dinleyen
uzun bıyıklı, heybetli sultanları onun taze muhay-
yilesinde yaşattılar.

Ve genç şair altı ay memleketin velût ve bakir
sanatkârları arasında seyahat etti. Köyün birinde,
geniş yapraklı çınarların altında, rutubet kokan
hasırlara oturarak, tepelerindeki saçları kazınmış
buruşuk yüzlü ihtiyar saz şairlerini dinledi. Ve onlar
buna öyle kahramanları terennüm ettiler ki, züra-
falar gibi koşan beyaz atlarıyla bir akbaba sürüsü
halinde şehre iniyorlar ve korkudan ovalara kaçan
ahali arasından ince vücutlu, pembe topuklu kızları
beygirlerinin üstüne alarak kaçırıyorlardı.

Ve öyle babayiğitlerden bahsettiler ki, or-
manlarda bir kaplan gibi hüküm sürüyorlar ve
kendilerine uykuda baskın veren yirmi tane düş-

mana, hiç bir silâhın işlemediği dev gibi vücutlarıyla saldırarak onları sansarın önündeki civcivler gibi dağıtıyorlardı.

Ve başka bir köyde, deniz kenarındaki isli bir kayıkçı kahvesinde küçük boylu, seyrek bıyıklı bir âşık, elindeki minimini kemeçle binbir türlü korkunç ve hayret verici deniz maceralarını haykırıyordu.

Ve genç şairin gözünün önünde, tek yelkenli bir taka ile muazzam kalyonlara hücum eden, sahildeki kasabaları dehşet içinde bırakan iri palalı, çıplak kollu kabadayılar; veya alçak küpeşteli alamlar, aykırısıren cırnıklarla açık denizlere uzanarak mücevher ve esir yüklü tüccar gemilerini soyan gözü yılmaz korsanlar geçit resmi yapıyorlardı.

Ve o, bu basit çalgıların belki cırıltıdan fark edilemeyecek olan nağmelerinde her halde derin bir şeyler bulunması lâzım geldiğini hissediyordu.

Ve genç şair altı ay memleketin bütün şehirlerini dolaştı, ve orada ağlayanları ve gülenleri gördü.

Büyük bir konağın geniş salonunda raks ve kahkahadan yorulup terleyenler serin şerbetlere, buzlu yemişlere koşarlarken, kristal pencerelerden dışarı süzülen ışıktaki, soğuktan donan ayaklarını avuç avuç karla oğmaya çalışan ihtiyarları gördü.

Kucağında taşıdığı aç çocuğu yaşatmak için sarhoşların arkasından koşan kadınlar; ve karnında taşıdığı günahsız çocuğu öldürmek için hekimlerin cebine beyaz inci salkımları koyan kadınları gördü.

Kardan ve rüzgârdan koruyan bir dükkân kepenği altında, başını bir köpeğin sırtına dayayarak

uyuyanları, ve güzel ısınmış odalarda, Çin ipeği örtülü yataklarda, nakris ağrılarıyla kıvranarak uyuyamayanları gördü.

Aptalların tahakkümüne, günahsızların cezalanmasına; faziletin susmasına ve ihtirasların gü-rültüsüne, hikmet ehlinin tahkir edildiğine ve nâ-danların alkışlandığına şahit oldu.

Ve tam bir buçuk sene sonra, altın bir kalemle altın ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

»

Fakat bu defter, bir Arap hançeriyle yazılmış gibi keskin satırları taşıyan bir cevapla geri geldi. Genç kız:

«Hayret, ey genç şair! –diyordu–, öyle güzel şeyler yazıyorsun ki, yüz yıllardan beri sahipsiz duran sanatkârlık tacı senin başını süslemek için herhalde acele edecektir. Ve hükümdarlar, sana bitip tükenmez şereflerin erguvan renkli maşlahını giydirmek için saraylarının geniş bahçelerinde muhteşem ziyafetler hazırlayacaklardır.

«Halbuki ben gene senden uzak kalacağım...

«Felsefelerini, ey şair, en ele avuca sığmaz kafaları bağlayacak kadar kuvvetli ve güzel laflarla dolu olan felsefelerini senden evvel Eflâtun ve daha birçokları kandırıcı bir belâgatle ve fazlasıyla tekrar etmediler mi?

«Kabadayılık ve savaş destanların o kadar tesirlidir ki, Çin'in hiç durmadan uyuyan afyon-keşleriyle, Hindin yıllardan beri kimıldamayan fa-

kirlerini, Priyamus'un kahraman milleti veya Rüstem'in korkusuz arkadaşları gibi azgın dövüslere, şanlı yiğitliklere sürükleyebilir.

«Fakat bu yolda Homeros'un senden daha coşkun, Firdevs'in daha usta olduğunu inkâr edebilir misin?

«Gezdiğin yabancı yerlerin büyüleyici kokusunu ruhlarımıza benzersiz bir ustalıkla üflüyorsun, fakat şüphesiz Byron da seyahatlerini anlatırken güzellik ve ustalıkça senden daha aşağı değildi.»

Ve genç şair ipek minderlere ateş gibi göz yaşları dökerek düştü. O kadar çok seviyordu, ve şimdiki ıstırabı o kadar büyüktü ki artık hiç bir şey onu yatıştıramaz sanılırdı. Evvelâ iki yumruğunu dişleriyle ısırarak ve ayaklarının ucuyla kadife sediri parçalayarak hıçkırıyordu. Fakat biraz sonra birdenbire ayağa fırladı; susmuştu. Gözlerinde yaş yerine alelâcayip bir parıltı vardı. Yavaş yavaş loş bir karanlığa dalan odaya alnından, gerilen ve birdenbire daha genişlemiş görünen alnından, beyazımtırak bir ışık yayılıyordu. Odanın aynı koyu lâcivert tülle örtülmeğe başlayan renkli eşyası ortasında fildişinden bir Buda heykeline benzeyen vücudu gittikçe büyüyor ve uzuyor gibiydi.

Geriye atılmış başından lülelerle saçlar çıplak omuzlarına dökülüyor, bir şeyi kucaklamak ister gibi yumuşak bir hareketle ileri ve biraz yukarı uzanan kolları bir mayıs gecesindeki hilâli andırıyordu. Gökyüzünün en uzak yerindeki birer yıldız gibi kırpışan gözlerinin önünde kapkaranlık bir saha uzanıyordu: siyah, gözleri kamaştıracak

kadar siyah bir boşluk... Ve bunun ortasında ince bir yol vardı, kendi gözlerinden çıkan ve uzak, görünmez yerleri dolaştıktan sonra yine oraya dönen ince, âdeta bir bıçakla çizilmiş gibi keskin ve beyaz bir yol, bir çizgi...

Ve anladı ki, ihtişam ve büyüklüğe, gizli hakikatlere ve ölmez güzelliğe giden yol bu...

Oraya koşmak ister gibi atılırken, üzerlerindeki gözyaşı hâlâ kurumayan yastıklara düştü.

Ve genç şair tam iki sene hiç bir insanın giremediği hudutsuz kum çöllerinde dolaştı.

Ayrı, her şeyden, herkesten ayrı ve uzak kalmak, yalnız kendisini dinlemek, yalnız kendi düşünebileceği gibi düşünmek istiyordu. Sakız gibi çiğnenmiş güzelliklerden, bir dua kadar çok tekrar edilmiş yeni fikirlerden eser bulunmayan bu çölde hiçlik ve... güzellik hüküm sürüyordu: ne canlı kumları güneşin ve ayın bakışlarından saklayan münasebetsiz bir ağaç, ne durmadan sızan bir yara gibi etrafını kirleten bir su, ne de üzerinde şairlerin zevzeklik edebilecekleri bir çiçek görülüyordu.

Ve işte burası güzeldi.

Çünkü burada yalnız güneş, ay ve kum vardı... Bir de rüzgâr.

Ve bunlar büyük, güzel ve sarihtiler.

Evet, büyüklüklerine rağmen sarıh... Ne bir nebattaki karmakarışık, anlaşılmaz değişmeler, ne bir hayvandaki içinden çıkılmaz ve dehşetli yaşayış hareketleri, ne bir dimağdaki kökü bilinmez

hisler ve düşünceler... Burada insan ruhunun en çok susadığı ve muhtaç olduğu bir vuzuh vardı ve bunu şairin vücudundan başka hiç bir şey bozamıyordu.

Bu vuzuh, korkunç bir karışıklığın görmek kudretinden mahrum olan gözlerimizdeki tecellisi de olabilirdi, buna rağmen herhangi çelimsiz bir mahlûkun mütecessir kafalarımızda sıraladığı mızmız sorguları tekrar etmiyorlardı.

Ve o, zihni hiç bir sorgu çengeline takılmadan düşünebiliyordu. İşte böylece bu mutlak güzelliğin içinde yıkandı, yıkandı... Geceleri ayın ışığı altında insana kımıldıyormuş gibi gelen kumlara yüzükoyun yatarak başını bu minimini zerrelere gömüyor, ve onlar her nefes alışında ağzına, burnuna dolmak isterlerken, o gözlerini içine çevirerek kendine bakıyordu. Anlıyordu ki yazılacak şeyler, güzel ve hakikî şeyler orada var...

Fakat o burada maddî elemelerin en acılarını tattı. Çünkü gündüzün çöl bir maden eritme ocağına dönerdi. Birer kıvılcım olan kumlar, derisini yırtarlar, güneşten su halinde akan alevler sırtını yalar ve ensesini delerek beynine kadar dökülürlerdi.

Arasına bir hurma ağacı aramak ve su tulumunu doldurmak için çölün kimsesizliğinden ayrılırken —ki nihayet o da bir insandı ve yaşamağa mecburdu— ayaklarının altında kımıldayan, kayan ve çöken bir zemin hissediyordu. Ve bazen dizleri dermansızlıktan kırılarak bu dikenli yatağa uzanır, ve midesinin dimağına kalkıp ilerlemek, uzuvlarına böylece uzanıp kalmak için verdiği birbirine zıt emirlerin feci mücadelesine şahit olurdu.

Fakat o bunların bağırmalarını susturduktan sonra yine çöle, büyüklük ve tenhalık ülkesine dönmekte acele ederdi.

Hiç bir zaman susmayı bilmeyen kalbi hemen her gün sevgilisini, evini, bütün bıraktığı yerleri yavaş fakat keskin bir sesle fısıldar, ve o, göğsünün içinde birbirine muvazi birçok bıçakların hep beraber hareket ettiklerini hissederdi.

Fakat iki sene sonra, sertleşen ve kararan bir deri, gözlerinin kenarında derinleşen çizgilerle burayı terkettiği zaman, büyüklük ve güzelliği, acıyı ve hasreti yüz yüze tanıyordu.

Ve genç şair iki sene engin denizleri ve şimalin buz sahralarını dolaştı.

Deniz... İşte bu da muazzam ve nefis bir şeydi... Kendisini gezdiren geminin güvertesine uzanarak uzaklara, ta uzaklara bakar ve kesik kesik nefes alan sulardan başka hiç bir şey görmezdi.

Çöl ve deniz hemen hemen aynı şeylerdi: her ikisinde de aynı büyüklük, aynı ağırbaşlı sessizlik veya aynı heybetli ve derin bağırmalar... Ve denizde de, küçük, minimini, serinlendirici teferruat yoktur. İnsan orada yalnız renkten renge giren su damlaları ve devlere benzeyen bir mahlûkun yavruları gibi birbirleriyle oynaşan hoyrat dalgalar görebilirdi... Sonra bitmez tükenmez bir genişlikle karanlık ve sıkı bir derinlik... Ve bütün bunlar onu mânasız bir tecessüse değil, düşünmeğe sevk ederlerdi.

Ve sonra buz sahraları...

Beyaz, temiz, günlerce uzanan bu yerlerde, gösterişsiz bir kibarlık ve incelik vardı. Sade, şa-

tafatsız, fakat güzel ve tatlı olmanın sırrını ancak bu şekilsiz kar tepeleri keşfedebilmişlerdi. *

Her şeyi hayattan uzaklaştıran, hiç bir zaman yenilmeyen dehşetli bir kudretleri olduğu halde, mütevazı ve kibardılar. Ne gururdan doğan bir süs, ne kendini beğenmeyi gösteren bir ses...

İşte genç şair fırtınalı denizlerden, soğuk buz sahralarından ayrılırken, dünya hudutlarını aşan bir genişlik ve derinliği, necip kalplere mahsus olan bir kibarlığı, ve esaslı kıymetlerin bir tek elbisesi olan tevazuu içinde taşıyordu...

Ve genç şair iki sene dünyayı rasgele dolaştı. Bu sefer gördüğü şeyler onu hayretten hayrete düşürüyordu. Halbuki değişen hiç bir şey değil sadece kendi görüşüydü.

Evvelce fazilet diye baktığı şeylerin birer merasim ve gösterişten ibaret olduğunu, ve asıl iyiliğe yalnız ahlâk münakaşalarında veya akıllı nasihatlerde rastlanabildiğini, namuslu olabilmek için başkalarının namusuna dil uzatmanın, kirlenmeden yükselebilmek için temiz alınlara basarak çıkmanın yeter olduğunu ve daha buna benzer birçok şeyleri gördükçe şaşkınlığı büsbütün artıyordu. Fakat o, böylece ahmaklık ve aciz isimli mahlûklarla, bunların çocukları, küstahlık ve riyâ adlı iki zavallıyı tanımış oldu.

Ve ayrılırken kalbinde yalnız ufuksuz bir merhamet, yeis veya hiddeti manasız bulan bir rikkat hissetti...

İşte genç şair şaheserini bilinmeyen ve bulunmayan kumaşlardan dokumak için yaptığı bu seyahatten dönüşünde, içinde Allahla boy ölçüşen

bir kuvvet kımıldıyordu. Çünkü şimdiye kadar yazanların ancak var olduğunu bildirdikleri şeye o bizzat erişmişti.

Üç ay uğraşarak derin manalı, renkli kelimelerden bir elbise giydirdiği şaheserinin her sahifesi onun çölde kavrulan ve kutuplarda gerilen muzdarip derisinin bir parçasıydı, ve bir sevinci bağırarak, bir elemi ağlamak veya bulutlardan yüksek bir fikre ulaşmak için durmadan kımıldayan satırlar coşkun sınırlarından örülmüştü. Ve o bu satırlardaki kelimeleri —vakit vakit bir sabah yıldızının belirsiz ışığı gibi ince, felâketin gözleri kadar keskin, yalanın dudakları kadar yumuşak ve bir çocuk rüyası kadar tatlı sesler veren kelimeleri— gözlerinin kenarındaki derin çizgilerden işledi.

Lâzım gelen yüksek ve temiz asilliği eserine büsbütün verebilmek için de, onu yazdığı müddetçe insanların arasına karışmadı. Ve siyah bir kalemle, siyah meşin ciltli bir deftere yazdığı şiirleri, sevgilisine yolladı...

Bu sefer genç kız, gözlerinde gurur ve hayretin parıltısı, hareketlerinde hasret ve isteğin acelesi olduğu halde bizzat geldi. Boynuna atılarak onu öptükten sonra böyle haykırdı:

«Genç şair, genç şair, ey benim sevgilim! Artık hiç... hiç kimse seni aşamayacak; sen peygamberleri gıptaya düşürecek şeyleri yarattın, sen insanları yaşamağa veya öldürmeğe sürükleyebilecek şeyleri yazdın. Güneş senden daha sıcak, gökyüzü daha geniş, ilkbahar rüzgârları daha canayakın değildir.

«Ve sen bunları yalnız benim için yaptın.

«Ey genç şair, ey benim sevgilim!

«Artık hiç bir kadının benimle bir olmadığını hissediyorum. Artık Leylâ benim yanımda minimini, ve Jülyet pek zavallıdır, ben Beatrice'ye bile gururla bakıyorum ve bundan sonra Süleyman'ın sevgilileri de benimle boy ölçüşemeyeceklerdir. Ebedîliğe senin kolların arasında süzüleceğim sevgilim, ve yüksekte, en yüksekte uçacağız.

«Ey sevgilim, yalnız benim sevgilim!

«Şimdiye kadar hep sana koşmak için çırpındığı halde yenilmez bir gururun emirlerini dinlemeğe mecbur olan kalbim bak, içindekileri anlatmak için acele ediyor. O gururum ki, fânilerden birine meyli olduğu için gönlümü bir ısırgan demeti gibi dalamıştı, şimdi sana bunları söylemekte bir haz buluyor.

«Mademki uzun senelerin hasreti içimizde yaramaz bir çocuk gibi tepinmektedir, gel, birbirimizin olalım, ve sen bana aşkın da ebedîlik kadar tatlı ve güzel olduğunu anlat... Gel, beni kollarının arasında sık...»

Fakat genç şair onu kollarının arasında sıkmadı.. Çünkü hiç bir şey işitmemişti.

Sevgilisinin, sedirlerden birinin üzerine bıraktığı şaheseri parmaklarıyla karıştırırken sihirli satırlar onun gözlerini, elinde olmayarak, çekmişler, ve o derin bir hayret içinde kendinden geçerek, bunları okumağa başlamıştı.

Yarattıkları o kadar güzeldi ve şairi o kadar kuvvetle çekiyorlardı ki, sevgilisinin: «Beni işitmedin mi şair!» diye bağırdığını bile duymadı.

Ve ancak genç kız onu omuzlarından yakalayıncaya kendine geldi. Kızın gözleri, kafasının içindeki herhangi bir ateşten kaçarak dışarı fırlamak istiyormuş gibi yanıyordu. Dudakları titreyerek tekrar etti:

«Ne söyledin sevgilim? –diye cevap verdi–, beni affet, biliyorum ki tamiri kabil olmayan bir şey yaptım. Ama bunun sebebi senin için yazdıklarımın yine sana benzeyen güzellikleriydi. Aşkın sesinden uzak kalan kalpleri hasretin ne hallere koyduğundan bahseden satırlarım, beni seslerin en canayakınını dinlemekten alıkoydu. Tekrar et sevgilim, söylediklerini benim için tekrar et...»

Genç kız biraz düşündü. Yüzü beyaz, bir kuğunun tüyleri kadar beyaz olmuştu. Başını ağır ağır kaldırarak sordu:

«Hiç, hiç bir şey duymadın mı?»

«Hiç bir şey sevgilim, fakat tekrar et!»

O zaman boğuk ve yeisini örtmek isteyen bir sesle tekrar başladı:

«Kitabını okudum genç şair, yalnız harikulâdeliklerle, yalnız insanı saran güzelliklerle doluydu. Ve senin herkes gibi olmadığını haykırıyordu.

«Senden daha fazla uzak kalmak istemem ey şair!...»

Burada dudaklarını yakıcı bir gülüşle ısırıyor; gözleri, donuk ve karanlık, şaire dikildiler, dimdik baktılar. O bir kadın, baştan aşağı bir kadındı... Dişlerini sıktı, onların arasından, keskin, ağır bir sesle:

«Yalnız –dedi–, yalnız bu kitap dehânı ve kudretini bana gösterdikten sonra aramızda lüzum-

suz olmağa başlıyor... Ve görüyorum ki o seni hemeu hemen benim kadar alâkadar edecek...

«Hiç buna imkân var mı şair? Senin kafanda, ruhunda, hatta en ufak bir hüceyrende bile benden başkasının yer almasına tahammül edebilir miyim?

«Şu halde büsbütün senin olmam için bu engelin ortadan kalkması lâzım. Ve sen benim için yazdığın bu kitabı yine benim için yok etmekte eminim ki tereddüt etmeyeceksin, hatta bunu ben yapacağım.»

Ve genç şairin elinden çekip aldığı şaheseri, orada, mercan alevlerle yanan ocağa fırlattı.

Ve bir feryat, duvarları sarsan, havayı karıştıran, yüzyıllık ağaçların fırtınada devrildikleri zaman yaptıkları gürültüye, ormana bir yıldırım düştüğü zaman vahşi hayvanların kopardıkları çiğliklere, ateş saçan bir yanardağın geniş çatlaklarından fırlayan boğuk ve yırtıcı ışıklara benzeyen bir feryat genç şairin göğsünden fırladı...

Ve o, kendisini oraya minimini alevlerin kitabın meşin cildini ağlayışlı bir çıtırtıyla büktükleri ocağa doğru attı.

Fakat genç kız daha evvel koşarak ocağın önünü vücuduyle kapatmıştı. Vahşi bir gülüşle: «Çekil!» dedi.

Erkek, ki o zamana kadar gözlerinde sonsuz bir tatlılık ve ilâhîlikten başka bir şey bulunmazdı ve hareketleri devamlı bir çekingenliğin ağırlığını taşırdı, birdenbire buğulanan bakışlar, pençe haline giren kollarla oraya hücum etti, ve iki ağızdan birden fırladı: «Çekil!..» ve hiç birisi çekilmedi...

O zaman aralarında öyle korkunç bir müca-

dele başladı ki, köpüren ağızlardan feci soluklar ve hırıltılar çıkıyordu, duvarlara şiddetle çarpan kafalar orada kanlı saç demetleri bırakıyordu. Birdenbire erkek, genç kızı —gittikçe artan dermansızlığına ve erkeğin yüzünü parçalarken dökülen tırnaklarına rağmen vücudunu ocağın önünden ayırmayan genç kızı— boğazından yakaladı; kendininkilere korkunç bir sebatla bakan büyük ve kanlı gözler hareketsiz kalıncaya kadar sıktı.

Sonra, kollarının arasında yavaş yavaş gevşeyen, kanla bulaşık olmayan yerleri ezik bir sarılık alan vücudu bırakarak ocağa eğildi, gittikçe hafifleyen alevlerin arasından meşin kaplı kitabı aldı.

Kavrulan, şeklini kaybeden bu ateşten cildi açtığı zaman yere ancak bir avuç mavimtirak kül döküldü... Ve bunu gören şair oraya, boylu boyunca yatan ölünün üstüne —bir kadının elinden kurtaramadığı şaheseriyle beraber— cansız yıkılıverdi...

1929

KIRLANGIÇLAR

Şehrin kıyısında, ufacık bir derenin kenarında, dalları suya sarkan ihtiyar bir söğüt ağacı vardır. İlkbaharın başlangıçlarında bu söğüdün dallarına bir dişi kırlangıç gelip kondu; derenin bir başından bir başına yıldırım gibi uçan, beyaz göğüslerini suya dokundurarak şeffaf kanatlı küçük böcekleri yakalayan diğer kırlangıçlara bakmağa başladı. Başını hafif hafif sallıyordu. Derin düşüncelere daldığı belliydi.

Söğüdün dalları hışırdadı. Bir erkek kırlangıç geldi, dişinin karşısındaki dala kondu.

Kırlangıçlar arasında pek teklif yoktur. Uzun uzadıya takdim filan edilmeden konuşmağa başladılar ve pek az sonra da ahbap oldular.

Evvelâ havadan, sudan bahsedildi. (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman havadan sudan bahsetmek âdettir.) Fakat biraz sonra erkek bir iki dal ileri geldi, dişi daha az çekingen bir hal aldı.

Muhabeti kaynattılar.

“Olur ya!” demeyin, iki kırlangıcın ilkbaharda, herkes dört tarafa koşup çalışırken bir söğüt dalında oturup yarenlik etmeleri gündelik işlerden değildir.

Bizim kırlangıçların ikisi de antika mahlûklardı, yani öteki kırlangıçlara benzemiyorlardı. (Başkalarına benzemeyenlere antika derler.) Evvelâ dişi kırlangıç lafı derin tarafından açtı:

“Siz hiç çalışmıyor musunuz?”

Başka bir kırlangıç olsaydı hemen: “Ya siz neden burada oturuyorsunuz?” diye ikinci bir sorguya kalkıştırdı. Fakat bizimki derin derin içini çekti ve sustu.

Ve dişi onun söylemediği şeyleri anlıyormuş gibi başını salladı ve gözlerini aşağıda şıprtıyle akan suya dikti.

Bir müddet daha sustular. Erkek birdenbire gözlerini dişiye dikerek söze başladı:

“Bakınız şunlara...” Ve aşağıda birbirini çaprazlayarak uçan ve dokuma tezgâhının mekiklerine benzeyen kırlangıçları gösterdi. “Bakınız şunlara... Sabah akşam demeden, yaz kış demeden çalışıyorlar. Ben bunlara çok kere sordum: neden böyle durmadan uğraşıyorsunuz? dedim, cevap vermediler. Omuzlarını silkip yanımdan uzaklaştılar.”

Dişi:

«Birbirimize sen diye hitap etsek nasıl olur?»

dedi. Erkek, okkali sözlerine cevap olmayan bu lafı beklememekle beraber, bu tekliften hoşlandı ve tekrar başladı:

«Âdeta utanıyorum... -dedi-, bütün kuşları sıraya dizeseler biz her halde sonuncu gelmeyiz. Kılığımız, kıyafetimiz düzgündür. Aklımız şu sabah-tan akşama kadar avaz avaz bağırان bülbülden herhalde üstündür. Kanadımızı bir vursak en hızlı güvercinden daha çok yol alırız. Halbuki bütün kuşların en zavallısı bizmişiz gibi hiç durmadan didiniyoruz. Şu budala serçe bile üç günlük ömrünü keyifle geçiriyor da, biz, arasından uçtuğumuz ağaçları bile fark etmiyoruz.»

Biraz durdu, dişiye doğru yandan bir göz attı:

«Yarın öldüğümüz zaman birisi bize sorsa: “Dünyada neler gördünüz?” dese herhalde verecek cevap bulamayız. Koşmaktan görmeğe vaktimiz olmuyor ki...»

Dişi gözlerinin içi buğulanarak:

«Ah -dedi-, tıpkı benim gibi düşünüyorsun.»

Erkek cevap verdi:

«Zaten seni burada tek başına görünce benim gibi düşündüğünü anlamıştım. Doğru değil mi ama? Şu dünyayı adamakıllı görmeden, dünyam ne olduğunu adamakıllı anlamadan buradan gidecek olduktan sonra ne diye buraya geldik sanki? Yaşadığımızın farkına varmayacak olduktan sonra ne diye yaşıyoruz?»

Dişi tasdik eder gibi başını salladı:

«Etrafımıza göz gezdirince -dedi-, ben de senin gibi, dört tarafa koşan kırlangıçlardan başka bir şey görmüyordum. Ben de bunlardan mıyım,

diyorum, sonra da bunlardan değilim galiba, diyorum. Onlar da beni pek istemiyorlar. Ne yapayım, burada oturup etrafa bakıyorum. Siz de, şey, sen de gelmesen böyle yapayalnız bu yazı geçirecektim.»

Akşama doğru lafları daha derinleştirdiler... Sonra ayrıldılar. Ve her gün buluşmağa başladılar.

Aman yarabbi, neler konuşmuyorlardı!... Eğer kırlangıçlarda kitap yazmak âdet olsaydı, bunların yazacakları kitaplar muhakkak ki üniversitelerde okutulurdu.

Gitgide birbirlerine daha çok alıştılar. Çok kere dişi daha evvel gelir, gözlerini suya dikerek erkeği beklerdi.

Bir gün çiçeklerden, bir gün yıldızlardan, bir gün öteki kırlangıçlardan bahsederlerdi. Her düşünceleri birbirine uygundu.

Yalnız her ikisinin de içinde gizliden gizliye büyüyen bir korku vardı: bir gün gelip ayrılmak korkusu.

Hiç birisi bu korkusunu ötekine söylemeğe cesaret edemiyordu. Kim bilir, belki öbürünün yanlış anlayacağından çekiniyordu. (Çünkü içten duyulan şeyler hep yanlış anlaşılır.)

İçlerinde bu ayrılık korkusu büyüdükçe bunu münasip bir şekilde diğerine söylemek için düşünmeğe başladılar.

Meselâ:

«Hiç ayrılmayalım, olmaz mı?» demek vardı, fakat bu pek geniş mânalı ve müphemdi. Nasıl ayrılmayalım?...

«Bir yuva kuralım!» deseler, bu da pek bayağı

kaçacaktı. Hem o zaman başka kırlangıçlara benzeceklerini sanıyorlardı.

Dünyanın geçiciliğinden, gökyüzünün sonsuzluğundan, sulardan ve diğer kuşların yaşayışlarından bahsederlerken, gözleri birbirine hasretle bakar, ve, «Birbirimizden nasıl ayrılacağız?» demek isterdi.

Tesadüfün pek merhametli olmadığını ve birbirine böyle yakın olanları bir ikinci defa karşı karşıya getirmediğini biliyorlardı. Fakat konuştukları dil, diğer kırlangıçların diliydi, ve bu dilde söylemek istedikleri şeyleri söylemekten utanıyorlardı. Bu dil, onların içindeki şeylere uygun değildi.

Yavaş yavaş gözlerine ve bakışlarına bir gamlılık çöktü. Dostluktan filan bahsederken, sesleri titriyor gibiydi; yahut onlar böyle zannediyorlardı. Fakat böyle zamanlarda hemen birinden biri, bir kahkaha atar ve işi alaya bozardı: İçi burkulduğu halde... Nihayet günün birinde ikisi de bunun böyle sürüp gidemeyeceğini anladılar. İkisi de birbirlerine açılmağa karar verdiler.

Sabahleyin karşı karşıya gelince dişi söylemek istediği şeyleri gözleriyle anlatmak istedi. Tam bu sırada, üzerinde oturdukları söğütten sarı bir yaprak koptu, iki tarafa sallanarak aralarından geçti ve dışının en manalı baktığı zamanda gözlerinin önünü kapattı.

Erkek bu bakışı göremedi.

Fakat her ikisi de sarı yaprağı gördüler.

Erkek ağzını açtı:

«Senden hiç ayrılmak istemiyorum...» demek üzereydi ki, buvvv diye soğuk bir rüzgâr esti...

Dişi, erkeğin sözlerini işitemedi.

Fakat her ikisi soğuk rüzgârın sesini duydular.

Birbirlerinin gözlerine baktılar; artık yuva kurmak zamamın geçtiğini, sonbaharın geldiğini, ayrılacaklarını anladılar.

İkisi de içini çekti.

Tepelerinden birçok kırlangıçlar geçti: Sıcak yerlere dönüyorlardı.

Ayrıldılar... Ve bir daha birbirlerini görmediler.

Fakat ikisi de küçük derenin kenarındaki söğüdü ve orada geçirdikleri güzel ilkbaharı ve yazı unutmadılar.

Ve ikisi de, böyle bir yaz geçirmemiş olan diğer kırlangıçlara tepeden baktılar... (Çünkü azlıkta kalanlar çok olanlara nedense tepeden bakarlar.)

1933

VİYOLONSEL

Güneş, yüzüne yeşil yelpaze tutan mahcup bir kadın gibi iri yapraklı ağaçların arkasına saklanırken, muhtelif milletlere mensup bir seyyah kafilesi —sarı otlardan yapılmış evleri arı kovamna benzeyen— bir zenci köyüne girdiler.

Kabile reisi, yirmi seneden beri Afrika'nın bu sapa köşesine uğramayan beyazları güzel karşılayabilmek için bütün boncuklarını, fildişinden yapılmış ziynetlerini taktı, eline, üzeri işlemeli büyük yayını alarak maiyetiyle beraber köyün ortasındaki méydanda bekledi.

Birtakım şatafatlı merasimden sonra seyyahlar, reisin kulübesinde istirahat etmekteydiler ki, köyü dolaşmağa çıkmış olan melez tercüman koşarak geldi,

elli adım kadar ötede bir Avrupalı tarafından yapılmış olması pek muhtemel olan tahta bir kulübe gördüğünü söyledi.

Golf pantolonlarının altına çoraplarını tekrar giymeye vakit bulamayarak hep birden oraya koştular. Tercüman doğru söylüyordu. Bu, intizamsız kerestelerden yapılmış bir yerdî ve önünde vahşî orman çiçeklerinden vücuda getirilmiş bahçemsi bir meydanlık vardı.

Yanlarına gelen reis, binanın iki seneden beri aralarında yaşayan bir beyaza ait olduğunu söyledi.

Tercümana sordular:

«Neredeymiş kendisi?»

«Belli olmaz –dedi reis–, o, buradan çalgısını alır çıkar ve ne zaman isterse o zaman gelir!»

«Ne çalgısı?»

«Büyük... âdeta bir timsah yavrusuna benzeyen bir çalgı...»

Seyyahlar birbirlerine sordular:

«Belki bir harp?...»

Reis:

«Bir değneğe gerilen at killariyle çalınıyor!» dedi.

«Öyleyse bir kontrbas...»

«Yahut bir viyolonsel...»

«Evet, evet... Herhalde bir viyolonsel.»

Seyyahlar, reise tekrar sordular:

«O, bu çalgıyı nerede çalıyor?»

Elini uzatarak gösterdi:

«Ormanda!»

«Peki, bizi oraya götürür müsünüz?»

«Olmaz, o çalgısını çalarken hiç kimseyi istemez...»

Seyyahlar:

«Biz uzakta dururuz, kendisinin haberi olmaz!» dediler ve ısrar ettiler.

Reis razı oldu. Alacakaranlıkta köyden çıkarak ormana doğru yürüdüler. Yaklaştıkları zaman, kulaklarına tok bir viyolonsel sesi geldi. Alman seyyah biraz dinledikten sonra:

«Sonbahar şarkısı!...» dedi.

Rus ilâve etti:

«Çaykovski'nin.»

Ormana girince reis durdu ve on adım kadar ileride, geniş gövdeli baobap ağaçlarının altındaki karaltıyı gösterdi: «İşte!...»

Dikkatle baktılar ve dinlediler. Gölge hiç kılmıdamadan, büyük bir maharetle aynı parçayı çalıyordu.

Sesler, birbirine giren yaprakları titreterek dağılırken İngiliz seyyah:

«Bu adamın ne olması mümkündür?» diye söylendi.

Fransız seyyah:

«Bir sanatkâr... –dedi–, ümidi kırılmış bir sanatkâr... Hakikî sanatın takdir edilmediğini görerek insanlardan kaçan bir talihsiz.»

Rus:

«Hayır, bu belki cemiyetin haksızlıklarından kurtulmak için buraya gelen birisi ki, sanatı kendisine teselli vasıtası yapmış...» diye mütalâasını yürüttü.

Alman:

«Bana kalırsa –diye fikrini söyledi–, bu geniş arazide rahat ve dertsiz yaşamayı, bu basit refahı,

medeniyet dünyasının didişmelerine tercih eden bir akıllı.»

«Zannediyorum ki –dedi İngiliz–, vahşilerin hükümdarlığını eline geçirmek için kendisine göre bir plan yapan ve onu sabırla tatbik eden bir açık-gözdür bu, ve belki de tehlikelidir.»

Gece olmuş ve ay çıkmıştı. Ay ışığı ormanın içindeki ufak bir meydanlığı aydınlatınca, etrafına taşlar dizilen bir toprak yığınınına dayadığı viyolonsel gözlerini kapayarak çalan adamı daha iyi gördüler... Siyah, kıvırcık sakallarının çerçevelediği yüzünde, nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan çizgiler vardı. Alnına doğru dökülen dağınık saçları soluk yanaklarını gölgeliyordu.

Seyyahlar sordular:

«Hep burada mı çalar?»

«Ve o toprak yığını nedir?»

«Burada çalar –dedi reis–, karısının başucunda...»

«Karısı da var mıydı?»

«Vardı ve öldü.»

Sustular. «Gidelim! –dediler–. Köye döndüğü zaman anlarız...»

Fakat ertesi sabah geri dönen adam, onlara kendi hayatı hakkında hemen hemen hiç bir şey söylemedi.

«Bir vapur kazasından sonra buraya düştüm, karım da burada öldü... Ve ben başka yere gitmek istemem..» dedi.

Seyyahlar yollarına devam etmek için bu garip münzeviyi terk ettiler. Her biri jurnalına başka

başka şeyler yazdı, fakat hiç birisi o adanın asıl hikâyesine temas edemedi.

İşte o adamın hikâyesi:

Akdeniz'in yalı şehirlerden birinde öyle bir genç vardı ki, kendisine rasgeldikleri zaman, mahcubiyetle başlarını eğen kadınlar, onu çok kere rüyalarında görürlerdi.

Ve zerdeva tüyleri gibi yumuşak olan kumral bıyıkları genç kızların minimini kalplerini gıcık-lamaktan geri kalmazdı.

Fakat bu gencin, dalgalı saçlarından, lâcivert gözlerinden, ve bir şark kamçısı gibi kıvrılan vücudundan daha kıymetli bir şeyi vardı.

Güzel nişanlısı...

Bir zamanlar bütün şehir delikanlılarının hayalini dolduran bu genç kızın, daima düşünüyormuş gibi gergin duran alnı artık bir kardeş busesi için en münasip yerdı. Çünkü o delikanlılar biliyorlardı ki, doğunun donuk pembeliğini taşıyan dudaklar başkasına nasip olmuştur. Ve menevişlerindeki manayı kimsenin okuyamadığı kahverengi gözler yalnız bir kişinin önünde kıvılcımlanacaktır.

Bu kız aynı zamanda şehrin en iyi viyolonsel çalanıydı.

Oturduğu iskemlede bir ayağını geri uzatıp dolgun göğsünü çalgısına dayadığı zaman, öyle sesler çıkarırdı ki, memleketin ihtiyar ve üstat musikişinasları bile başlarını arkaya çevirerek gözlerini kurulamağa mecbur olurlardı.

Genç kız, nişanlısıyla beraber olmadığı zamanlar yalnız viyolonseliyle konuşurdu; ve ona, nişanlısından dinlemek istediği şeyleri söyletirdi.

Lâkin gafil genç bunu bilmiyor, onun, çalgısını kendisi kadar çok sevmesini kiskanıyordu.

Ve bir gün,

«Ey sevgilim –dedi–, ey narin vücudunun, ipek saçlarının, donuk pembe dudaklarının değil, bütün ihtiras ve iptilâlarının da bana ait olmasını istediğim sevgilim, artık viyolonseli bırak, yalnız beni dinle, yalnız benim kalbimin tellerinde nağmeler bulmağa çalış.»

—Aşk ne kadar hodbindir!—

Genç kız,

«Mademki sen istemiyorsun, sevgilim –dedi–, ben artık viyolonsel çalmayacağım... Nağmelerimi yalnız senin sözlerinde arayacağım.»

Gözlerinde, sahibi için, yaşadığı ormanı bırakan bir ceylânın garip mahzunluğu vardı. Sanat, ilâhî sanat aşka yenilmişti.

— Ve aşk ne kadar kudretlidir! —

«Lâkin sevgilim! –dedi genç kız ve bunu söylerken elleri delikanlının avuçlarındaydı—. Elbet bir gün ihtiyarlayacağız ve ölüm bizi alacak. Eğer o, bana senden evvel gelirse, bil ki tek isteğim, gözlerim hayata kapanırken başucumda bir viyolonsel dinlemektir; bunu bana vadediyor musun?»

«Evet –diye cevap verdi–, senden sonra yaşamak gibi bir ceza bana mukadderse, kahverengi gözlerinin üstüne yemin ederim ki, başucunda en yüksek sanatkâra, en güzel besteyi çaldıracağım.»

Bunun üzerine başlar geriye doğru uzandı.

Söylediklerini tekit etmek isteyen dudaklar birleşti.

— Ve aşk ne kadar ateşlidir! —

Heyhat, saadet dedikleri el insanları okşamakta pek hasistir. Yalnız gülümsemek ve sevişmek için yaratıldıklarını sanan bu gençler de o elin mukadder tokadını yemekte geç kalmadılar.

Evlenmişler, birbirlerinin olmuşlardı. Bahtiyardı. Bahtiyarlıklarını buldukları yerde hapsetmek istemediler. Onu her tarafa gösterebilmek için, bir gün, şehrin rıhtımında duran gemilerden birine binerek seyahate çıktılar.

Gezdikleri yerde her gördükleri şeyin kendilerini sevindirmek için yaratıldığını sanıyorlardı. Deniz onlara bir aşk masalı, ormanlar bir vefakârlık hikâyesi anlatıyordu.

Bilhassa engini çok seviyorlardı. Bazı yerlerde erkeğin gözleri gibi lâcivertleşen sular, bazı yerlerde her ikisinin kalpleri kadar berrak ve şeffaf oluyordu... Ve dalgaların kıvrımlarındaki köpükler, sulara süzülerek uçan beyaz kuşlar gibiydi.

Lâkin bir gün, ufuklar karardı. Bir fırtına başladı. Öyle bir fırtına ki, tasvirini ancak herkesin kendi muhayyilesi yapabilir.

Geminin kaburgaları çatırdamağa başladığı zaman, birbirlerine sarıldılar. Gözlerini kapadılar...

Ancak ertesi gün, —kendilerini sahilin kumlarına uzanmış bularak yabancı otlarla tedaviye çalışan zencilerin arasında— gözlerini açtılar.

Ve uzak kayalarda parçalanan enkazdan başka canlı bir şey göremediler.

Zencilerin sahilden epey içeride olan köylerinde birkaç ay oturup, onların dillerini öğrenmeğe başlayınca anladılar ki, burası Afrika'nın en kimsesiz yerlerindedir ve on sekiz seneden beri hiç bir beyaz adam uğramamıştır.

Arasına sahile balık tutmağa giden kabileler tekrar söylediler ki, o denizde şimdiye kadar uzaktan geçen bir gemi bile gözlerine ilişmemiştir. Ve artık hissettiler ki, —fırtına kendilerini baygın olarak kıyıya attığı zaman vahşileri orada bulunduran— tesadüfe minnettar olmaktan başka yapılacak şey yoktur.

Erkek: «Mademki beraberiz —dedi—, ve birbirimizi seviyoruz, yaşayışımızın herhangi bir yerde olması bizim saadetimizi bozmamalı!»

Fakat kadın hastaydı...

Evet, kadın hastaydı. Günden güne eriyor, sararıyordu. Nasıl bazı ağaçlar yerleri değiştirildiği zaman, —usta bir bahçivanın elinde bile olsalar— yaşayamazlarsa, genç kadın da burada yaşayamayacaktı. Erkek bütün kudretiyle çalıştığı, vasıtasızlık içinde bütün çarelere başvurduğu halde, bunun önüne geçemeyeceğini anlıyordu.

Onu, sert kokular dağıtan ağaçlar arasında, berrak sulu nehirlerin kenarında gezdiriyor; geceleri, yalnız Afrika'ya mahsus olan parlak ay ışığı altında onun, mavimtırak damarlarıyla bir is-

tiridye kabuğuna benzeyen kulaklarına, yaşamayı tatlı gösterecek şarkılar söylüyordu. Fakat hepsi neticesizdi ve kadının bir sene daha ömrü olmadığı muhakkaktı.

O zaman, bu kısa müddette kadına saadet verebilmek için çareler düşündü, aklına viyolonsel geldi. Belki çalgısı olsaydı o, bu kadar üzülmecekti.

Ve bir gün, mahun ağacından haftalarca uğraşarak yaptığı viyolonselle geldi. «Sevgilim –dedi–, hayatımız çok yalnız geçiyor. Bak, sana bir arkadaş daha getirdim. Seni bir zamanlar bunu çalmaktan menettiğim için ne kadar bedbaht olduğumu bilsen... –Sonra sıkılarak ilâve etti–: Hem bana da öğretmeni rica edeceğim.»

Genç kadının soluk yüzünde, batan güneşte görülen bir kırmızılık belirdi. Titreyen dudaklarıyla: «Ben öleceğim –dedi–, ve sen, başucumda viyolonsel çalarak vâdini yerine getireceksin...»

Öğrenmeğe başladıktan pek az sonra, ufak parçaları çalabiliyordu. Kadın, hayvan derileri üzerine yazdığı notaları buna meşk ettiriyor, bu da onları alarak yabanî ormanda saatlerce çalışıyordu.

Öğrendiği parçayı akşam üzerleri lâtif üstadına tekrar ederken onun ağzından çıkacak bir takdir sayhası kendisine en büyük iç genişliğini verirdi.

Kadın da arasıra çalıyordu. Ve o zaman bu şekilsiz âlet, bu at kıllarından yapılan yay, başka

bir dünyanın seslerini genç erkeğin kulaklarına, oradan ruhuna götürürdü. Bir gün kadın,

«Bak, bu “sonbahar şarkısı”dır,» dedi.

Ve nağmeleri insanın içine görünmez mayiler halinde akan bir besteyi bitirdikten sonra,

«İşte –dedi–, ölürken senden bunu isteyeceğim.»

Erkek,

«Ver –dedi–, çalayım...»

«Hayır, bunu son günümün yaklaştığım hissettiğim zaman vereceğim...»

Ve başka bir notayı uzattı.

Bazen üzüntülerin uzattığı, bazen yalancı bir sevincin kısalttığı günler çok çabuk geçti. Ve kadın artık ayakta duramayacak kadar eridi. Gözlerinin esmerleşen kenarlarında, beyaz dudaklarında ölümün tayf halinde dolaştığını genç erkek görüyordu.

Belki, evet, belki iki üç günlük ömrü vardı. Fakat hâlâ «sonbahar şarkısı»ni vermemişti.

Birkaç defa, üzerlerinde nota yazılı olan derileri karıştırırken, eline geçen bu şarkıyı bir türlü öğretmiyordu. Ölümün bu kadar yakınında dolaştığından ihtimal ki haberi yoktu.

Genç adam onun son isteğini yerine getirememekten korkuyordu: Ya kadın birdenbire ölürse?

O zaman bu şarkıyı çalamayacaktı.

Ve göğsünün üst tarafında pürüzlü bir cismin ağır ağır gezindiğini hissediyordu.

Notayı istemek imkânsızdı. Bu, hastaya ömrünün sonuna geldiğini belli etmek olacaktı.

Bir tek isteği, onun son günlerinin müsterih geçmesi olduğu halde, bu nasıl yapılabilirdi?

Nihayet bir gün, gene başka bir besteyi uzatırken, kadının başı kucağına sessizce düşüverdi: Bayılmıştı... Erkek etrafa koştu. Bir toprak çanaktan yüzüne sular serpti. O, gözlerini açar açmaz kuru otlardan ibaret olan yastığının altından «sonbahar şarkısı»nı çekerek,

«Al -dedi-, ve çabuk öğren. Korkuyorum ki, vakit az kaldı!»

Erkek yabanî ormana koştu, deriyi bir baobap ağacının gövdesine ilâştirerek çalışmağa başladı.

Saatler geçti. Akşam oldu. Elinde viyolonsel ve nota ile kulübeye koşan erkek, ağlıyordu. İçinde sönmez bir acı vardı. Ya ölürse, diyordu, ya yetişemediysem!

Kulübeden içeri girince, yatakta, gözlerini kapıya dikerek kendisini bekleyen genç kadının yüzünde bir gülümseme dolaştı, elini uzattı...

Elini uzattı ve erkek o eli yakalayıp sakallarından süzülen yaşlara sürerek öperken, kadının gözleri tekrar kapandı.

Kadın ölmüştü.

Ve erkek bunu hissetti.

O zaman deli gibi viyolonsele sarılarak çalışmağa başladı. «Sonbahar şarkısı»nı ona duyurmak istiyordu.

Dikkatle baktı, kadının gözleri açılacak mı, diye baktı. Hayır, açılmıyordu.

Sevgilisinin son isteğini yerine getirememekten doğan bir yeisle yayına daha şiddetle bastı ve parmakları daha içten oynadı. Onun kulübenin civarından uzaklaşmadığını zannettiği ruhuna bu sesi yetiştirebilmek için hırsla çalışıyordu.

Gözleri, yatakta gülümseyerek yatan ölüye dikmişti. «İşitmiyor musun, bak, ne kadar aşkla çalışıyorum, ne kadar güzel çalışıyorum, işitmiyor musun?» demek istiyordu.

O zamana kadar bu kulübede çalınan viyolonsel, vahşileri alâkadar etmezdi. Fakat şimdi bu şarki, genç adamın kalbinden ıstırap ve hiçkırık halinde viyolonselin tellerine dökülen bu beste onları da şaşırttı, donuk hassasiyetlerine kadar işledi, ve hepsi koşarak kulübenin etrafına toplandılar.

Şimdi kapıda birbirinin üstüne çıkarak çalgıyı dinleyen zenciler, siyah bir üzüm salkımını andırıyordu. Annelerinin yapraktan eteklerine sarılan küçük çocuklar bile susmuşlardı. Ve kulübenin önü ağlayan zencilerle —evet, bu bir mucizeydi ve hepsi birden ağlıyorlardı— bir arı kovanının ağzına benziyordu.

Genç adam, çalgısıyla beraber toprağın üstüne baygın yuvarlanıncaya kadar çaldı.

İki gün sonra ayılınca, vahşiler, kendisini ormana, her zaman viyolonsel çaldığı bir ağacın altına götürdüler.

Burada taze bir mezar vardı.

İşte bu genç adam, sağlığında dinletemediği parçayı karısının ruhuna duyurabilmek için, bu yabancı ormanda ve bu mezarın başında, senelerden beri viyolonselini çalar.

BİRDENBİRE SÖNEN KANDİLİN HİKÂYESİ

Hasta sınırlarım için tavsiye ettikleri bu kimsesiz ve gürültüsüz yerlerde, uzun bir akşam gezintisinden dönüyordum.

Sıcak bir sonbahar gününün sonuydu. Gece- nin yaklaştığını gören tabiat, serin bir nefes almak için kımıldanıyordu.

Biçilmiş tarlaların ortasında ıslak bir halat gibi parlayarak uzanan patikaya giderken, karşı tepelerin birinde yüksek bir taş bina gözüme ilişti.

Perdesiz pencerelerine vuran güneş, ona kırmızı gözlü bir canavar şekli veriyordu. Ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında, harap bir kaleyi

veya boş bırakılmış bir konağı andıran hazin bir ihtişamı vardı.

Vaktin daha erken olduğunu düşünerek bu binayı yakından görmek isteğine kapıldım.

Kurumuş tarlaların üzerinde yürüdükten, hafif bir sırtı tırmandıktan sonra, yarısına kadar açık duran paslı bir demir kapıyı geçtim, aralarından otlar fişkırarak çakıl döşeli bir yoldan yürümeğe başladım... İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar ve artık birer tümsek halini almış eski çiçek tarhları vardı... Kuru bir havuzun kenarında devrilmiş mermer saksılar duruyordu. Ve onların arasında nasılsa kalmış olan beyaz bir kasımpatı, buraları örten siyah perdenin üzerinde geçmişi görmek için bırakılmış bir delik gibiydi.

Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir ürkeklik veren binanın hiç bir mimariye uymayan acayip bir tarzı vardı: Çapı on iki metreyi geçmeyen bir silindir şeklinde epeyce yükseldikten sonra birdenbire daralıyor, ve böylece kule gibi bir parça daha uzanarak üzeri camekânlı bir kubbeyle bitiyordu. Alt tarafını kalın bir taş çember kuşak gibi sarmaktaydı ve bütün bina bu haliyle eski bir yağ kandilini andırıyordu. Tam kapının üstündeki odanın dışarıya doğru cumba şeklinde yaptığı bir çıkıntı da bu kandilin kulpuuydu.

Binanın niçin bu şekilde yapıldığını ve sonra hangi cehennem nefesinin buralarda estiğini kestirmek imkânsızdı. Keskin bir bıçakla açılmış hissini veren ince uzun pencereler korkutucu bir karanlıktan başka hiç bir şeyi açığa vurmuyorlardı.

Taş çemberin üzerinde oyulmuş birkaç ayak

merdiveni çıkararak paslı çivili, büyük kapıya geldim. Senelerden beri insan eli dokunmamış gibi duran çürümeğe yüz tutmuş tahtalara yaslandım. Yarı yerine kadar batan güneşin sararmış çayır-lara, küçük bulut kümelerine, bir yılan dili gibi kıvrarak uzattığı son kırmızı ışıkları uzun uzun seyrettim.

Etrafımda hiç bir hareket yoktu. Kertenkeleler bile, yosunlu taşların üzerinde, akşamın alacakaranlığına bakarak, yavaşça ilerliyordular. Yalnız ıslak tahtaların güneşte çıkardıkları sese benzeyen bazı çitirdilar vakit vakit duyulmaktaydı.

Gittikçe koyulaşan sessizliğin içinde, derin bir kuyuya muntazam aralıklarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işittim. Evvelâ istikametini kestiremediğim bu gürültünün, biraz sonra, evin içinden geldiğini anladım. Sesler, aynı muntazam aralıklarla durmadan yaklaşmaktaydı. En sonra büsbütün açılarak taş merdivenlerden ağır ağır inen adımlar haline girdiler ve dayanmakta olduğum kapının arkasında durdular. Doğrulmuş, korku, merak ve hayretten ibaret bir halita halinde kaskatı kesilmiştim. Başımı arkaya çeviremiyordum, fakat —ufak bir gıcırta bile yapmadığı halde— kapının yavaşça açıldığını ve soğuk, buz gibi bir nefesin enseme yayılarak dağıldığını hissettim.

Şiddetle döndüm; ve o zaman, akşamın çabucak artan karanlığı arasında, bu taş kulenin esrarlı adamıyla karşılaştım:

Bu, büyük bir baştañ, —iskelet halinde bir vücudun üstüne konmuş— büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem nebatının liflerine ben-

zeyen kıpkızıl saç ve sakallarının arasında beyaz, fakat saçların renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini, çürümüş bir meyvanın donuk rengi, bir toz tabakası halinde, örtmekteydi,

Ve sonra gözleri... Kırmızı çilli kapaklar arasında, bir granit yosununa benzeyen soluk yeşil gözleri vardı. Derin ve karanlık çukurların sonunda birer mahzen kapağını hatırlatan bu gözler hiç, ama hiç bir şey ifade etmiyorlardı.

Sırtında siyah, harap olmuş bir elbise, ayağında eskimiş rujan potinler vardı. İnsan onu, bir cenaze dönüşünden sonra hiç soyunmayarak senelerce aynı halde kalmış sanabilirdi. Ve şimdi kuru vücuduna bol gelen bu siyah elbiseler ona bir korkuluk kılığı veriyorlardı.

Elini bana doğru uzattı —Ah, bu, dünyada gördüğüm şeylerin belki en korkuncudur—. Bu da aynı kırmızı çilli, çürük beyaz deriyle kaplıydı ve bir insanınkinden ziyade ince bir eldiven giydirilmiş bir iskeletin eline benziyordu. O kadar zayıf, o kadar hayattan uzaktı. Ve gecenin karanlığından pek fark edilmeyen siyah bir ceketin kolundan fırladığı için, üzerime boşlukta asılıymış gibi geliyordu.

Omuzuma bir gece kuşu gibi konduğu zaman korkuyla bağırdım ve silkindim:

«Ah... Ne istiyorsunuz?»

Fakat bu el, bu kemik el oraya bir yengeç kısıkağı gibi yapışmıştı. Ve o, sükûnetle eğildi, göğsünden değil, yalnız ağzının içinden gelen hafif bir sesle bana sordu:

«Siz birdenbire sönen kandilin hikâyesini biliyor musunuz?»

«Hayır! –dedim–. Oh... Hayır...»

«Öyleyse geliniz!»

Dediğini yapmamak mümkün değildi, parmaklarını omzuma batırarak çekiyor ve acıtıyor, acıtıyordu...

Ayaklarımızın altından kayan bir zemini geçtik, minarelerin esrarlı merdivenlerini andıran dar ve taş bir merdivene tırmanmağa başladık. Korkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim. Karanlık, bir gecekuşu kanadı gibi yüzüme sürünen, kokusu beynime kadar işleyen bir karanlık vardı. Etrafımızdaki duvarlardan biz yürüdükçe dökülen sıvaların gürültüsü, adımlarımızın boğuk sesine karışıyordu.

Ve ben, bütün korkuma rağmen, nerede ve nasıl biteceğini bilmediğim bu merdiveni kıvrıla kıvrıla çıkıyordum. Sanki onun parmaklarından benim omuzuma geçen bir irade, beni yediyor, ayaklarımı daracık basamaklar üzerinde, ona yetiştirmek için, çabuk çabuk hareket ettiriyordu.

Her kata yaklaştığımızda, beni sürükleyen adamın, evvelâ karışık saçlı başı belli oluyor, sonra hafif bir aydınlık yavaş yavaş bütün vücuduna yayılıyordu. Eyvah... Gece bu merdivenlerden çok aydınlıktı...

Her katta, yarısına kadar açılmış oda kapıları vardı. Bomboş odalara açılan kapılar... Ve dar pencerelerden nur halinde giren gece bu kapılardan bize kadar uzanıyordu. Ve pencerelerin dışında silüet halinde ağaçlar, karışık şekilli dağlar, hayat ve ışık dünyası vardı... Ben bu yarım aydınlığın verdiği cesaretle ona soruyordum:

«Nereye gidiyoruz? Niçin gidiyoruz?»

Eğiliyor, buz gibi nefesi yüzümde dolaşarak yavaşça tekrar ediyordu,

«Siz, birdenbire sönen kaldilin hikâyesini okudunuz mu?»

«Hayır!»

«Pekâlâ, yürüsenize!»

Parmaklar etlerime büsbütün geçiyordu; bir külçe halinde tekrar sürükleniyordum.

Bu sefer de merdivende evvelâ başı kayboluyor, önümde, siyah ve geniş pantolonun içinde kuru bir dal gibi duran ve basamakları çabuk çabuk atlayan iki ayak kalıyordu. Sonra gene o mayi halindeki karanlık, gene kopup düşen sıvaların haykırışı... Ayak seslerimiz ve hepsinin birden toprak altından gelen bir bağıriş halinde yaptıkları korkunç uğultu...

Sonra ikinci ve üçüncü bir kat geliyor, kapıları yarı açık boş odalar, bıçak yarası gibi ince uzun pencereleri ve artık tepelerindeki birkaç yaprağı farkedilen siyah ağaçları tekrar görüyordum. Her katta, daha kuvvetsiz olarak, dudaklarım kımıldardı:

«Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?»

Fakat cevap hep aynıydı:

«Siz, birdenbire sönen kandilin ne olduğunu biliyor musunuz? O halde yürüyünüz!»

Ve korkunç çıkış tekrar başlıyordu.

Nihayet, nerede olduğumu, ne kadar zamandır bu yükselişin sürdüğünü, hatta kendimi bile büsbütün unuttuğum bir zamanda birdenbire durduk. Önümdeki adam eliyle bir kapağı kaldırdı. Oradan girdik. Kapağı tekrar kapamak için omu-

zumu bıraktığı zaman, derin bir rüyadan uyanıyormuş gibi oldum ve etrafıma baktım.

Burasi yuvarlak bir odaydi. Kulenin en tepesinde olduğumu tavandaki camekânlı, küçük kubbeden anlıyordum. Oda, ötekilerin büsbütün aksine olarak, çok güzel döşenmişti. Karanlık duvar kenarlarında muhteşem koltukların gölgeleri belli oluyordu.

Tam camekânlı kubbenin altında, yani odanın ortasında, yuvarlak bir masa, ve üzerinde hareket etmeyen bir alevle hafif hafif yanan bir yağ kandili vardı: Aynen içinde bulunduğumuz binanın şeklinde bir kandil...

Uzaktaki köşede, içerisinde biri yatıyormuş gibi kabarık duran bir yatak vardı, bana nazaran eğri olduğu için, kimin yattığını göremiyordum. Dayanılmaz bir merakın dürtmesiyle yaklaştım, ve orada yatanı gördüm. Gördüm... Ve boğazına şişler sokulan bir hayvan gibi acı bir çığlık kopardım: Orada bir iskelet yatıyordu. Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığa küme küme yığılmış bir kadın iskeleti...

Bu anda, kırılan bir camın şangırtısını andıran bir kahkaha kulaklarımın dibinde patladı, siyah elbiseli adam,

«Pek mi korktun? -diyordu-. Niçin, niçin korkuyorsun? Senden, yani hayattan büsbütün ayrı bir şey diye mi? Fakat bu aptallıktır. Onun bizden farkı, bizim ondan farkımız nedir ki? Hiç... Bak, eğil de bak... Bu dişler yok mu, bu muntazam dişler, onların arasından, şimdi bizim konuştuğumuz şeylere benzemeyen ne tatlı sözler çıkardı

bilsen... Düşünüyor musun ki, bakmağa tiksindiğin bu dişleri görebilmek için onun tebessüm etmesi nasıl sabırsızlıkla beklenirdi? Tahmin edebilir misin ki, boğazına dolanarak seni boğacakmış gibi korktuğun bu saçların güneş altında ne hayat dolu parlayışları vardı.

«Hem bu kadın benimdi. Şu ellerim, şu sana laf söyleyen ağzım nasıl benimse, o da öyle benimdi. Fakat biliyor musun, kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu... Onunla aramızda hiç bir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lâzım değil; ve bu iskelet bize o kadar yakındır ki, ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır.»

Şimdi sesi pirinç bir havan gibi ötüyordu. Sanki bu adamın boğazında bir perde vardı ve bazen içinden gelen şiddetli sesler bunu kaldırarak kulakları çınlatıyor, sonra şiddet azalınca perde tekrar düşerek, sesler, bir duvar arkasından söyleniyormuş gibi, kısılıyordu.

Verecek cevap bulamamaktan doğan bir ürkeklikle sordum:

«Sizi bu kadar sarsan, fakat hakikate yaklaştıran bu ölümün sebebi neydi? –dedim–. Nesi vardı?»

«Hiç! –diye cevap verdi–. Hiç bir şeyi yoktu. Senin kadar hayata bağlı, bu taş bina kadar sağlam –eliyle camekân kubbeyi işaret etti–, ve şu yıldızlar kadar nurlu ve zarifti.

«Saadeti aramızda bir alev gibi hissediyor, bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyordum... Fakat... –Ses yine uzaktan geliyormuş gibi yavaşladı–: Fakat

biliyor musun, o kuvvet ki, hiç bir şeyi eksik olmayan yağ kandillerinin alevini gelip alarak onları birdenbire karartır! –Ne demek istediğini anlamayarak yüzüne baktım–. –Gel –dedi–, seninle birdenbire sönen kandilin hikâyesini okuyalım. O zaman bu kadını hangi ölümün götürdüğünü anlayacaksın.»

Orta yerdeki masaya doğru yürüyerek orada, kandilin önünde açık duran siyah kadife kaplı ince bir kitabı aldı. «Bunu, yanımızdaki kadının yüzlerce sene evvelki cedlerinden biri yazmış,» dedi.

Geniş bir kanepeyi masanın kenarına sürükledi. Üzerine yanyana oturduk. Ve ben, kurumuş yapraklar rengindeki sarı ve kalın sahifelerde eski, fakat keskin bir elyazısını, gözlerimi arasına uzak-taki iskelete çevirerek ve yanımda, başına vuran kırmızı ışıkla, akşamı seyreden bir sfenks gibi sessiz duran adama bakarak merak ve sonra hayretle okudum:

«Yüzlerce eser yazdım. Her eserime kalbimin veya dimağımın bir parçasını koyuyordum. Ve bunlar, hakikate çok yakın şeylerdi. Fakat hiç bir yazımda bizzat hakikatin bulunmadığını biliyordum. Her güzel yazan gibiydim: Konuştuğum şeyler benden evvel yüzlerce defa tekrar edilen lafların değiştirilmiş şekliydi. Halbuki ben, kulaklara bil-medikleri şeyleri söylemek, göz hudutlarının arkasına geçmek istiyordum. Ve bunun için çenemi avuçlarıma ve kollarımı dizlerime dayar, gözümü yere veya ufka çevirerek gördüklerimin daha ötesindeki şeyleri de bilmek isterdim. Fakat toprağın alaycı bir susuşu ufkun lakayt bir kaçıışı vardı. Bana, «Senin gözlerin, diyorlardı, açık bıraktığımız şeyleri görmek için bile

çok küçük ve zayıftılar. Sakladığımız hakikatleri nasıl bir cesaretle anlamak istiyorsun?...» Fakat ben arıyor, mütemadiyen arıyordum.

«Yine bir gün odamda, masamın başında çenemi defterlerime dayamıştım, beyaz kâğidin üzerine yayılan sakallarımın kıvrıkcıklarına bakıyordum. İstiyordum ki, bu beyaz tellerin her biri ince bir kalem olup bu yaprakları bütün bilmediğim şeylerle doldursunlar, ve ben onları hiç durmadan okuyayım, okuyayım...

«Fakat birdenbire kâğıtlar ve sakallarım görünmez oldu. Odam ansızın kararıvermişti. Başımı kaldırıncı, önümde senelerden beri aynı intizamla yanan kandilimin sönmüş olduğunu gördüm. Hiç bir rüzgâr veya hareket olmadığına göre, yağının bitmiş olması lâzımdı. Lâkin elime alıp bakınca yağının dolu, fitilinin kusursuz olduğunu gördüm; haznesinde bir delik, boğazında bir sakatlık yoktu.

«Benim farkına varamadığım bir rüzgâra hamlederek tekrar yakmak istedim... Fakat hayret: Yanmıyordu. Yaklaştırdığım ateşler yalnız fitili kırtartıyor ve oradan hoş olmayan kokular çıkarıyordu. Alev, senelerden beri devam eden kırmızımtırak alev artık yoktu.

«Hangi sebebin bu ihtiyar şamdanı kararttığını düşünürken, kaybolan aleve benzeyen bir ışığın kafamın içinde parlamaya başladığını hissettim, Ve karşımdaki kandilin arkasında, ona benzeyen sayısı bellisiz kandiller sıralandığını gördüm. Kimisi benimki gibi sönmüştü ve kimisi hâlâ kırmızı ve değişmez bir alevle parlıyordu. Fakat arasına bunlardan biri, hiç bir rüzgâr, hiç bir üfleyen olmadığı

halde, yavaşça karariveriyordu. Ve bu sönük kandillerin bir daha aydınlanması da mümkün değildi.

«Silkindim, bunu kendime bir ihtar telakki ettim. Artık bulmak istediğim hakikati burada arayacaktım:

«Yağları çok, fitilleri kusursuz ve her şeyleri tamam olan kandillerin sebepsiz yere niçin söndüklerini ve kaybolan alevlerin, nereye çekilip gittiklerini bulmalıydım.

«Bunun için, aynen kandilimin şeklinde bir bina yaptırarak oraya yerleştim. Etrafımda dolaştığını hissettiğim büyük hakikate burada kavuşacağımı biliyordum. Şimdi, en yakınlarımı bile sokmadığım bu odada, gözlerimi tepedeki camlardan geçirerek yukarılara bakıyor, orada birdenbire sönen kandillerin alevlerini arıyorum...»

Kitabın intizamsız aralıklarla yazılan diğer kısımları, bir kazana hapsedilen buhar gibi kenarlarını sıkıştıran bir kafanın, görünmeyen, işitilmeyen ve dokunulmayan bir hayaleti takip ediyormuş gibi etrafına nasıl hamleler yaptığını gösteriyordu.

Bataklık kenarlarındaki çürük sazların rutubetli ve ekşi kokusunu dağıtan kalın yapraklar parmaklarımın altından bahtiyar bir günün saatleri gibi çabucak geçiyorlardı.

Ve sebepsiz yere sönen yağ kandillerinin hazin hikâyelerini, bir İbranî peygamber gibi, içim sarsılarak okuyordum:

«Beraber yanmak için yapılmış iki tane kandil vardı. Alevlerini, birleşmek istiyor gibi birbirlerine eğerlerdi ve birisinin yetişemediği yeri öteki aydınlatırdı...

«Aralarında ipek kumaşlar gibi kıvrılan ve parlayan ışık huzmeleri gidip gelirdi... O kadar benzer ışıklarla yanarlardı ki, etrafa dağıttıkları aydınlığın ayrı yerlerden geldiğine ihtimal vermek mümkün değildi... Fakat bir gün, yağı çok, fitili yolunda, haznesi sağlam olan bu kandillerin biri, en beklenmedik zamanda, yavaşça karariverdi. Titrek bir ışıkla yas tutmak isteyen diğeri ise, onun arkasından gitmekte gecikmedi.

«Ve ben, dört beş tanesi bir arada birçok kandiller daha gördüm. İçlerinde savaştan çıkmış bir kılıç gibi parlayan yenileri olduğu gibi, mahzenlerdeki yosunlu küplere benzeyen eskileri de vardı. Ve büyük kandillerin yanında civciv gibi duran küçükler, oynak alevlerle kıpırıyorlardı. Ve bunlar, âdeta ses çıkaran bir şetaretle, beraberce yanarlarken aynı hissedilmeyen rüzgâr, hiç bir benzerlik sırasına bakmayarak, hepsini birer birer söndürüverdi.

«Yağları daha bitmemişti Yarabbi, daha uzun müddet yanabilirlerdi. Ben, artık anlamak istiyorum, bu alevleri alıp götüren hangi sarsılmaz kudret, hangi dayanılmaz sebep, hangi yaradılış mantığıdır?...

«Ve ben, altından yapılmış yeni ve çok güzel bir kandil gördüm. Usta bir kuyumcu elinden çıktığı, kenarlarını süsleyen gözalıcı ziynetlerden belliydi.

«O kadar tatlı bir ışığı vardı ki, kandilin parlak madenine su halinde akan bu ışık, çıplak omuzlara dökülen kumral saçları andırıyordu.

«Ve alevi o kadar beyaz, o kadar hayat doluydu ki, yanacağı müddeti sonsuzlukla ifade etmek, onun ömrünü kısaltmak olurdu.

«Fakat bu da, gözkapakları açıldığı zaman kaybolan bir rüya gibi, kendisine iştiyakla bakanların önünden çekiliverdi.

«Ah... Yanmak isteyen kandilleri sebepsiz yere ve birdenbire söndüren kuvvetin, bu alevi saklayacak kadar güzel yerleri var mıydı acaba?...»

Artık sonlarına yaklaştığım kitabı avuçlarımla arasında sıkıyor, isyandan ve kızmaktan vazgeçerek bir iman ve tevekkül ifade etmeğe başlayan satırları kandilin kızıl ışığına tutarak okuyordum:

«İsteklerime varabilmek için dış dünya ile bağlarımı azaltmak lâzım geldiğini seziyordum. Vücudumdaki her yıkılış, kafamda yeni bir parlaklığa yol açıyor. Ellerimin titremesi arttı, fakat ben baktığım şeyleri daha sebatlı ve intizamlı görmeğe başladım. Ah, ey peşinde koştuğum hakikat, nihayet seni yakalayacağım.»

Diğer sayfeler gittikçe karışan bir yazıyla şöyle devam ediyordu:

«Görüyorum... Parlak alevlerin üzerine uzanarak onları alıp götüren siyah eli artık farketmeğe başladım. Yazdığım yazıları seçmekte güçlük çeken gözlerim, bu alevleri çok uzaklara kadar kovalayabiliyor. Belki yakında onların nereye saklandıklarını söyleyebileceğim. Hiç bir şeyleri eksik olmadığı halde, birdenbire sönüveren kandilleri hangi kuvvetin kararttığını, ve alevlerin nereye gittiklerini öğrenmek üzereyim. Ey her tarafımdan yavaş yavaş çekilen hayat, yalnız kafama ve gözlerime birik!»

Son sayfeye gelmiştim. Burada yazı artık okunmaz bir şekil alıyordu. Deliliğe yakın bir merakla

gözlerimi büsbütün yaklaştırdım ve devam ettim:

«Gerçi ellerim kımıldamakta güçlük çekiyor ve gözlerim yazdıklarımı görmüyor, fakat ne ehemmiyeti var? Artık hakikatin pek yakınındayım.

«Konacağı dalın etrafında uçan bir kuş gibi başımın üzerinde kanat çırpışlarını duyuyorum.

«Önümde sıralanmış birçok kandiller var... Parlak ışıkları birdenbire yok olan zavallı kandiller...

«Onların üstüne doğru uzanan siyah ve büyük bir hayalet görüyorum. Ve alevler titreşerek hep bu istikamete uçuyorlar. Fakat nereye gidiyorlar, Yarabbi? Ve o hayaletin aslı nedir?

«Bazen açılır gibi olduğu halde gözlerimin üzerine tekrar düşen bu perde ne zaman büsbütün kalkacak?

«Lâkin artık bir hakikat dünyasını görmek üzere olduğum muhakkak. Gittikçe kuvveti artan bir ışık, bana yaklaşıyor, yaklaşıyor... Etrafım gittikçe daha aydınlandı... Ah... İşte... İşte o kandilleri birdenbire söndüren kuvvet...»

Eyvah... Kitap burada bitmişti. Okuduğum müddetçe hiç ses çıkarmadan yanımda oturan adama çılgın gibi sarıldım:

«Söyleyiniz –dedim–, kitap niçin burada bitiverdi? Söyleyiniz, kandilleri birdenbire söndüren hangi kuvvettir?... Söyleyiniz, bu adam niçin yazmamış, niçin devam etmemiş...»

Siyah elbiseli adam yavaşça ayağa kalktı, hafiften gelen sesiyle:

«Bir gün –dedi–, onu elinde kalemiyle bu masada ve bu kitabın başında ölü bulmuşlar...

–Birdenbire tepemizdeki camları sarsan bir kahkaha attı–: Fakat –dedi–, yağları çok, fitilleri mükemmel, hazneleri kusursuz olan kandilleri birdenbire ve sebepsiz yere söndüren kuvvet, o adaletli ve şefkatli kuvvet, bu adamın emeklerine acıdı; ancak son dakikada bulduğu, fakat ifade edemediği büyük sırrın kaybolup gitmesini istemeyerek, bu hakikati onun çocuklarında hiç şaşmadan devam ettirdi! –Kolumdan tutarak yatağa doğru yürüdü. Orada, yarım kalmış bir şikâyete devam etmek istiyormuş gibi, ağzı aralık duran iskeleti gösterdi. Sonra, kurumuş dalların rüzgârda çıkardıkları iniltiye benzeyen bir sesle–: İşte... –dedi–, o zamandan beri, bu adamın neslinden gelen herkes, hiç bir sebep olmadan, en parlak zamanlarında, böylece sönuverdiler...»

İskelet halindeki başının neresinden çıktığına şaşıttığım iki damla yaş, gözlerinin derin çukurlarından aşağıya doğru yuvarlanıyordu... Kemikten ibaret kolunu onları silmek için kaldırırken oda birdenbire karardı.

Masanın üzerindeki kandilin kırmızı alevi, hiç küçülmeden ve titremeden, yavaşça yok oluvermişti.

DEĞİRMEN
İKİNCİ KISIM

BİR DELİKANLININ HİKÂYESİ

Öyle zamanlarım olur ki, beni sessizce bekleyen odama giderken, bu her akşamki yürüyüş beni sıkar, boğar, ve ben caddeyi örten kalın kar tabakasının üstüne uzanarak orayı nefesimle eritmek, ta toprağa kadar bir delik açmak isterim. Evin kapısını her akşamki gibi anahtarla açmak, sonra kapamak, karanlık koridorda yavaşça ilerlemek, merdiven basamaklarını ayaklarımın ucuyla aramak, —ki onları saymış ve ezberlemiştim ve dönemeç yerlerinin kaçınıcı ayaktan sonra geldiğini gayet iyi bilirim— nihayet odama girmek... Bütün bunlar beni deli eder. Bir kere de başka şeyler yapabilmek için meselâ balkona tırmanmak, pencerenin camlarını kırarak içeri girmek ihtirasım duyarım.

Odamda beni kitaplarım bekler. Bu yegâne tesellidir. Her eşyasını ayrı ayrı ve gayet iyi tanıdığım bu odada yalnız onlar her zaman için yeni bir koku taşırlar. Her zaman söyleyecek birçok lafları vardır. Meselâ, masanın kenarındaki ucu kırık mermer tütün tablasını belki yüz defa üstten, alttan, sağdan, soldan tetkik etmiş, elime alarak saatlerce kırık yerdeki ince damarları ve pürüzleri seyretmişimdir. O, bana artık kendi sesim kadar bildiktir. Halbuki en çok okuduğum bir kitabın en çok okuduğum bir satırı bile bana bazen başka şeyler söyleyebilir. Yalnız onların böyle en mahrem taraflarını bile görebilmek için uzun bir beraberlik lâzımdır. Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar. Bir kere de onlarla lâübali oldunuz mu size malik oldukları her şeyi verirler, ve onlar bizim isteyebileceğimiz her şeye fazlasıyla maliktirler. Kitapları bir kadın gibi sevenler, yalnız bekâr odalarının aza-bını daha az duyarlar. Elllerinde bir kitapla beraber yattıkları, başuçlarındaki lambayı yaktıkları zaman, bahtiyar bir evlilik hayatının daima tekrar edilen saadetini hissederler. Kitaplarla zifafa girmesini bilen adam, beşerîliğinden kurtulmağa başlamıştır. Ve biz daima, daima beşeriz.

Kadını hiç bir zaman inkâr etmedim. Hatta geceleri beni odama o kadar karışık bir halde yol-layan, ekseriya bir kadın muvaffakiyetsizliğidir. Ve ben, bilmiyorum neden, hiç bir kadından aşk iltifatı görmüş değilimdir. Kadınlar benden hoşlanıyorlar, fakat beni sevmiyorlar. Ben onlarda herhalde ya pek çocuk, ya pek ukalâ bir tesir yapıyorum. Gayet iyi bilirim ki, en münevver ve zeki kadın bile, meselâ

bir «Balzac romanlarının kıymeti» bahsini ancak yirmi dakika dinleyebilir. Halbuki ben, en güzel bir kadını bile bir «Balzac romanlarının kıymeti» musahabesine feda edebilirim. Ve bende, onların asıl bayıldıkları gurur ve teenniden, ağırlıktan eser yoktur.

Bütün bunlara rağmen kadın gene benim en zayıf tarafımdır. Fena bir zamanımda bana her haltı ettirebilirler. Kadın benim etimin, kemiğimin, kanımın ve muhayyilemin müthiş bir ihtiyacıdır. Buna mağlûp olmak bir hayvanlık, bunu inkâr etmek daha büyük bir hayvanlıktır. Onlarla beraber olduğum zaman donuk, ihtirassız, âdeta cinsî hislerimden uzaklaşmış bir adam oluyorum. Ve kadın muvaffakiyetsizliklerimin en büyük sebebi de, zannediyorum ki, budur. Bilmem bunun sebebi bir utanma veya bir korku mu? Fakat dimağımın, içimde kabarmak isteyen bu ihtiyacı bana âdi, pis ve gülünç göstererek beni susturduğunu biliyorum. Ama yalnız ve kadından uzak kaldığım zamanlar... O zaman dimağım da beni yalnız bırakıyor: Yahut bana hükümünü geçiremiyor, ve ben feci bir hırs ve imkânsızlık içinde çırpınıyorum. Öyle zamanlarım olur ki, —bunun için de meselâ bir kitabın çok mâsum bir cümlesi veya sokaktan gelen bir kadın sesi kâfidir— o zaman benim için yalnız kadın vardır. İliklerimin içinden bile «Kadın!» diye bağırın sesler işitirim. Ve o zaman benim için yalnız bir tek kadın vardır. Yani, bütün kadınlar benim için birdir. O zaman genç, ihtiyar, güzel, çirkin, her halde bir kadına malik olmak, benim için su içmek gibi bir şeydir. Hatta bu ihtiyacın derece ve şiddetini anlamak için muhayyilemde kabaran kadın hayallerini gittikçe

çirkinleştirir, kötüleştiririm. Nihayet öyle bir an olur ki, bu hayal pis ve korkunç bir acuzeye kadar iner. Ve ben, onu da isterim. Böyle zamanlarımda kadınları yalnız bir tek hissimle severim, hatta anamı bile... Her gelişinde boğmağa mecbur olduğum bu hislere gitgide daha çok esir oluyorum.

Bir gün haftalık bir mecmuadaki bir çorap reklamı şiddetle gözlerimi buğulandırdı ve damarlarımda, kadın isteyen acayip bir kanın dörtnala dolaştığını hissettim. Koltuğun kenarlarını yakaladım. Sonra ayağa kalkarak odanın bir başından bir başına hızlı hızlı yürümeğe başladım. Nihayet daha fazla duramayarak sokağa fırladım. Caddeye çıkınca bu kadın kalabalığı içinde şaşırđım. Geliyorlar, gidiyorlar, gülüyorlar ve konuşuyorlardı. Hepsinin yüzüne sanki bir tanıdığı arıyormuş gibi ısrarla bakıyordum. Gözlerimi vücutlarında gezdiriyor, kalçalarda uzun müddet kalıyor, bacaklara indiğim zaman tıkandığımı, boğulur gibi olduğumu, avaz avaz bağırarak istediğimi hissediyordum. Ve her şeyden evvel, kendilerini soyuyordum: Çırılçıplak... Sonra bu çıplak vücutları yakalıyor, eziyor, kıvırıyor, boyunlarını, enselerini ve kollarını öpüyordum. Hiç bir zaman kendimi kaybetmiş değildim. Hatta yürüyüşümdeki, bakışımdeki tabiiilik ve sükûnetin, içimdeki vukuatla yaptığı tezada, kendime bile hissettirmeden, kıs kıs gülüyordum. Akşam üzeriydi ve kadınlar daha çok birbirlerine benzemeğe başlamışlardı. O kadar ki, boyları ve vücutlarının şekli bile gitgide aynı oluyordu. Ve ben onların başka başka kadınlar olduğunu yalnız değişen kokularından farkediyordum...

Simsiyah bir şekle çarptım ve durdum. Başım ancak göğsümün hizasına gelebilen bir kadındı. Biraz öne doğru eğilerek özür diledim. Bu, onun homurtusunu ve başlamış olduğu fena bir kelimeyi yarım bıraktırdı. Yüzüne baktığım zaman, gözlerinin etrafının şiddetle karartılmış olduğunu gördüm. Siyah bir tülle sımsıkı sardığı başının iki kenarından açık sarı saçlar fırlıyordu. Yakası ve kolları siyah kadifeli düz bir mantosu vardı. Ve hayret! Dudaklarının kenarlarındaki buruşuklara, pişkin gülüşüne rağmen on altı yaşlarından hiç de fazla görünmüyordu. Bulduğumuz yer bir köşebaşıydı ve sağımızda loş ve kimsesiz bir sokak uzanıyordu. Kolundan tuttum, o tarafa doğru çektim. Mukavemet edecek oldu; gözlerimi yumdum ve başımla gelmesini işaret ettim. Şaşırmış gibiydi. «Olmaz!» diye kolunu çekiyor, fakat sahiden vazgeçeceğimden korkarak, cesaret vermek isteyen bir gülüşle yüzüme bakıyordu. Bundan istifade etmek için kolumu gevşettim. O zaman biraz yaklaşarak sordu: «Evin uzakta mı?» - «Hayır, şurada!...» diye cevap verdim. Kendisini serbest bıraktım ve yanyana yürümeğe başladık.

Yukarıdan aşağı bir süzdüm: Yürüyüşü muntazamdı, fakat küçük ve biraz şaşkın adımlar atıyordu. Kalçaları pek yoktu. Gözüm yanında sallanan eline ilişti. Durakladım. Bu küçük, temiz ve ümidimin üstünde güzel bir eldi. Parmaklarını biraz içeri doğru kıvrırmıştı. Büzülmüş minimini bir kuşa benziyordu. Hemen yakalayacaktım, fakat kendi kendime: «Hepsini odaya saklayalım!» dedim. Merdivenleri çıkarken bacaklarına dikkat ettim. İnce,

gergin ve âhenktardılar. Eski ve siyah çorabın altından bile pembe ve tatlı bir deri görünüyordu gibiydi. Sâkin olmak için bir elimle merdiven trabzanlarına sarıldım, öbürüyle de boyunbağımı sımsıkı yakaladım. Niçin, meselâ ceketimin kenarını değil de, boyunbağımı yakaladım, bilmiyorum.

Oda kapısını anahtarla açmağa uğraşırken içimde sevince benzeyen bir şey, sabırsızlık ve hırs vardı. Ellerim titriyordu. Ve bu küçük ân, bana bütün geldiğimiz yoldan uzun görünüyordu. Fakat içeriye girince hiç beklemediğim, çok tuhaf birtakım vakalar cereyan etti. Hatta o akşamdan sonra uzun müddet kendimi toplayamadım, acayip bir hava içinde yaşadım, bütün bunlar sırasıyla aşağıdaki şekilde oldu:

Odadan içeri girip kapıyı kapayınca, hiç bir şey söylemeden, hatta yüzyüze bile bakışmadan, derhal kendisini yakaladım; yarı kucağımda ve yarı sürükleyerek duvar kenarındaki kanepeye götürdüm. Kız bir kere, «Ah!...» dedi ve galiba başka şeyler de söyledi. Fakat ben aldırış etmedim. Gözlerim sımsıkı kapalı, onu rasgele öpmeye başladım. Dudaklarımın altında sıcak ve ince bir deri duyuyordum. Sonra kollarını yakalayarak yüzünü, çenesini ve dudaklarını öpmek istedim. O, dudaklarını içeriye doğru sıkmıştı; çirpiniyor, tokatlıyor, kapalı ağzından kesik inilti çıkarıyordu. Ateş gibi yanan yanaklarına ağzımı götürdüğüm zaman ılık bir yaşlık hissettim, gözlerimi açtım ve onun ağladığını gördüm. Şaşkın, kararsız, doğrulmuşum. Anlamayarak bakıyordum. O da doğrulmuş, kanepenin köşesine büzülmüş, yüzü ellerinin, titrediği uzaktan

bile farkedilen küçük ellerinin içinde, omuzları şiddetle sarsılarak ağlıyordu. Bir müddet öyle durdum. İhtimal birkaç dakika geçti, birdenbire büyük bir hiddetin kafama doğru çıktığını farkettim. Orta yerdeki masanın üstüne sıçrayarak oturdum. Ellerimle iki yanımı yakaladım. Biraz da böyle beledikten sonra bağırmağa başladım:

«Bu da ne? Yeni moda mı bunlar? Bana bak! Sahiden anlamıyorum ne demek istiyorsun?... Sen buraya neden geldin kızım? Başka şey mi bekliyordun? Yoksa böyle birdenbire başlayışım namusuna mı dokundu? Yanına oturmalı, evvelâ elini yakalamalı, bakışıp gülüşmeli, yarım saat cilveleşmeliydi, değil mi? Yoksa yavrum, ben iş güc sahibi adamım, şu kitapları görüyor musun, okuyacak adam bekliyorlar. Ben her zaman en kısa yoldan giderim... İşte bu kadar... –Biraz durdum, aklıma bir şey gelmişti. Parmağımı şaklattım ve devam ettim–: Yoksa bunlar hep komedi mi?... Öyle ya, hep komedi... Söyle, ne yapmak istiyorsun bir komediyle? Ahha, şimdi anlıyorum. Bari bu usulü çok tatbik ettin mi? Sen kârın yolunu tutmuşsun be kızım!... Bu dünyada merhamet ehli çoktur, seni herhalde istediğinden ziyade, memnun ederler. Fakat bu iyi usul... Sizin gibi kadınların namuslu rolüne çıkması, bu gayet iyi usul... Sukut etmiş mâsume... Allah Allah... Altı yüz sahifelik roman... Beybaban miralaydı... Komşunun oğlu... Söylesene?... Yoksa başka türlü mü: Baba şehit, anne aç... Kardeşler var... Hem de mektebe gidiyorlar. Derhal kendini feda ediyorsun, değil mi? Ne müthiş şey be! Söylesene, senin hikâyen han-

ğini? Belki de sen adamına göre başka şeyler anlatıyorsun. Bu da senin zekânı gösterir. O kadar gülç bir şey de olmasa gerek, sen kitap okur musun? Ha? Öyleyse hiç korkma... Bir kişiye üç dört hikâyeyi birleştirip anlatsan sermayen gene tükenmez... Bizim memleketin büyük muharrirleri her gün yenisini yazıyorlar. Fakat ne yaman usul be... Bunu hepimiz yapıyor musunuz şimdi? Vay haline cümlemizin... Biraz gözyaşı, biraz çarpıntı, dinleyeni de söyleyen gibi ağlatan feci bir hikâyeye: Ah, hayat, hayat, lânet sana... Sonra da burun kanamadan, üç dört kişiden alamayacağın bir para... İhtimal daha fazla verenler de vardır. Artık o sizin ustalığınızınıza, adamın hassaslığına bağlı. Ve sonra kalpsiz herifin biri çıkıp da muhakkak ısrar ederse kaybedilen bir şey yok ya... Biz alışkınız değil mi? -Masadan indim. Karşısına geçip ellerim pantolonun cebinde biraz durdum. İnsafsız ve hain, devam ettim-: Fakat iki gözümün bebeği, bu sefer yanlış kapı çaldın. Sen bu usulü daha ziyade kırkını geçmiş memurlarla, lise talebesine tatbik edecektin. Onların yürekleri daha yufkadır. Bana vızgelir... Şu kitapları görüyor musun? Yarısından çoğu hep seninkine benzeyen masallarla dolu. Ve sende yüz kat akıllı ve usta adamlar anlattıkları halde, gene beni kandıramıyorlar. Görüyorsun ya, söktüremedin. A canım, ben de vakit bıraktım mı ya? Kapıdan girer girmez... Hah hah hah...»

Gülüyordum. Ellerini yüzünden çekti. Yaşlar gözlerinin kenarındaki siyahlığı, hatta bütün yüzünü yıkamışlardı. Dudaklarının kenarında o, sokakta iken gördüğüm, pişkin çizgiler yoktu. Bu,

on beş yaşında, hatta daha küçük bir kız çehresiydi. Şikâyet dolu bir sesle, dudakları titreyerek sordu:

«Niçin bana böyle şeyler söylüyorsunuz?...»

Niçin siz...»

Bu çocuk sesi, bu kalınlaşmamış, bu yalvaran çocuk sesi...

Yanma yaklaştım. Yüzüne dikkatle baktım:

«Yoksa... Yoksa sen sahiden mi ağladın?»

Odanın bir başından bir başına iki üç kere gidip geldim.

Pencerenin yanında durdum. Karanlık caddeye uzun uzun baktım. Kafamın içi bomboştu. Topuğumun üzerinde hızla geriye döndüm. O, tekrar ellerini yüzüne kapamış, ağlıyordu. Birkaç kere daha gidip geldim. Arasına durup ellerimle havada işaretler yapıyor ve onun sarsılan başına bakıyordum. (Siyah tül düşmüştü, biraz uzunca olan sarı saçları omuzlarına dökülüyordu.) Ya...Hımm... Ya... diye karmakarışık ve mânasız heceler mırıldanıyor, meseleyi kavramağa çalışıyordum. Fakat galiba bundan biraz korkuyordum da... İçimde utanmaya benzer ağır bir şey vardı ve bu sonra nedamete benzer bir şey oldu. Bu çocuğu fena yaralamıştım. Gözlerime bir yaşın çıkmak istediğini hissettim ve alt dudağımı ısırarak bunları geri gönderdim.

«Peki ama, a çocuğum -dedim-, niçin hemen söylemedin? Niçin sahiden ağladığını hemen söylemedin? Vakit bıraktım mı desene... Dinleyecek halde miydim? Ahhh...»

Yanına gittim, bir elimle çenesini tutarak başını yukarı kaldırdım. Hiç mukavemet etmeden gözlerimin içine baktı.

«Ne kadar çok ağlamışsın sen –dedim–, ne kadar çok... –Yanma oturdum. Elimi omzuna koydum. Her şeyi tamir etmek istiyor, fakat rabitasız birçok laflar söylemekten başka bir şey yapamıyordum–. Artık sus ama... Susacaksın değil mi? Vah yavrum, vah benim çocuğum... Seni ne kadar korkuttum kimbilir? Sen envai türlü adamların keyiflerine uymuş, türlü sarhoşların türlü kepezeliklerini görmüşsündür. Bu hayatta hepsi olur; buna rağmen, bu hiç beklenilmedik vaziyet senin hâlâ çocuk olan kalbini kimbilir nasıl ürküttü. Her şeyi unutarak minimini bir kızcağız gibi ağlamağa başladın. Vah sana... Ben ne hayvandım Yarabbi... Ama artık sus... Hâlâ kızıyor musun? Benden çok nefret ediyorsun, değil mi? Belki de hiç kızmadın da yalnız şaşırdın... Baksana bana... Aman Yarabbi, ne güzel gözlerin var senin... Mavi değil mi onlar? Fakat bebekleri odanın alaca karanlığında o kadar büyüyorlar ki, uzaktan siyah gibi görünüyorlar. Ben hiç böyle göz görmemiştim: Gündüzün açık mavi, geceleri siyah... Hâlâ omuzların titriyor, korkuyorsun! Sen bir yabanî ördek kadar ürkeksin... Ve o kadar da güzel... Nasıl oldu da sen bu yollara düştün be kızım?»

Parmaklarımı saçlarında gezdiriyordum, sonra minimini ellerini avucuma aldım:

«Bak şu ellere... Küçük bir sultanın elleri gibi... Bunlar hiç de kahır çekmişe benzemiyor. Sen daha pek yeni yuvarlandın galiba kızım?.. O sokaktaki halin de ufak bir sarsıntıyla hemen kayboluverdi... Sen kendine dönmek için bir işarete bakıyormuşsun. Daha bu kadar acemisisin bu işlerin. Ba-

şını omuzuma dayıyorsun... Artık barıştık değil mi? Benden artık nefret etmiyorsun, korkmuyorsun... Zaten sen kimseye kıyamazsın ki... Daha o kadar çocuksun. Fakat söylesene kızım, nasıl oldu bu? Nasıl oluyor da sen... Bu kadar ince, bu kadar temiz... Anlatsana bana hepsini?.. Koy başını göğsüme, böylece ellerin avuçlarımda içinde bana anlat. İstersen ağlaya ağlaya anlat... Yahut dur, niçin anlatacaksın? Sen söylemeden de ben bilmiyorum muyum sanki? Ben seni böyle de anlamıyorum muyum? Hem belki daha iyi anlıyorum. Hiç bir şey söyleme, söyleyeceklerini baştan aşağı biliyorum. Seninki de bütün diğerleri gibi değil mi? Bütün diğer hikâyeler gibi... Hiç farkı yok... Ve işte bunun için güzel, bunun için büyük... Kendisine benzeyen binlerce hikâyeden hiç farkı olmadığı için büyük... Zaten bu hikâyeler, bu birbirine çok benzeyen hikâyeler en asil olanlarıdır.»

Başını göğsüme yatırmıştı. İki eli minimini bir yumak gibi avucumun içinde duruyordu. Ve ben, öne doğru eğilmiş, yüzüm onun sarı saçlarına karışmış, kulağına yavaş sesle birçok şeyler söylüyordum: Başı ve sonu olmayan ve neye dair olduğunu kendimin de bilmediğim karmakarışık sözler. O, arasıra başını büsbütün göğsüme bastırıyor, bana doğru sokuluyordu. Ben de avucumun içindeki yumruklarını sıkıyor, elimi saçlarında usulca gezdiriyordum. Ve ikimiz de esrarlı bir musikiye uyuyormuşuz gibi ağır ağır sallanıyorduk...

«Bu oda karanlık –diyordum–, bu oda yalnız bugün değil, her zaman böyle karanlık... Burada kitaplarımla ben yaşarız, ve bize aydınlık getirecek

kimsemiz yok... Ben burada yalnızlığı bardak bardak içiyorum. Ve ihtiyar kanepelerle konuşmak istediğim zaman, onlar artık bana anlatacak yeni bir şey bulamıyorlar... Sen bu odaya hiç görülmemiş bir şey gibi geldin... Bu sarı duvarlar, bu yıllanmış eşya seni bir daha unutamazlar. Bana her gün senden bahsedeceklerdir. Onlar da benimle beraber seni arayacaklar, buraya her girişimde sorucu gözlerle bakarak: Nerede o?.. diyeceklerdir. Tahmin etmiyorum ki senin bulunduğun yerler buradan daha aydınlık olsun. Buraya gelmek, tekrar başını göğsüme koymak, ellerini böyle yumruk yaparak avucuma vermek istediğin ânlar olacaktır. O zaman hiç düşünmeden gel; beni kitaplarımın temiz arkadaşlığından ayıracağından korkma... Ve bu eve girerken içinden hiç bir tereddüt geçmesin: Bu odanın eşiğine bilmem şimdiye kadar senden daha temiz biri ayak bastı mı! –Sonra elimi yanağında gezdirerek sordum–: Geleceksin, değil mi?»

«Ya... Geleceğim!» dedi. Başını bana doğru çevirdi. Ağlamaktan kızaran gözleri gülümsüyordu. Onu tekrar göğsüme bastım.

«Ben artık gideyim!» dedi. Doğruldu. Yanıma oturdu; üstünü başını düzeltmeğe başladı, arasıra yüzüme bakıp tekrar gülümsüyordu.

Hazırlanıp ayağa kalktı, sordum:

«Niçin bu kadar erken?»

Çok hafif bir sesle cevap verdi:

«Caddeler büsbütün tenhalaşmadan...»

Sustum. Gözleri mahzunlaşmış, dudaklarındaki gülümseme silinivermişti. Kadife yakalı siyah mantosunu giydirdim. Başını hafifçe sağa bükerek,

«Allahısmarladık...» dedi ve ellerini uzattı. Onları alarak dudaklarıma götürdüm. İçimde müt-hiş bir ağlamak ihtiyacı vardı, kendimi tuttum.

Ellerini çekti ve ayaklarını sürüyerek ağır ağır kapıya kadar gitti. Orada bir an durdu. Arkasına dönerek yüzüme baktı. Ve birdenbire bana doğru koştu. Kollarını boynuma attı; yüzümü tekrar tekrar ve kısa aralıklarla delice öpmeğe başladı. Dudakları ateş gibiydi ve vücudu titriyordu. Kendimi toplayıp onu tutmağa vakit kalmadan sıyrıldı, göz-yaşlarını silmeğe çalışarak kapıya koştu. Bir saniye sonra merdivenlerde kayboldu.

Bulduğum yerden kımıldayamıyordum. Tah-ta merdivenleri koşarak inen ayak sesleri çabucak uzaklaştılar, işitilmez oldular. Ben daha uzun mü-det, belki yarım saat, belki daha fazla, aynı vaziyet-te kaldım ve dinledim. Kanepeye gidip oturarak masanın üstünden bir kitap aldım.

1930

BİR GEMİCİ HİKÂYESİ

Şapdenizi'nde dolaşan gemilerin ateşçilerine kazanların önü güverteden daha serin gelir.

İşte bunun için başaltındaki kamaradan çıkarak ocak vardiyasına giden genç bir ateşçi, gözlerini kapayıp öne doğru eğilerek koşuyor, gemiyi yalayıp duran sıcak rüzgârdan kaçmak istiyordu. Fakat fırtınanın önündeki gemi cezbeli bir derviş gibi kendini dört tarafa çarpıyor ve makine dairesine doğru koşmağa çalışan genç ateşçi düşmemek için bazen küpeşteye, bazen kaptan kamarasının açık duran kapısına sarılıyordu. Biraz sonra ufak kapıya yetişti. Daracık demir merdivenleri koşarak indi.

Bu genç ateşçi daha on dokuz yaşındaydı. Tercümeihali gayet kısadır: Babası yüzbaşıydı. Te-

kaüt olunca oğlunu okutamadı. Zaten çocuğun dilindeki kekemelik, okumasına engeldi. Onun için mektebi dördüncü sınıfta bıraktı. On dört yaşından on sekiz yaşına kadar yalnız boş gezdi. Babasının evinde yiyip içerek ve sokakta kavga ederek geçen bu günler, babası kalp sektesinden ölünceye kadar devam etti. Oğlunun haylazlıklarının, oldukça gün görmüş olan babanın ölümünde fazlaca tesiri olduğu da söylenebilir. Yalnız bu ölümden sonra sert bir “ekmek kazanmak” devresi başladı. Babasından kalan maaş, anasıyle küçük kızkardeşine bile yetmiyordu. İhtimal, deniz kenarı bir şehirde olmaları, gemilere girmesine sebep oldu. Bunda kat’iyen bir tercih filan yoktu. Aynı ihtimalle şoför, bakkağ çırağı da olabilirdi. Fakat şimdi bir senelik deniz hayatı onu başka şey olmak istemekten vazgeçirmişti. Eski serseriliği de kalmamıştı. Uzun seyahatlerin ve karanlık bir istikbalin verdiği tabii bir filozofluk, ve haddinden fazla çalışmanın verdiği lâkayt bir dürüstlük ve ahlâklılık, onun hayatını idare ediyordu. Düşündüğü için değil, vakti olmadığı için fenalık yapmıyordu.

Dili onu biraz da münzevi yapmıştı. İnsanlara pek güç meram anlatıyordu; yarım saat uğraşarak bir kelime çıkarabiliyor, etrafındakileri güldürme bile sıkıyor, daha fazla da kendisi sıkılıyordu. Deniz ona oldukça mükemmel bir arkadaşı. Başaltındaki kirli yatağında, geminin burnuna çarpan dalgaların uğultusunu dinler, onları uykusunda bile duyardı. Zaten sıkmadan uzun uzun anlatmasını bilen yegâne geveze, denizdir. Ömürlerinin dörtte üçünü denizde geçiren ihtiyarların arasında bile,

suların sesini sıkıcı, yeknesak bulan, bu sestən bıkana tesadüf edilmemiştir.

Diğer bütün tayfalar gibi kaçakçılık yapar, Rusya'ya ruble, Mısır'a esrar götürerek kazandığı paraların birazını anasına gönderir, üst tarafını İskenderiye'de Habeş, İstanbul'da Rum, Sivastopol'da Rus kadınlarına yedirirdi. İçki içmediği ve geveze olmadığı için, kadınların ona hususî bir teveccühleri vardı. İri vücudu, kuvvetli kolları, siyah, güzel yüzü arkadaşlarını da kendisine bağlamıştı. Ve hiç birisi okumak yazmak bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının başucundaki birkaç kitap, ona başka bir mevki veriyordu.

Bu gemiye gireli daha bir ay olmamıştı. Hangi şeytan onu bu Allah belâsını veresice tekneye sokmuştu Yarabbi? Gemi değil, bir cehennemdi bu... Altmış sene evvel İtalya'da yapılmış, kocaman, dört direkli, yelkenli ve tek kazanlı bir vapurdu. Bir Ermemiden daha çok tebaa değiştirmiş, Yunan veliahdına yatlık, Danimarka hükümetine mektep gemiliği, bir Rus tüccarına posta vapurluğu yapmıştı. Ve şimdiki sahibi İstanbullu bir Yahudi, bu hurdayı Aden ile İstanbul arasında şilep olarak işletiyordu.

Yelkenler artık kullanılmaz bir haldeydi, direklerden bile korkulurdu. Ve tek kazan, bu timsah ölüsüne benzeyen yığıntıyı yürütebilmek için, patlayacak derecelere geliyordu. Yalnız bu kadar da değildi: İş ağır, yemekler fena, kaptan sarhoş ve edepsizdi. Sabahtan akşama kadar içer ve söverdi. İsmi Fıçı Kaptan'dı. Bu isim kendisine şöyle verilmiş:

Bu adam vaktiyle gene böyle hem buharlı, hem

yelkenli bir gemide süvariye, kamarasında fitilli bir barut fıçısı dururmuş. Tayfanın yarı aylıklarını iç ettiği, yahut başka bir münasebetsizlik yaptığı zaman, millet ayaklanır, herifi denize atmak isterlermiş. O zaman kaptan, dudağından hiç düşmeyen cigara ile fıçıya yaklaşır. "Eğer yanıma sokulursanız, hep beraber uçarız!" der, tabii tayfa da sokulamaz, dağılırmış, sonra açıkgöz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek, fıçının arka tarafındaki musluktan bardak bardak şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş meydana çıkmış. Kendisine o zamandan beri Fıçı Kaptan diyorlarmış... Mal sahiplerine yaranaçağım diye, bütün tayfanın canını çıkarıyordu. Elin-den gelse yemek bile vermeyerek kumanyayı olduğu gibi geri getirecekti. Zaten verdiği yemek de sade suya bakladan ibaretti. Öğle ve akşam bakla.

İşte bizim on dokuz yaşındaki genç ateşimizin sıcak rüzgârdan boğulmamak için eğilerek koştuğu ve bu sırada düşmemek için küpeşteye ve ambar kapağındaki kahve çuvallarına sarıldığı gün, bu sade suya bakla bütün tayfanın canına tak demişti, ve herkes ilk iskelede vapuru bırakıp kaçmayı düşünüyordu.

Genç ateşçi söylediğimiz gibi, demir merdivenleri koşarak indi. İşine başladı. Vardiyayı kendisine teslim eden arkadaşı dev gibi bir adamdı, yumrukları hemen hemen bir çocuk kafasından büyüktü. Yeni gelene sordu:

"Ne yediniz?"

"Bakla!"

İri adam müthiş bir küfür savurdu. Vapura girdi gireli bir kere bile karnı doymamıştı. Söylenerek ve tehditler savurarak yukarı çıktı.

Genç ateşçi süngüyü alarak ocağı karıştırmağa başladı. Kapak açılır açılmaz insanın yüzüne rüzgâra benzeyen bir ateş çarpıyor, deri kavrulur gibi oluyordu. Ocağın içi hayret edilecek kadar beyazdı. İnsan bunu âdeta eritilmiş bir maden zannedecekti. Ve bir tenceredeki kaynar su gibi fıkırdıyor, aynen onun gibi buhara benzeyen beyaz dumanlar saçıyor-du.

Genç ateşçi beş dakikada bir sırsıklam olan beyaz gömleğini çıkarıyor, sıkıyor, vücudunu kuruluyor, tekrar sıkıyor, ve sonra giyiyordu. Islak saçları kıvrılmış ve kordon kordon terli almna düşmüştü. Kabarık ve kırmızı pazılarından birbiri arkasına beyaz damlalar yuvarlanıyordu. Ateşin keskin keskin parlattığı, cilâlandığı bu ıslak vücut insanda diz çökmek ve gözleri kapamak isteğini uyandırıyor-du.

Genç ateşçi, arasına süngüsüne dayanıyor, bir an için kapadığı siyah kapağa gözlerini dikerek düşünüyordu:

Üç dört sene sonra ne yapacaktı? Bu öyle bir işti ki, en sağlam adamı birkaç senede tamamlardı. Ondan sonra makine yağcılığına, vinççiliğe, hat-ta hamallığa geçmek, yarı sakat ve çürük bir vücudu birkaç gün daha yaşatabilmek için uğraşmak icap edecekti. Ve daha sonra? Allah bilir...

Alt dudağının sol tarafını dişlerinin arasına alarak başıyla kısa bir hareket yaptı. Bir şey düşünmek istemediği zaman böyle yapardı. Ve bu sefer bunları düşünmek istemiyordu. Sonra düşünmek istemediği için birdenbire kendi kendine kızdı. Gerçi, bu ona bir yaranın üstünde parmakla oynuyormuş

gibi bir ıstırap veriyordu, fakat mademki elinde olan bir tek imkân buydu; kendisinden her şeyi almışlar, bir bunu alamamışlardı, artık bundan da istifade edemezse ayıptı.

Peki, kendisinden her şeyi niçin almışlardı? Birçok yerlerde birçok adamların konuşmalarına kulak vermiş, onlardan daha az akıllı olmadığına kanaat getirmişti. Kuvveti de yerindeydi; şu halde sırf bir tesadüf onu böyle, ötekileri öyle yapmıştı ha? O zaman birdenbire farkına vardı ki, kendisini ve arkadaşlarını, hatta bütün kendisine benzeyenleri bir hareketten, bir kabarıştan meneden bu “tesadüfe inanma”dır. Çünkü öyle anlar olur ki, insan, çok cüretli denebilecek şeylere bile kalkar, hiç akranı olmayanlara bile hücum eder; fakat hücum edeceği şeyin yalnız bir fikir, görünmez bir kuvvet, bir “tesadüf” olması, onu yerinde oturmağa mecbur eder... Halbuki, mademki eninde sonunda hep birdi ve hiç bir zaman şimdi olduklarından daha fena olmaları mümkün değildi, niçin “tesadüf”e de hücum etmekten çekinmeliydi?

Evet, hep tesadüf... Onun sırtına giyeceği yoktu ve mal sahibi seksen kat üstüste giyebilirdi. Bu tesadüftü... Fakat, eğer mal sahibi bunlara ayda yirmişer lira fazla verse, -bunu yapmak onu hiç de sarsmazdı- o zaman bunların da birer kat, ikişer kat elbiseleri, çamaşırları olur ve “tesadüf” böyle olmazdı...

Tesadüfün bu kadar kolay değişebileceği hiç de aklına gelmemişti.

Birdenbire karnında bir gurultu başladı. Biraz evvel yediği yemek boğazına kadar çıktı ve orayı

ateş gibi yakarak tekrar geri döndü. Ne berbat yağıdı bu be!..

Genç ateşçinin başı dönmeğe başladı. Hem kazan başına vuruyor, hem de midesi bulantı yapıyordu.

Biraz evvel buraya doğru koşarken kaptanın açık kapısından dışarı vuran et kokusu burnuna geldi. Ve dimağı bir anda şu konuşmayı yaptı:

“O neden et yiyor, o sarhoş!”

“Çünkü o, kaptan!”

“Fakat o, bir öküzden daha budaladır!”

“Fakat o, senden çok okumuştur!”

“Beni de okutsalar ben de okurdum...”

“Ne yapalım, senin baban çabuk öldü, senin diline baktırılmadı ve sen okuyamadın... Tesadüfün cilvesi bu!..”

Genç ateşçi birdenbire küreği ve süngüyü fırlattı, demir merdivenlerden yukarı tırmanmağa başladı.

Başaltı kamarasında uyuklayan, türkü söyleyen tayfalar vardiyasını bırakıp gelen ateşçiyi görünce bir kaza filan oldu sanarak korktular; fakat o bağırdı:

“Hadi be, ne duruyorsunuz, kaptana gidip et isteyeceğiz. Vermezse zorla alacağız... Kuru baklayla ateş yakamayız biz!..”

O zamana kadar böyle bir şey yapmayı hiç birisi aklına bile getirmemişti. Fakat sanki her zaman ve her vapurda yaptıkları bir şeymiş gibi bu sözler onlara gayet tabii geldi. Cıgaralarını atıp ökçeleriyle söndürerek arkasından yürüdüler. İriyarı ateşçi hâlâ homurdanıyordu. Birtakımı da ellerine silâh filan

almışlardı. Lostromo ile aşçının, kaptanın adamı olduğunu düşünerek ihtiyatlı hareket ediyorlardı.

Gemi müthiş sallanıyordu; o yakıcı rüzgâr tayfanın derilerini pul pul ediyordu. Mamafih, iş korktukları kadar uzun ve güç olmadı. Kaptan zaten telâşla odasından fırlamış, bunlara doğru geliyordu. Aşağıda kimse olmadığı için, istim düşmüş, vapur yavaşlamış ve gittikçe dönmeğe, fırtınaya yanını vermeğe başlamıştı. Vaziyet tehlikeliydi. Kaptan aşçıya kilerdeki yarım koyunun derhal bunlara verilmesini söyledi. Tabanca elinde, kaptanı müdafaya hazırlanan lostromo, onu söylenerek cebine koydu; fakat isyan eden tayfanın lombar direğine çekildiği eski günleri düşünerek içini çekti.

Yarım koyun bir işe yaramadı: Acele ile yaptıkları pirzolayı sıcaktan yiyemediler ve denize attılar.

Ve kaptan, genç ateşçiyi hemen Port-Sait'te, diğerlerini İstanbul'da vapurdan attı.

Fakat bunlar: "Kuru baklayla ateş yakamayız!" demesini ve kaptanın yarım koyununu almasını öğrenmiştiler...

1930

BİR ORMAN HİKÂYESİ

“Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz...” diye, yanımda oturan ihtiyar anlatmağa başladı. Alaca karanlık gittikçe artıyordu. Güneş, aşağılarda uzanan oviden tamamen çekilmişti. Yalnız arkamızdaki büyük ormanda, ağaçların üstüne atılmış kırmızı bir çuha gibi rüzgârla hafif hafif kıpırdıyordu. Biraz sonra büsbütün kayboldu. Ve o anda her şey değişiverdi. Şimdiye kadar yaşayan, kımıldayan, ses çıkaran ova artık ölüydü, ve beyaz, ince bir sisle örtülmeğe başlamıştı. Buna karşılık orman canlanıyordu. Sabahtan beri ancak mırıltıları duyulabilen ağaçlar konuşuyorlar, bağıyorlar, sallanıyor ve ellerini birbirine uzatıyorlardı. Yalnız ağaçlar değil, yerdeki otlar, kuru

yapraklar, çalılar, ağaçların gövdesine sarılan sarımaşık soyundan nebatlar, hatta kahverengi mantarlarla koyu yeşil yosunlar bile canlanmıştı. Gürültülü bir kıvılcımda, bir ses kargaşalığı ormanın kenarlarından dışarı dökülüyordu. Arkamızda büyük bir şehir gerinerek uyanıyor zannediyordum. Birden bir işaret almışlar gibi bu âhenge hayvanlar da karıştıverdiler. Kuş haykırıışları, ulumalar, acele koşan ayakların altında kırılan dalların sesi birbirini kovalıyordu. Arasına ovaya kadar uzanarak oradaki mutlak sessizliği bile yırtan acı ve keskin bir feryat, arkasından bir boğuşma gürültüsü ve uzun hırıltılar, bu karanlıkta beraber canlanan şehre korkunç bir mahiyet veriyordu.

Biraz ileride ön ayağıyla hırçın hırçın eşlenen atım kişnedi ve başını bana doğru çevirerek inler gibi sesler çıkardı. Sonra tekrar otlamağa başladı.

Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve cigara içiyordu. Buruşuk dudaklarının bir kenarından aşağı doğru sallanan bu küçük ateş, sakallarına tuhaf bir kırmızılık veriyordu. Sıkarak ufalttığı gözlerini ayaklarının ucuna, yahut yüzüme dikerek kırpıştıırıyordu.

“Her şeyimiz, delikanlı, varımız yoğumuz ormandır bizim... –diye devam etti-. Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim kahrımızı anamızdan çok çekmiştir. Köyümüz bir ormanın ortasındaydı, etrafını ağaçlar bir duvar gibi sarmıştı. Biz onun dışında da dünya olduğunu bilmezdik bile. Çocukken değneklerden yaptığımız kağnılara kuru yaprak doldurur, arabacılık oynardık. Daha sonraları babalarımıza yardım etmeğe özenir, kaybolan

deve torunlarını aramak için en sık yerlere daldık. Orada kaybolmamız mümkün değildi. Hiç bilmediğimiz yerlerde bile sıkıntı çekmeden yolumuzu bulurduk. Kır, dallar, devrilmiş kütükler bize yol gösterirdi. Hem insan kendi evinde kaybolur mu? Büyüdükçe ormanın, bizim için daha başka şeyler olduğunu da anladık: Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor, evimizin kerestesini o veriyordu. Ormansız yaşamak!.. Bunu aklımıza getirmiyorduk bile...”

İhtiyar, kolumu tuttu. Elleri titriyordu. Kendisine bir şey olmuş gibiydi. Küçük, dermansız gözleri yaş doluydu. Buruşuk yüzünde birçok çizgiler daha belirmişti. Bir şey söylemek istiyor, fakat tikanır gibi oluyordu. Yüzünden, ağzının kenarlarından, gözlerinden, hatta vücudunun her sarsıntısından dökülen bir acı beni sarıyor, kucaklıyordu. Nihayet, boğazını tıkayan bir şey varmış da onu fırlatmağa muvaffak olmuş gibi birdenbire ve bir haykırışa benzeyen bir sesle:

“Delikanlı, bizim elimizden ormanımızı aldılar, bizi ormansız bıraktılar... Bizi bir tek ağaçsız bıraktılar!..” diye bağırdı.

Sonra elini başına götürdü. Kasketini geri iterek seyrek beyaz saçlarını yakaladı. Böylece bir müddet kaldı. Ben onun içerisindeki vukuatı takip ediyor ve kurulması biten bir duvar saatinin rakkası gibi nasıl yavaş yavaş sükûnete geldiğini görüyordum.

Dudaklarını yakmaya başlayan cıgarayı attı. Sakalından külleri silkti ve yüzüme bakmadan, oldukça sâkin bir sesle, şöyle anlattı:

“Babalarımız dedelerimizden, biz de babalarımızdan ne gördükse onu yapıyor, tıpkı onlar gibi yaşıyorduk. Bundan memnunduk. Zaten yeryüzünde başka bir şeyin de olabileceğini bilmiyordum ki memnun olmayalım. Bütün vazifemiz, bize verilen emanetleri oğullarımıza vermek, onlara da böyle yapmalarını söylemek zannediyorduk. Dışarıdan gelecek bir elin bunların hepsini altüst edeceğini düşünmüyorduk bile...

“Bir gün hükümetin bir şirkete ormanın öbür başında işlemek müsaadesi verdiğini duyunca, ihtimal bunun ne demek olduğunu pek bilmediğimizden, hiç aldırış etmedik...

“Fakat çok geçmeden ormanın öbür ucunda birbiri arkasına devrilen ağaçları, gittikçe büyüyen meydanları görünce nasıl bir tehlikenin yaklaştığını farkederek gibi olduk; bu tehlikeyi gücümüzün yettiği kadar kendimizden uzak tutmağa çabaladık. Fakat ormana düşen bu yara, yavaş yavaş yayıldı, kökleşti. En eski, en büyük ağaçlar, önünde bilmeden ürperdiğimiz, ceddimizmiş gibi çekindiğimiz ihtiyar gövdeler birbiri arkasına devriliyor, çıplak meydanlar gün günden artıyordu. Çocukluğumuzda güçbelâ aralarından geçebildiğimiz, güneşin bile giremediği kuytu, sıkı yerlerde şimdi kel birer meydan vardı. Üzerlerinde yalnız ezilmiş otlar, ufak yongalar görülen bir meydan... Sonra bu yara, işleyerek, büyüyerek bizim köyün baltalıklarına kadar dayandı. Biz buraya yabancı bir baltanın girmemesi için hep birden karşı koyduk. Ne para, ne tehdit bizden ağaçlarımızı alamayacaktı. Fakat şirket öyle dalavereler, dolaplar çevirdi ki, nihayet odunumuzu satamaz

olduk. Kerestemiz elimizde kaldı, yok pahasına gene şirkete verdik. Hatta işsizlikten bazı gençler şirkete baltacı girecek oldular, hepimiz olmaz dedik. Fakat nihayet ormanımızı parça parça elimizden almalarına razı geldik.

“Delikanlı, biz köylü adamları. Aklımız çok ilerisine ermez. Şirket bize, bu ormanları son sistem işleteceğim, dedi. Ormancılığın usulü budur, dedi. Siz beceremiyorsunuz, dedi. Belki doğru söylüyordu. Fakat bu işteki geriliğimizden istifade ederek bizi eli böğründe bırakmak revayihak mıydı? O bizim cahilliğimizi, zavallılığımızı kesesini doldurmak için bahane yaptı. Kendisiyle at yarıştıramayacağımızı biliyordu. Hiç insaf etmeden hepimizin canına okudu.

“Artık çocukluğumuzun, delikanlılığımızın geçtiği yerlerde yüreğimiz sızlamadan dolaşamıyorduk. Gençliğimde kız kaçırdığım zaman arkasına sığınıp dört kişiyle dövüştüğüm bir ağaç vardı. Gövdesinde o zamandan kalma kurşun yaraları dururdu. Onu devirirlerken uzakta durup baktım. Bir bacağımı, bir kolumu kesiyorlarmış gibi oluyordum. Ne gelir elden delikanlı? Gözümün yaşını silip ayaklarımı kuru otlarda sürüyerek uzaklaştım.

“Her şey, her şey bitmişti artık... Hiç birimizin yüzünde gülmek takati kalmamıştı... Köy bile artık eski köy değildi. Biz ihtiyarlar, onu tanımakta güçlük çekiyorduk. Etrafını ağaçtan duvarların çevirdiği, dünyadan uzak köy değildi bu... Şimdi kasaba yolunun kenarında, bir kulübede, yabancı biri şirketin amelesine yiyecek ve içecek satıyordu. Bunlar da köy sokaklarında yıkılarak dolaşıyorlardı.

“Fakat beş altı yüz ağaçlık bir parça, bir koru vardı ki, bütün köy, ölse burasını satmamağa, kaptırmamağa karar verdi. Artık bununla geçinmeğe çalışacaktık. Çocuklar, babalarının anlattığı eski, büyük ve esrarlı ormanı burada bulmağa çalışacaklardı. Bu, köye eski günlerinin bir yadigârıydı. Hiç birimiz, ama hiç birimiz buraya el sürdürmek istemiyorduk. Şirket de, galiba ileri gitmekten korktuğu, bizi darıltmayı da menfaatine uygun bulmadığı için, burayı elde etmeğe pek hevesli görünmüyordu. Fakat bunun uzun sürmeyeceğinden korkuyorduk. Nitekim öyle oldu, onların ağaçlarına son günlerde kurt düştüğünü, büyük ziyanlar verdiğini duymuştuk. Şirket, bunun altından kalkmak isteyecekti. Bir sabah, bizim koruya baltacıların girdiği haberi köyü dolaştı. Herkes evinden çıkıyor, gene giriyor, komşuya koşuyor, sokaklarda şaşkın, acele gidip geliyordu. Fakat bu şaşkınlık çok az sürdü. Herkesi bir ağırlık, ümitsiz kararlar verdikleri zaman insanlara gelen bir ağırlık kaplayıverdi. Hepimiz, bulunduğu siperde son kurşunu atacağını, sonra orada muhakkak öleceğini bilen bir nefer gibi sâkindik. Tıpkı o nefer gibi dudaklarımızın kenarında acı bir istihza vardı. Sansarın ağzındaki bir pilicin, yahut kesilmek üzere olan bir koyunun son çırpınışlarıydı bunlar, delikanlı... Onlar da bunun faydası olmadığını belki çok iyi bilirler ama...”

İhtiyar biraz durdu. Sert bir rüzgâr çıkmıştı. Ormanın bütün dalları, bütün yaprakları ötüyor, haykırıyordu. Bu sesler fırtınalı bir denizin gürültüsüne benziyordu; ağaçlar büyük dalgalar gibi iniyor ve çıkıyorlardı. Ormanın üzerimize devrileceğini

zannediyordum. Zaman zaman yükselip alçalan, mütemadiyen makamını değiştiren bu muazzam uğultu, ihtiyarın kelimelerini büyütüyor, kıvırıyor ve kendisiyle karıştırıyordu. Onun sözlerini, orkestra içindeki bir flütün diğer âletlerin sesinden ayırılmeyen sesi gibi karışık duyuyordum. İhtiyar devam etti:

“Ta ne zamanlardan beri sesimizi çıkarmayıp içimize attığımız şeyler, hep birden uyandı; hepsinin acısını birden duyduk. Bu acı, gençleri, ihtiyarları, kadınları ve çocukları hep birden bir kurt sürüsü haline koymağa kâfi geldi. Elimizde baltalar, sopalarla ormana daldık. İşçiler daha yeni başlıyorlardı. Bir tek ağaca el sürerlerse analarını belleyeceğimizi söyledik; durdular. Azlıktılar ve böyle bir şey beklemiyorlardular. Derhal eşyalarını toplayarak ormanın kenarına çekildiler. Biz de ağaçların altına, onlara karşı oturduk. İçimizden birini kasabaya, hükümetin bu işlere karışan memuruna yollayıp bekledik. Bu bekleyiş akşama kadar sürdü. Biz akşama kadar ağzımızı açıp konuşmadık. Hükümetin memuru geç vakit, yanında şirketin bir memuruyla beraber geldi. Bizim yanımızdan geçip gittiler, amelenin başındaki adamla konuştular.

“Sonra hükümetin memuru yanındaki iki candarmaya bizi göstererek:

“Sürün bunları ormandan dışarı!” dedi.

Şirketin memuru, ameleyle:

“İşinize bakın siz!..” dedi.

“O zaman köylü; kadın, erkek bütün köylü, hiç bir işaret almadan, hiç kavilleşmeden, sanki bir elden idare ediliyormuş gibi, o anda yerlerinden fir-

ladılar. Gözleri kapalı, karşılarında duranların hepsine saldırdılar. Odunlar, balta sapları inip kalkmağa başladı. Ormanın akşamla koyulaşan alaca karanlığında gölge gibi cisimlerin birbirinin üstüne atıldığı görülüyordu. Kapalı ağızlarda hapsedilen kısık ve iniltiye benzeyen seslerden başka bir şey duymak mümkün değildi. Çok sürmeden şirketin işçileri teker teker kayboluverdiler. Geri kalanlar da selâmeti kaçırmakta buldular. Fakat hükümetin göbekli memuru ancak köye kadar koşabildi, orada köy odasına saklanarak kapıyı arkadan sürmeledi.

“Biz de, artık her şeyin bittiğini, bunu bizim yanımıza bırakmayacaklarını pekâlâ biliyorduk; artık yapacak bir şeyimiz yoktu. Biz işimizi bitirmiştik. Şimdi bekleyebilirdik.

“Her şey beklediğimiz gibi oldu:

“Ertesi gün imdat alıp gelen candarmalar, çocuklar ve kocakarılarından başka, kadın, erkek bütün köy halkını iplerle bağlayarak kasabaya götürdüler ve memuru kurtardılar.

“Sonra duydum ki, delikanlılarla kadınlar onun bulunduğu odayı sabaha kadar durmadan taşlamışlar. Bir şey yapamamaktan, bir şey yapamayacağını bilmekten doğan bir şaşkınlıkla taşlamışlar. Tıpkı şeytanlar gibi... İçlerindeki hırsı böylece söndürmeğe çabalamışlar... Zavallılar.”

İhtiyar sustu. Rüzgâr durmuştu. Ormandan hafif sesler geliyordu. Ağaçların üzerinde, uzun ve atlas bir etek dolaşıyormuş gibi fışkıltılar vardı. Yapraklar, içerisinde piyano bulunan bir odada bağırıldığı zaman piyano tellerinin çıkardığı hafif, ince uğultuya benzeyen karışık, birbirinden ayrılmaz,

acayip mırıltılarla kımıldıyorlardı. Orman dev büyüklüğünde bir çocuk gibi mişıl mişıl uyuyordu ve bu sesler onun nefesleriydi.

İhtiyar yeni bir cıgara yakarak kalktı. Bilmediğim bir tarafa doğru ağır ağır yürüdü. Ben de atıma binerek bu uyuyan ormanın zifirî karanlığına doğru yavaşça süzüldüm.

1930

KAZLAR

Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti:

“Şunu okur musunuz? -dedi-, Seyit’ten geliyor!”

Köyde bekârlıktan canı çıkan öğretmen, Dudu’nun çenesinin altından doğru görünen göğsüne yandan bir göz attı. Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol, öğretmeni bir iki kere yutkundurdu. Sonra elini uzatarak: “Ver bakalım.” dedi.

Dudu’nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silâhından çıktığı belli değildi, fakat Seyit’le arkada-

şı Durmuş'tan gayrısı kazadaki müstantiğe para yedirip menimuhakeme kararı almışlardı. Vilâyet ağırcezası da bu ikisine onar seneyi dayamıştı. Öğretmen mektubu okudu:

Evvelâ selâm edip karısının hatırı şerifini sual ettikten sonra, kendisinin pek o kadar iyi olmadığından, koğuştaki yerinin pisliğinden ve bittin şikâyet ediyor, Dudu gelirken bir iki kaz getirirse baş gardiyanla müdüre vererek yerini değiştirteceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere geçeceğini söylüyordu.

Dudu mektubu öğretmenin elinden çekip aldı. Koynuna iyice yerleştirdi. Bu esnada öğretmen Dudu'nun göğsündeki gölgeli yolu biraz daha aşağılara kadar takip etmek imkânını buldu.

Dudu okulun kenarındaki gübrelikte yuvarlanan oğlu Hüsnü'yü elinden tutarak düşünceli düşünceli evine döndü; ne yapacağını bilmiyordu.

Topu topu bir kazı vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendiye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnü'ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü.

Hem sonra bir kaz... Halbuki Seyit iki tane istiyordu...

Eltisinin evine gitti; bu, Seyit'in ağasının karısıydı. Kocasını daha on beş gün kadar evvel maktulün akrabaları avda vurmuşlardı. Dudu Seyit'e götürmek için bir kaz isteyince yeni dul bağırdı:

“Git şuradan, git! O Seyit olacak gidinin yüzünden kocamı elimden aldılar. Damlarda sürünsün

sürünsün de çıkamasın inşallah...” Ve ağlamağa başladı.

Dudu kapıdan döndü ve korkusundan, başka akrabalarına gidemedi... Gece gözünü kapayamadı. Evde dört yaşındaki oğlundan başka kimsesi yoktu. Bu gece korkuyordu. Seyit'in düşmanları kocasına yardım etmemesi için onu mütemadiyen tehdit ediyorlardı. Seyit'in ağasını bile, kardeşine arasına yardım ettiği için vurmuşlardı. Köyde kime gitse kovulacaktı.

Halbuki Seyit iki tane kaz istiyordu. Hem de kendisi için değil.

Yavaşça yataktan kalktı, avluya indi. Kümes-ten kazı yakalayarak ayaklarını bağladı. Kaz bağırmağa başladı. Komşu bahçedeki çitin arkasından başka kazlar cevap verdiler.

Dudu biraz düşündü. Sonra çitin bozuk yerine doğru yürüdü. Öteki bahçeye geçti. Birbirlerini itip kakalayarak köşeye sinmeğe çalışan kazlardan bir tanesini yakaladı.

Köpek, tamdığı için sesini çıkarmıyordu.

Dudu, Hüsnü'yü sırtına bağladı. Kazları ayaklarından tutarak bir eline aldı. Öteki eline de bir torba bulgur yüklendi.

Hüsnü'nün eline de ufak bir çömlekle pekmez verdi. Arasına ayağı taşa çarpınca pekmezler arkasına dökülüyordu.

Gecenin serinliğinde şehre doğru yürümeğe başladı. Şehirle köyün arası yayan dokuz saatti.

Seyit aşağı yukarı üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru hastanede yatmasına lüzum gösteri-

yor, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta gelince taburcu ediliyordu.

En nihayet hiç kabul etmeyiverdiler:

Tedavisi kabil olmayacak kadar ilerlemiş olan veremleri hastaneler kabul etmiyorlardı. Nizamnameleri böyleydi.

Böyle hastaların cezalarının tecili ve tahliyeleri icap ederdi. Fakat Seyit hastalığının ne olduğunu bilmiyordu.

Hapishanelerin bu gibi dalaverelerini bilen açık-göz ve pişkin mahpusların da onunla meşgul oldukları yoktu. Çünkü çok fakirdi.

Evrakı ve raporları müddeiumumîlik kaleminde duruyor, takip eden olmadığı için sıra bekliyordu.

Koğuşun en fena tarafında, aptesliğin yanında yatıyordu. Hem de yarı aç.

Hasta olduğu için çalışmıyor, kimseye hizmet edemiyor, su filan taşıyamıyor ve bir tayınla kalıyordu.

Bu bir tayını da üç günde yiyor, kalan ikisini satarak katık yapmak istiyordu.

Ve bütün gün, hiç kalkmadan yatardı.

Biraz ilerideki pencereden bir avuç kadar gökyüzü görünürdü: Masmavi...

Gözlerini oraya diker, hiç konuşmadan beklerdi.

Köye mektup yazdırdıktan sonra uzun müddet yollayamadı. Çift sürme zamanıdır, işler yarım kalır diye tereddüt ediyordu.

Daha fazla bekleyemeyeceğini anlayınca, iki bükülü mektubu kuşağının arasından aldı. Görüş-

me gününde nizamiye kapısına giden bir mahpusa, «Şunu bizim gelip giden köylülerden birine ver!» dedi.

Ve daha sabırsızlıkla beklemeğe başladı.

Mektubu götürecek olan köylünün bir sürü mahkemeleri vardı, on gün kadar şehirde kaldı; ve Seyit hep bekledi.

Gözleri, avuç içi kadar mavi göke dikilmiş, yattı. Yalnız akşam üzerleri, yattığı yerde biraz kuru tayınla biraz pekmez yiyor, sonra uyumağa çalışıyordu.

Dudu gelirse nasıl kalkıp kapıya gideceğini düşünüyor, «sürüne sürüne bile olsa gene giderim!» diyordu.

Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra hapsedilmişti. Ve Dudu'ya hiç doymamış gibiydi. O da nedense hâlâ gelmiyordu.

Artık bekleyemeyecekti galiba.

Dudu hapishaneye geldi. Kapının önü tenhaydı. Sokulduğu zaman candarma itti ve «Geri git!» diye bağırdı.

Kapıda duran gardiyan, kazları ve torbayı görünce onu çağırmaq için elini kaldırdı. Fakat tam bu sırada birkaç hapis bir sedye çıkardıkları için o tarafa gitti.

Hapishane kâtibi: «Musallaya götürün, ben kaydına işaret veririm!» diye bağırarak odasına giriyordu.

Başgardiyân da elindeki bir kâğıdı gardiyanlara ve bazı mahkûmlara imzalatıyordu. Bu, ölünün bir yorgani, bir bakır kabı ve bir çift eski kundurası kaldığına dair müzekkereydi.

Sedye kapıdan çıkarken gardiyan biraz ötede duran Dudu'ya sordu:

«Kimi istedin?»

«Opruklu Seyidi.»

Gardiyan yüzünü buruşturdu. Eliyle, kapıdan biraz evvel çıkan ve bir gardiyanla hafif cezalı iki mahkûm tarafından musalla camiine götürülen sedyeyi göstermek üzereyken, gözleri tekrar kazlara ve torbaya ilişti.

Elini uzattı:

«İçerde ama, bugün görüşme günü değil. Ver onları da sen haftaya gel!» dedi.

Torbayı, kazları, pekmez çömleğini aldı, duvarın kenarına koydu; hâlâ daha kapının dibinde oturan Dudu'ya:

«Haftaya gel, dedik ya... Biz bunları kendisine veririz. Hadi bakalım, bekleme!..» diye bağırdı.

Dudu şehirde bir hafta kalabilir mi hiç?

Hüsnü'yü kolundan tutup çekerek yürümeğe başladı.

Çocuk dönüp dönüp arkaya bakıyor:

«Haniya babam?.. Nerde ya babam!..» diye vızıldanıyordu.

Dudu çocuğu hızla bir çekti:

«Ne diye bağırırısın? -dedi-, göstermediler işte!»

Sonra biraz yumuşadı:

«Harmanda geldiğimizde görürüz!..»
Köye döndüler.

Köye gelir gelmez Dudu'yu candarmalar yakaladı. Kaz çaldığı için kasabada muhakeme edildi ve üç aya mahkûm oldu. Yalnız, cezasını kaza hapis-hanesinde yattığı için, harman zamanına kadar, Seyit'in ölümünden haberi olmadı.

1933

BİR FİRAR

İki candarma İdris'i aralarına almış götürüyorlardı.

İdris ayaklarına basamayacak haldeydi. Candarmalar çok dövmüşlerdi, fakat seke seke yürümeye çalışıyordu.

Bayram namazında İmamköy camiini bastığını ve orada namaz kılanları soyduğunu en nihayet itiraf etmişti.

Halbuki böyle bir şeyden haberi bile yoktu...
Ne çare?.. Dayak bu... Her şeyi söyletir.
En aşağı yedi sene yiyecekti.

Seke seke yürüyor, arasıra ayağı bir taşa takılıp sendeledikçe candarmaların birisi koluna yapışıyordu.

Biraz yürüdüktan sonra kendisine bir de cıgara verdiler...

Bunlar da aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife... Takibe çıkarken «faili bulmadan gelerseniz gözüme görünmeyin!» diye yüzbaşı sıkı sıkı emirler vermişti. Köyü soyan çoktan kirişi kırmış olacağı için, ne yapıp yapıp bir fail bulmak lâzımdı.

İdris de zaten kaç senedir buralarda serseri serseri dolaşıyor, binbir türlü dalaverelere girip çıkıyordu.

Birkaç kere de cıgara kâğıdı ve çakmak taşı sattarken yakalanmıştı.

Asıl mühimmi, köylü kendisinden şikâyetçiydi. İlk zamanlarda rahmetli babasının —babası köyün imamıydı— hatırını sayanlar bile onun bu hallerini görünce kaybolmasını istemeye başladılar.

İdris köyde kaldıkça candarmanın ayağı kesilmeyecekti.

Bunun için candarmalar İdris'i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris'i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler...

Bu kadarı yeterdi. Üst tarafını candarmalar söylettiler...

İdris İmamköy camiini bayram namazında nasıl soyduğunu anlattı...

Şimdi İmamköyü'ne gidiyorlardı.

İdris düşünüyordu; adamakıllı dalmıştı.

Bu dakikada aklında, ne yediği dayak ne de yiyeceği yedi sene vardı. Onun zihnini büsbütün başka bir şey, başka bir düşünce dolduruyordu.

Bu düşünce ona dayaktan ve hapisten daha acı geliyordu.

Fazla işlemeğe alışmamış olan kafası bir çare arıyor, bulamıyor, sıkıntısını, dışarıya fırlayan gözlerinde, yüzünün birbirine karışan sinirlerinde gösteriyordu.

Düşündüğü şey şuydu:

İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lâzımdı. Bunun için paraları ve gümüş saatleri nereye koyduğunu söylemek icap ediyordu.

Ne parası? Ne gümüş saati... Hatta ne soygunu?.. Fakat söylemek lâzımdı... Sopa, dipçik ve tekme dayanılır gibi değildi. Beyni kafasından fırlayacak gibi oluyordu: ne söylesin?

“İmamköyünü ben soydum!” demek kolay... Fakat paralarla gümüş saatleri meydana çıkarmak zor...

Hem çok zor...

Değnekler, tekmeler, dipçikler kalkıp iniyordu. Bayılacak gibi oldu. Gözleri karardı. Elini hafifçe kaldırdı:

“Diyivereceğim!” dedi.

Candarmalar bıraktılar. Yüzüne su serptiler. Bir cıgara verdiler. O zaman İdris ilk aklına gelen ismi söyledi:

“Paralar İmamköyü’nde kahveci Süleyman Ağada!” dedi.

Dayak kesilmişti. İdris’in de o zaman düşündüğü yalnız buydu. Fakat İmamköyü’ne doğru yola çıkınca büsbütün başka şeyler düşünmeğe başladı. “Yandı garip Süleyman Ağada!” dedi.

Süleyman Ağa, kendi köyünde olsun, İmamköy'nde olsun, ona hâlâ yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat filan ederdi.

Nereden aklına evvelâ bu zavallının ismi gelmişti?..

Şimdi candarmalar, hiç bir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatıracaklar ve döveceklerdi. Gebertinceye kadar döveceklerdi.

Süleyman Ağa: “Bilmiyorum!” diyecek, binbir türlü yemin edecek, fakat dayağı yiyecekti. Titrek sesiyle yalvaracak, anlatmak isteyecek, kıvrım kıvrım kıvrınacak, fakat dayağı yiyecekti.

Ak sakallı ihtiyarın, sakallarından yaşlar akararak ağladığını görür gibi oldu. İhtiyarın iki kat olmuş beline tekmelerin, dipçiklerin indiğini görür gibi oldu. Beyaz, gür kaşların altında, ferî kaçıp dışarı fırlayan iki gözün kendisine dikildiğini, «Beğendin mi ettiğini, İdris!» demek isteyerek baktığını görür gibi oldu.

Beline tekrar bir dipçik yemiş gibi inledi.

Candarmaların biri ona yandan bir göz attı...
Sonra bir cigara daha çıkarıp verdi...

İdris cigarayı göbeğinin üzerinde sallanan kelepçeyi elleriyle yakalayarak ağzına götürdü. Sıkı sıkı bir iki nefes çekti.

Beş on adım daha gittiler...

Cigara İdris'in ağzından düştü...

A-ah... Bunu yapamayacaktı...

Karşıdan İmamköy görünmüştü... Evvelâ bir iki uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk...

Yüz adım daha... Sonra köye geleceklerdi...
Ve Süleyman Ağa...

İdris etrafına bir bakındı... Şosenin sağ tarafı fundalıktı. Candarmalara baktı: silâhları ellerinde gidiyorlardı.

Bir sıçradı, hendeğin öbür tarafına atladi, düştü, tekrar kalkarak fundalıkta koşmaya başladı. Candarmalar “şırrak” diye mekanizmaları açıp kapadılar, ondan sonra iki tok ses... Havada kısa ve keskin bir vınlama oldu, İdris olduğu yere yıkıldı.

Candarmalar yanına koştular. Ağzından ince bir çizgi halinde kan geliyordu. Gözlerini açtı: “Süleyman Ağanın bir şeyden haberi yok...” dedi. Başına düştü. Ağzından tekrar ve çok kan geldi. Tekrar gözlerini açarak: “Benim de...” dedi.

Gözlerini bir daha kapayamadan hafifçe gerildi. Olduğu yerde dimdik kaldı.

1933

KANAL

Çumra kanalının suları Beyşehir gölünden çıkarken su rengindedir; Konya ovasında kan renginde...

Siz bana, ovanın kırmızı toprağının rengidir diyeceksiniz; ben, Dedemköylü Mehmet'le kardeşinin kanlarının rengidir diyeceğim.

Konya ovasının ufukları mavi değil, sarıdır, sapsarıdır...

Siz bunun, rüzgârın kaldırdığı tozlardan böyle olduğunu söyleyeceksiniz; ben, Konya hapishanesinde yatan Zağar Mehmedin benzinin sarılığından diyeceğim.

Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır.

Sapan işlemez topraklar dedikeneninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzluktan yanan göğüslerini, çıırçıplak gökyüzüne açmak isterler.

İnsan ellerinin açtığı kanal, bu ovaların yalnız susuzluğunu arttırır. Bulanık ve tembel, sanki buraya geldiklerine kızıyorlarmış gibi yüzlerini buruşturarak ağır ağır akan sular, biraz ötede çatlaklarını “su!” diye bir karış açan toprakları doyurmak değil, buğuları ve serinlikleriyle olsun avutmazlar. Bir zeytinyağı ırmağı gibi koyu, sıkıntılı bir akışla sallana sallana geçip giderler.

Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığınına benzeyen köylerde insanlar parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküp almağa uğraşırlar.

Dedemköy, kanalın yakınındadır. Yalnız, sular Beyşehir gölünden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil dönüm dönüm tarlaları, üç karışlık bir bostanı bile doyuramazlar.

Yağmur yıllarında gülen yüzler, parlayan gözler kurak senelerde buruşur, kanalın sarı sularına dikilir, faydası olmayacağını bildiği halde bundan medet umar; yağmur yılları da ancak beş senede bir kendini gösterir.

Dedemköylü Mehmet’le Zağar Mehmet kapıbir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emekle-

mişler; sokağın gübrelili tozlarında beraber yuvarlanmışlar; sıska inekleri, ellerinde boylarından büyük bir değnekle, köyün kıyısından geçen sığırtmaca beraber götürmüşler; kanalda beraber kurbağa taşlamışlardı...

Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazen acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı.

Delikanlılıklarında beraber düğünlere gitmişler, avrat oynatmışlar, kadın kaldırmışlardı. Bütün orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lâkirdi haline gelmeyen bir dostluk vardı. Bu dostluk pek delikanlı zamanlarında, yanyana giderken birbirlerinin elini tutup sallamak şeklinde görünürdü. Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular. Zağar Mehmet evlenmişti; Dedemköylü Mehmet'in babası öldüğü için anası, bacısı, bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı.

İki eski arkadaş bazen, akşamüzerleri camiin duvarları dibinde yanyana çömelerek köye dönen sığırlara bakarlar, yarım saat kadar konuşmadan dururlar, sonra birbirlerine bakıp, yalnız ağızlarının kenarında kalan bir gülüşle sırtarak evlerine giderlerdi.

Nihayet, evin içindeki çalışan elleri artırmak için Dedemköylü Mehmet'le kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler. Yaşları yirmiye geçmeyen iki tane gelin kerpiç kulübenin birer köşesine yerleştiler.

Hayat, yüzyıllardan beri devam ettiği gibi, katı topraktan bir lokma bir şey sökmek için, sessiz bir dövüş halinde ilerlemeğe başladı.

Dostluklar, hovardalıklar, kabadaylıklar, yalnız ekmek düşünenlerde yavaş yavaş yokolmaya başlayan bu hisler ve hareketler, bir hâtıra bile olamayacak kadar kafalarda sislendi.

Bir gün Zağar Mehmet tarlasını kanaldan sularken, arkın yavaş yavaş boşaldığını, meydana sarı bir çamur tabakası çıktığını gördü. Başını kaldırıp evvelâ kanala, sonra biraz yukarıdaki Dedemköylü Mehmet'in tarlasına baktı. Suyu orada önlediklerini ve kendi tarlalarını suladıklarını gördü.

Altı yaşındaki oğlunu oraya yolladı. Çocuk çıplak ayaklarıyla tezeklerin üstünden koşarak Dedemköylü Mehmet'in tarlasına gitti ve: "Babam suyu koyuversinler diyor!" diye bağırdı.

Mehmet hiç cevap vermedi. Çocuk biraz daha bekledikten sonra gene koşarak kendi tarlasına döndü.

O zaman iki Mehmet'ler, aralarında yüz elli adım mesafe olduğu halde, birbirlerine şöyle baktılar.

Bu bakış birçok şeyler, ve her şeyden evvel, o günden itibaren aralarında barışması olmayan bir dövüş başladığını söylüyordu. Bu bakışta kin yoktu, çünkü aralarında kin doğuracak bir şey geçmemişti. Bu bakışta yalnız toprak ve su kavgasının gölgeleri, insanların içini kapkaranlık yapan gölgeleri vardı. Hatta ihtimal biraz da teessür vardı: yaşaya-

bilmek, Şu bir karış kireçli, çorak topraĝa sarılıp kalabilmek, bu çatlak tarladan bir avuç ekin çıkaramak için birbirleriyle ölüme kadar dövüŐmeleri lâzım geldiğini bilmekten doĝan bir teessür.

Çünkü birbirlerine başkaca kinleri yoktu.

Zaĝar Mehmet iki erkek kardeŐle başa çıkamazdı. Bunun için evvelâ sulh olmak istedi. Böyle bir Şeyin mümkün olamayacağını, suyun iki adamı kandırarak kadar çok olmadığını biliyordu. Nitekim Dedemköylü Mehmet onun gönderdiği habere cevap bile vermedi.

Zaĝar Mehmet gene bekledi. Tarlasına gitti, dibindeki çamurlar kuruyup çatlaman su yollarına, sonra yukarı taraftaki tarlada dolaşan Mehmet'e uzun uzun baktı ve bekledi. Gökyüzüne baktı, bir bulut aradı ve bekledi...

Ekinler, sıska ekinler, yavaş yavaş bir karış kadar oldular.

Ondan sonra güneş bu bir karış yeŐilliđi kurutmak için iÇini gücünü bırakıp bozkırların bu köŐeciđine dökülmeye başladı. İnce yapraklar güneşin altında, sıcaktan soluyan bir köpeğin dili gibi titreŐiyorlardı.

Bir karıŐtan fazla büyüyemiyorlardı... Zavallı ekinler...

Dedemköylü Mehmet'in tarlası dizboyu oldu. Zaĝar Mehmet'inki hâlâ bir karış... Ve güneş, görünmeyen bir borudan yalnız Zaĝar Mehmet'in tarlasına akıyordu. Yapraklar daha bir karışken sararıyorlardı.

Çumra'da sulama idaresi vardı, bu idarenin müdürü, muhasebecileri, memurları vardı, fakat kanal

Dedemköylü Mehmet'in tarlasından öteye bir damla yaşlık bile geçiriyordu.

Zağar Mehmet, bir karışken sararan ekinlerle beraber karısının, akşamlara kadar elinde çapa ile iki kat çalışan altmışlık anasının ve altı yaşındaki oğlunun da sarardıklarını görüyor, düşünüyor ve bekliyordu. Bozkır köylüsünün ne düşündüğünü ve ne beklediğini kimse bilmez.

Bir gün sabahleyin erkenden, mavzerini alıp tarlaya gitti. Kuru su yolunun içine yattı. Dedemköylü Mehmet'le kardeşi tarlada göründükleri zaman beş el ateş etti.

Bu ölü toprakların üstünde hiç bir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir.

Zağar Mehmet koşup gelen karısına, kanalı açmasını, tarlayı sulamasını, bundan sonra kanalın suyunu kimseye kestirmemelerini, çünkü yukarı tarlanın artık erkeği kalmadığını söyledi.

Karısı kanalı açmağa giderken arkasından seslendi, oğlunu zebil etmemesini, arasına hapishaneye beraber getirmesini, kocakarıya da hakaret etmemelerini tembih etti.

Sonra tarlanın kenarına oturdu. Kanalı açan karısına baktı, baktı, ve uzaktan doğru gelen muhtarla candarmayı bekledi.

Dedemköy kanalının suları kıpkırmızıdır: Meh-

met'le kardeşinin kanları gibi. Konya ovasının ufukları sapsarıdır: Zağar Mehmet'in benzi gibi... Ve hapisanede, ağasından yıllıkını almadan gitmediği için davar çaldı diye iftiraya uğrayarak iki seneye mahkûm olan Dedemköylü bir çoban, etrafına toplanan hâpislere, gözlerini kapayıp başını biraz arkaya atarak, Dedemköylülerin şarkısını söyler:

*Ecel gelir kapımızı dolaşır,
Kara haberimiz köye ulaşır,
Çifte gelin kuzu gibi meleşir.
Yuma hocam yuma, kanımız aksın,
Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın..*

Zağar Mehmet'in bu şarkıyı dinlemeğe yüreği dayanmadığı için, kendisi uzaktan görününce hemen susar.

1934

CANDARMA BEKİR

Hapishanede Çallı Halil Efeye hep sorardım: «Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın?»

«Asmadıklarına şükür, efendi!» diye cevap verir sinsi sinsi gülerdi. Birkaç kez, vukuatını öğrenmek için, sıkı sıkı sordum, nihayet başından savar gibi, «Devlet benden iki başıbozuk, bir candarma, bir mavzer, iki at soruyor,» dedi.

Devletin sorduklarını o kadar çabuk sayıverdi ki, ağzım açık yüzüne bakakaldım:

«Ne diye bunları senden soruyorlar?» dedim.

«Kayıpmışlar da, gördün mü diye soruyorlar!» dedi. Tepeden bir gülüşle yüzüme baktı. Efendi olduğum için hapishanede ilk önce bana pek itibar

etmezlerdi. Zaman geçtikçe ısındık; Halil Efeyle de ahbaplığı ilerlettik, o zaman yaptığı vukuatları kısım kısım anlattı.

Bunların her biri ayrı ayrı hikâyelere mevzu olabilirler; ben şimdilik yalnız bir candarma, bir at ve bir mavzeri niçin Halil Efeden sorduklarını anlatacağım.

«Çal'da Süleyman'ı vurduktan sonra İzmir'e kaçtığımı, oradan yakayı ele verince beni Denizli hapishanesine gönderdiklerini sana anlatmıştım. Mahkememizi bekler dururken günün birinde beni hapisane müdürünün odasına çağırdılar, «Çal Müddeimumîsi seni istedi, tahkikatı genişletecekmiş, Çal'a gideceksin!» dediler. İzmir'den gelirken tabanlarımdan açılan yarıklar yeni iyi olmuştu, yüreğim cız dedi. Sen bilmezsin karakoldan karakola yayan sevk olmak ne demektir. Hele bu yakaların candarmaları beni hep tanırlardı, dostum olan vardı, düşmanım olan vardı. Müdüre yalvardım: «Aman etmeyin, beni kaza müddeimumîsine göndermeyin!» dedim. «Emir çıktı bir kere, gitmemenin yolu yok!» dedi. Ne yapalım, devlet kuvvetine güç yetmez ki. Hapishanede birisini yaralayıp hakkımda tahkikat açtırsam, iki üç ay daha kalırdım, ama asıl mahkemem görülmemişti. Reis kötü tanırrsa encamım iyi olmaz diye düşündüm. Hemşeriler sağ olsunlar, birkaç tayın topladılar, biraz keş peyniri, biraz da kuru soğan verdiler, hepsini çıkın yaptım, postalları ayağıma sicimle bağladım, nizamiye kapısının altın-

da merkezden gelecek candarmayı bekledim. Kapıcı gardiyan Necip Efendi benden hiç hazzetmezdi. Hem Efe hem fakir olduğuma mı kızardı kim bilir... Candarma gelince bir kenara çekti, biraz konuştular, ondan sonra candarma kelepçeyi ille arkadan vuracağıma diye tutturdu. «Aman, ocağına düştüm, uzun yol gideceğiz, insaf et!» dedim. Dinlemedi bile, kollarımı arkaya ganırtıp kelepçeyi vurdu. Düzüldük yola. Denizli'den Çal az yol değildir. Temmuz ortasıydı. Sıcakta yedi sekiz saat yol alıyorduk. O yarlarda karakollar birbirine yakındır, günde iki candarma değiştiği olurdu; uyuya uyuya fıstığa dönmüş candarmaya üç beş saat yol koyar mı? Çabucak öbür karakola ulaştırıp geri döneyim diye beni koşturur, «Aman, bir kıyıda biraz oturalım, hiç dermanım kalmadı!» deyince dipçiği basardı. En kötüsü, güneş ortalığı kavurduğu zamanlar yanından geçtiğimiz harmanlara uğrar, göğsüne bağına döke döke ayran bakracını başına diker, köylüler verse bile bana bir yudum içirmezdi.

«Üçüncü günü akşama doğru Baklan ovasında tren boyunda Kaklık köyüne geldik. Artık Çal uzak değildir diye içim ferahlamıştı. Bir de karakolda kimi görsem: Bizim Kara Muradın Bekir'i. Candarma olmuş. Beni görünce bir güldü. «Yandın garip Halilim, yandın!» dedim. Bir mahalleliydik ama, küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek bile, içten içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu. Süleyman'la pek arkadaşlıklar. Bacısını da galiba rahmetliye vermek niyetindeydi. Ben eşkıya olup dağa

çıkınca köyde rahat oturamaz oldu. İki kere de yataklarımı ihbarladı. O zaman: «Eceline susamadıysa edebiyale otursun, Çallı Halil'in gözüne gayrı dünya görünmüyor!» diye haber saldı... Sesi çıkmaz olduydu. Şimdi karşımda namlı şanlı candarma olmuş, yüzüme bakıp bakıp sırtıyordu. Sonra yanıma sokuldu, elini omzuma vurdu: «Gel bakalım hemşerim, geçmiş olsun, kasavet etme, zeybek kısmı dayanıklı olur!» dedi. «Allah Allah, oğlan halimize acıdı!» dedim; ama o yivişik sırtması hiç durmuyor, gitgide zihnimi karıştırıyordu. Beni aldı, kendi yattığı odaya bitişik olan köyün misafir odasına götürdü, kelepçeyi çözmeden içeri bıraktı: «Yat uyu bakalım da, yarın sabaha kuvvetli bulun!» dedi. Gene öyle kötü kötü sırttı. Ben toprak sedirdeki hasırın üstüne uzandım. Bekir'in bu gülüşleri netameli ama, Allah hayır verir inşallah dedim, uyudum.

«Sabahleyin şafakla beraber uyandım. Odanın iki duvarındaki ufak pencerelerin önünde kalabalık vardı. Ne oluyor ki diye doğrulacak oldum, Bekir içeri girdi; hep akşamki gibi gülüyordu. Yanıma sokuldu: «Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski hesapları temizleyelim. Bak ne kadar dostun varsa topladım geldim!» dedi. Kendi kendime bir daha: «Yandın garip Halil Efe, yandın!» dedim. Gözlerimi şöyle bir pencerelere, kapının aralığına doğru gezdirdim. Amanın ne göreyim! Yedi köyün âyanı, muhtarı burada... Bekir gitmiş, bana düşman ne kadar köy varsa hepsinin ihtiyarlarını toplamış gelmiş. Hiç renk vermedim. Bekir yanıma sokuldu. Kelepçeye yapışıp bir asıldı, hemen doğruldum. Çeke çeke odanın ortalık yerindeki direğe götürdü.

bir ip çıkardı, beni oraya sımsıkı bağladı. Ondan sonra bastı sopayı...

«Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz. Eğer Bekir yalnız dayak atsa, bunu da تنها bir yerde yapsa, hiç ağrıma gitmezdi. Candarma değil mi, elbet dövecek; ama böyle yedi köyün muhtarını başına toplayıp da envai türlü hakaret etmesi bana pek dokundu. Beş on deynek vurduktan sonra gidiyor, kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlarla, oraya biriken köylülerle konuşuyor, sonra dönüp yanıma gelerek soyuma sopuma sövmeye, suratıma tükürmeye, ötemi berimi tekmelemeye başlıyordu O tükürünce ben elimi yüzüme götürmek istiyordum,. O zaman bağlar bileğimi acıtıyordu... Yüzümü acıdan buruşturunca, bakanların hepsi katıla katıla gülüyorlardı...

«Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanıma dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak hakareti yaptı... Ama ben de ağzımı açıp bir of demedim. Onun meramı beni zebun edip yalvartmaktı. O kadar adamın karşısında ölüm serilse bunu yapamazdım; yine de yapmadım.

«Bekir yorulunca yakamı bıraktı, köylülerle beraber yemek yemeğe gitti. Ben içimden: «Ülen Bekir, sen bir elime düşmeyesin!» dedim. Ben Çallı Halil Efe olduktan sonra kimsenin ettiğini yanına komazdım.

«Az sonra Bekir görüldü. Hiç sesini çıkarmadan bağlarımı çözdü, dışarı çıkardı, atına bindi, beni önüne kattı, Çal'a doğru yürümeğe başladık. Denizli'den beri hiç atlı candarma ile yürümemiştim; bu da kaderde yazılıymış dedim.

«Şöyle böyle iki saat kadar yürüdük. Ovanın ortasındaydık. Bekir atını ağır ağır sürüyordu, ben de dizime kadar çıkan otların içinde bir yürüyüp bir koşarak sol yanında gidiyordum. Bir aralık baktım, kelepçenin ortasındaki vida sallanıyor. Ellerimi yavaşça iki yana çevirdim, kuvvetli kuvvetli bastım, paslı kelepçenin vidası çıt dedi düştü. Hiç sesimi çıkarmadan daha bir yarım saat gittik. Ondan sonra Bekir'e döndüm, ellerimi uzattım: «Bekir Efe... -dedim-, bu kelepçenin vidası düşmüş.» Bekir aklınca kabadayı adamdı. Elinde mavzeri, altında atı olduktan sonra ben nereye kaçabilirdim ki? Hiç istifini bozmadı. «Çıkar kelepçeyi, koy cebine!» dedi... Dediğini yaptım; biraz daha yürüdük, o zaman kuşağımdan gümüş tabakayı çıkardım, Bekir'e uzattım: «Al bakalım Bekir Efe, sar bir cigara! -dedim-. Ben Çallı Halil, sen Çallı Bekir olduktan sonra, biz daha çok rakılar içeriz, çok kadehler tokuştururuz...»

Yüzüme bir baktı. Durdu, durdu, ondan sonra elini uzatıp tabakayı aldı. Elinde tuttuğu mavzeri dizlerinin üstüne yatırdı, dirseklerini onun üstüne dayadı, tabakayı açıp cigarayı sarmaya başladı... Şöyle yandan bir göz attım. Hem cigarayı sarıyor, hem de dirseklerini sıkı sıkı mavzere basıyordu. Silâhın namlusu benden yana olduğu için hiç umut yoktu. «Ülen Bekir, bunu da çaktın!» diye içimden söylendim. Tam bu sırada Bekir cigarayı, ıslatıp yapıştırmak için, dudaklarına götürdü. Dirsekleri mavzerin üstünden şöyle bir nefes alımı kalktı.

«O, daha ne olduğunu anlamadan ben mavze-

ri kapınca yirmi adım öteye fırlamıştım. Oradan bağırdım:

«İn bakalım Bekir çavuş, şimdi de biz hesap görelim! –Bekir hemen indi, gülerek yanıma sokulmak istedi–. Olduğun yerde kal!! –diye bağırdım–. Kelimeyi şahadet getir, seni vuracağım!»

«Bey, Bekir'in bu sözleri dediğim zamanki halini bir görmeliydin. Yüzü sararıverdi, melil melil yüzüme bakmaya başladı:

«Aman Halil Efe... –dedi–, yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap.»

«Yüreğim acımadı değil, ne kadar aramız açık olsa, yine hemşerilik vardı. Bir mahalle delikanlısıydık. Ama onun ettiği hakareti kandan başka bir şey temizlemezdi. Bekir sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım: «Vuracağım seni Bekir, başka yolu yok; bir vasiyetin varsa söyle!» dedim.

«Bunu dedim, mavzeri de doğrulttum. O zaman Bekir kurtuluş olmadığını anladı. Garip garip bana baktı, sonra başını çevirdi, öte yanda yularını sürüyüp otlayan atını bir süzdü. Sonra başını kaldırıp gökyüzüne de bir göz attı. Tekrar bana döndü, ağzını açtı, tam bir şey söyleyecekti, tetiğe dokundum.

«Bekirceğiz oraya yıkılıverdi.

«Ama sana bir şey söyleyeyim mi efendi, sen istersen gene inanma, benim tetiğe dokunmamla, Bekir'in yere düşmesi bir oldu. Allah bilir ya, garip oğlan kurşundan değil, korkudan öldü. Benim kurşun ona diriyken değil, ölüp yere yıkılırken değdi.»

1934

SARHOŞ

Kanunî Kâmil bahçe sahibinden yevmiyesini aldıktan sonra bir saat kadar daha orada kaldı. Hanende Muhsine adamakıllı sarhoştı, tam balta olacak sıraydı. Zaten Kâmil de burnunun ucunu görmüyordu.

Garsonlar yavaş yavaş radyom lambalarını söndürüyorlardı. Bir bekçiyle iki polis, kenardaki salkımsöğüdün altına yıkılıp kalan bir kunduracı çırağını kaldırmışlar, dışarı çıkarmağa çalışıyorlardı. Gazino sahibi o tarafa koşup hesap isteyince sarhoş çırak bir daha yıkılır gibi oldu. Ağzını bir tarafa eğerek anlaşılmaz laflar mırıldandı. Fakat gazinocu pek dolma yutar soyundan değildi. Yakasına yapışıp başından kasketini alınca oğlan ayılır gibi oldu. Pantolon cebinde bir hayli arandıktan sonra parayı verdi, polislerin kolunda, çıkıp gitti.

Gazinocu büfeye döndü. Kâmil'le Muhsin'e büfeden vuran aydınlığa bir masa çekmişler, karşı karşıya oturuyorlardı. Önlerinde ufak bir şişe rakı vardı. Kâmil önüne bakıyor, kız kendi kendine hafif şarkılar mırıldanıyor ve sonra durup dururken gülüyordu. Bu, daha ziyade yüz sınırlarının acayip bir gerilmesine benzeyen bir gülüştü.

Kâmil düşünüyordu:

Gazinocu, Muhsine'yi alıp otele kadar götürmeden defolmuyor; ne yapmalı da bu akşam beraber gitmeli? Sonra asıl mühimmi: Bizimkini ne yapmalı?... Geceyarısı sokaklara fırlar, karakolları ayağa kaldırır. Ne şirrettir o... Siska, sarı yüzüyle karısı gözünün önüne geldi: şimdi otelde oturmuş, pencereden sokağa bakıyor, beni bekliyordur, diye düşündü. Ürktü ve elini yüzüne götürüp gezdirerek şaşkın bir hareket yaptı.

Bu sırada gazinocu geldi. Muhsine'ye: «Hadi bakalım!» dedi. Muhsine kalktı. Kâmil de beraber... Bahçede yürüdüler. Yollar kumluydu ve gıcırdayıyordu. Kâmil kolunun altında sıkı tutmaya çalıştığı siyah kılıflı kanununu birkaç defa ağaca çarptı, yıkılacak gibi sallandı.

Yolda beş on adım gittikten sonra bir araba geçti. Gazinocu eliyle işaret etti, araba durdu; evvelâ Muhsine bindi, gazinocu, kızın arkasından binmek isteyen Kâmil'i eliyle iterek içeri atladı ve araba yürüdü.

Kâmil yolun ortasında bir müddet sallanıp durarak düşündü. Hemen hemen her akşam bu böyle olduğu için kızdığı filan yoktu. Yalnız, her akşam böyle arabaya ayağını atarken itilip so-

kakta yalnız kalınca bir müddet düşünmek âdetiydi. Sonra sallanarak kendi oteline doğru yürüdü.

Dört katlı otelin en üst penceresinden beyaz bir gölge sarkıyordu.

Kâmil ürperdi.

Yukarıdan kısık bir ses bağırdı,

«Çingene!... Alçak Çingene... Bahçe dağılı bir saat oluyor. Gene o Muhsine dedikleri kaltağın peşindeydin değil mi?»

Kâmil başını yukarı kaldırdı, muvazenesini kaybederek yere yuvarlanıyordu, kanunu destek gibi kullandı ve ayakta kaldı. «Ne bağıriyorsun geceyarısı be... Hesap görüyorduk...»

«Hesap mı? Arabanın peşinde köpek gibi dolaştın, görmedim mi sanıyorsun? Dinsiz, imansız Çingene!...»

Yukarıdan doğru ağlayan bir çocuk sesi duyuldu. Kâmil okkalı bir küfür savurdu. Fakat kendini tutamadı, yere yuvarlandı. Siyah torbali kanunu yerden kaldırıp koltuğunun altına sıkıştırırken yukarıda bütün sokağı çınlatan bir feryat koptu: «Gelme buralara alçak... Sokmam seni içeri... Gelme!...»

Beyaz baş içeri çekilmek istedi, fakat hızla değnek düştü. Ağır çerçeve bütün yüküyle kadının başına indi. Kâmil yalnız bir cam şangırtısı işitti.

Merdivenleri hızlı hızlı çıktı, otel hizmetçisi, alışkın olduğu için, fazla ehemmiyet vermedi. Don gömlekle yatağından kalkıp kapıyı açmıştı, tekrar yerine koştu.

Kâmil söylene söylene odaya geldi. Kanunu bir duvar kenarına dayadı.

Ortada, karyolanın ayak ucundaki demirle pencere arasında, bir salıncak sallanıyordu.

İki yaşlarında kadar bir çocuk salıncakta oturmuş katılırcasına ağlıyordu.

Kâmil cam şangırtısını unuttu. Çocuğun yanına gitti. «Sus iki gözüm, sus anam babam!»

Salıncağın yanına diz çökerek çocuğu sallamağa başladı, bu sırada yayvan yayvan ninni söylüyor, karmakarışık şeyler mırıldanıyordu:

«Ah o anan olacak kari... Ah... Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı... Senin de başının derdi, benim de... Eeee... Uyu bakayım... Hadi uyusana... Ninni... Ninni...» Sonra makamla söylemeğe başladı:

«Bir gün İstanbul'a gitsek, ninni...

Şu kariyı başımızdan savsak, niini,

O zaman sen de kurtulursun ben de, niini.»

Birdenbire durdu; odadaki sessizlik onu şaşırttı. Karısı bağırıyor, gelip saçını başını yolumuyordu... Garip bir korkuyla yerinden doğruldu... Odada gözlerini gezdirdi. Çocuk da susmuştu... Karısı hâlâ pencereden dışarı bakıyordu. Kâmil bunu görünce kısıp kısıp bir kahkaha attı:

«Ne bakıyorsun be?... -dedi-. Ne var dışarda?... Mahalleyi nasıl ayağa kaldırdığını mı seyrediyorsun?» Yarı kapalı gözlerini açmağa çalışarak bir kahkaha daha attı. Fakat bunu yarıda kesti. Gözleri büsbütün açıldı. Bir adım kadar ilerledi.

Karısı pencerenin önünde diz çökmüş, başı dışarıda, duruyordu. Kâmil kırılan ve aşağı düşen

camın farkına varmadı. Fakat yerde biriken kanları gördü. Bu kanlar pencerenin kenarından başlıyor ve duvarda bir nehir gibi kıvrıntılar yaparak iniyordu. Kâmil hiç sesini çıkarmadı; yavaş yavaş geri çekildi, içinde kirli çamaşırlar bulunan bir sepetin üstüne oturarak o tarafa doğru uzun uzun baktı... Sabaha kadar öyle oturdu ve baktı...

1933

DEĞİRMEN
ÜÇÜNCÜ KISIM

BİR CİNAYETİN SEBEBİ

Ağırceza muhakeme salonunun önü hıncahınç kalabalıktı.

Efendi kılıklı adamlar, külhanbeyler, Hukuk Fakültesi müdavimleri, lise talebesi hanımlar, kahvede tavla oynamaktansa burada muhakeme seyretmeyi ekonomiye daha muvafık bulan geçkin işsizler koridorlarda geziniyorlardı. Salon dolmuştu, iğne atacak yer yoktu. Zaten dışarıda dolaşanlar da içerde yer bulamıyorlardı. Hiç olmazsa girerken, çıkarken suçluyu görürüz, neticeyi de öğreniriz diye bekliyorlardı.

Kızının nafaka davası için ikinci hukuka gelen ihtiyarca bir kadın bir ortamektep talebesine sordu:

«Evlâdım, burası neden kalabalık?»

«Hüsameddin'in muhakemesi de ondan!...»

«Ne yapmış bu Hüsameddin?»

Çocuk, kadının cahilliğine güldü:

«Adam öldürmüş, adam!... -Ve izah etti-:

Bu sene muallim çıkmış, Anadolu'ya tayin etmişler, harcirahını şurada burada yemiş, sonra da, yol parası için, tanıdığı bir komisyoncuyu tabancayla öldürmüş...»

«Genç desene!»

«Öyle, daha çocuk bile... Dört defadır da bir bahaneyle muhakemesini talik ettiriyor, bakalım bu sefer...»

Sözü yarım kaldı. Halk harekete gelmişti. Başlar birbirinin omuzundan merakla uzanıyordu.

«Geliyor!»

«Geliyor!»

«Hani yahu?»

«Kör müsün be! Elleri kelepçeli, başını önüne eğmiş...»

Siyah şapkasının altında sararmış yüzü bir kat daha zayıf görünen ince, orta boylu bir genç iki candarmanın arasında hızla, dolaşık adımlarla geçti. Üzerine dikilen gözlerin tesirinden kurtulmak için etrafına bakmıyordu.

Salonun yanındaki ufak aralıkta ellerinden kelepçeyi çıkardılar. Kendisini pencerenin yanına attı. Ayasofya'nın önündeki ağaçlara, aşağıdaki ayran, kuru poğaçaya, simit satan adamlara baktı. Gözünü etrafta bir gezdirdi. Bu açık göklere, bu gri kaldırımlara hasret çektiği besbelliydi.

Pos bıyıklı mübaşir çağırınca şapkasını eline

alarak içeri girdi. Yerine oturuncaya kadar dinleyici sıralarını süzdü. Kendisine bakan gözlerden azap duyduğu görülüyordu. Nefsini zorlayarak yukarı locaları, sıraları filan bir daha gözden geçirdi, aradığını bulamadığı anlaşılıyordu. Yumrukları sıkıldı, yüzü buruştu, çenesi titredi. Az daha ağlayacaktı. Sonra büyük bir gayret sarfederek başını çevirdi ve yerine oturdu.

«Reis bey, müsaade ederseniz artık her şeyi, bütün hakikati söyleyeceğim! Ben, reis bey, komisyoncu Nuri Efendiyi sizin bildiğiniz, şimdiye kadar da benim söylediğim gibi, para için öldürmedim. Ben onu, kendisiyle münasebeti bile olmayan bir mesele yüzünden, bir aşk, bir gönül meselesi yüzünden öldürdüm. Bunu size başlangıcından anlatayım:

«Bir gün, arkadaşlarım, İstanbul liselerinden birinden bu sene mezun olan bir hanımın benimle tanışmak istediğini söylediler. Peki dedim, fakat pek o kadar da alâkadar olmadım. Çünkü bilirsiniz ki erkekle kadın arasında daimî bir arz ve talep vardır: birincisi kadın, ikincisi erkek tarafından; eğer talep kadın tarafından olursa o kadar hoş olmuyor.

«Neyse, tanıştık... Görünüşte alelâde bir kızdı. Beni bizim mektebin müsamerelerinde görmüş, rollerimi beğenmiş, onun için konuşmak istiyormuş.

«İlk günlerde o beni arıyor, ben çekingen durdukça üstüme düşüyordu. Elimde olmayarak alâka

gösterdim. Uzun uzun her mevzudan konuştuk. O zaman anladım ki bu kız görüldüğü gibi değil: çok zeki, her şeyi kavriyor, her şeye akli eriyor..

«Zeki kimseler çok hoşuma gider. Ben de onu aramaya başladım. Ve bu sefer de gördüm ki reis bey, bu kız bana çok benziyor: huyları, düşünceleri, hayata karşı telâkkileri, itiyatları... Hatta yüzü bile... Görenler bizi kardeş sanıyorlardı.

«Bu defa da ben onun üstüne düştüm... Ve münasebetimizi arkadaşlık hududunun dışına çıkarmak istedim... O zaman aramızda birbirimize hissettirmeden bir mücadele başladı... Bu mücadelede ikimiz de bütün zekâmızı kullanıyorduk. Ben bu gibi şeylerde pek acemiymdim reis bey, onun için her mübahaseden yenilerek çıkıyordum. O serseri ruhluymdu, birleşmeyi, bir bağla —velev mânevî olsun— bağlanmayı havsalası almıyordu. Ben kapalı olarak onu ne kadar iknaa çalıştımsa olmadı. Ne cepheden hücum etmek istesem daha evvel alıyor, cevabını veriyordu. O çok zekiydi: insanın söyleyeceği şeyler değil, söylemek isteyebileceği şeyleri bile hissediyordu. Bir gün dedim ki:

«İki kişi mücadele ederken birisi mağlûbiyeti kabul ederek diğerine dehalet etmek istese ötekisi ne yapar?»

«Muhtariyet verir!» dedi.

«Benim dehaletimi bile kabul etmiyordu.

«Düşündüm efendim, bu kadar alıştıktan, onu bu kadar tanıdıktan, kendime bu kadar yakın bulduktan sonra ondan nasıl ayrılabilirdim? Bunun imkânı yoktu reis bey. Ben de artık her şeyi bırakarak yalnız ona sahip olmak gayesine kendimi

verdim... O yavaş yavaş kendini çekti. Benimle konuşmamak için bahaneler buluyor, bana elinden geldiği kadar az rastlamağa çalışıyordu. Şimdi başka arkadaşları, başka ahbabları vardı.

«Ah, reis bey, sevmek, hele benim gibi sevmek berbat bir şeydir. Hayatımda yalnız o vardı. Gözümü kapadığım zaman onu, açtığım zaman onu, uyuduğum zaman onu, uyandığım zaman onu görüyordum.

«Halbuki ben onun için bir hiçtim; gelmiş ve geçmiş birisi... Nasıl anlatayım efendim, çorabının yırtığı, şapkasının kordelâsı kadar benimle alâkadar olmuyor, evlerindeki kedi kadar bile beni sevmiyordu.»

(Dinleyiciler arasında iki üç kişi güldü. O, müfrit jestler yaparak, ellerini göğsüne vurarak devam etti.)

«Ne yaptımsa, reis bey, fayda etmedi. Üstüne düştükçe benden kaçtı. Her şeyi açıkça söylemek istiyor, fakat cesaret edemiyordum.

«Hatta bir akşam, arkadaşların tertip ettiği bir vapur gezintisinde, ona bir kelime, «Seni seviyorum!» kelimesini söyleyebilmek için, içtim, yıkılıncaya kadar içtim.

«Beni dinlemedi bile... Yanına gittiğim zaman kaçtı, en sonra da, «Sarhoş olduğun zaman çok müzip oluyorsun!» dedi. Artık birbirimize karşı son derece soğuk ve resmîydik...

«Gelelim asıl vakaya reis bey:

«Bir gün buna birkaç arkadaşıyla beraber yol-

da tesadüf ettim. «Adliyeye gidiyoruz... -dediler-, Necmi'nin muhakemesine. Haydi bize yer bul!...»

«Döndüm; ona hizmet etmek bile tatlıydı. İçeride yer bulamadık. Fevkalâde üzüldüler. Âdetta büyük bir fırsatı kaçırmış gibi telâş ediyorlar, «Ne diye az daha erken gelmedik!...» diyorlardı.

«Bir han bekçisini para için keserle parçalayan bir katilin muhakemesine bu kadar alâka göstermek bana garip geldi; bu alelâde bir merak filan değil, bir hırsı.

«Uğraşa uğraşa onları yerleştirdim, kendim de aşağıda katili beklemeğe başladım. Ben de elimde olmayarak merak ediyordum. Biraz sonra hasır şapkasiyle göründü. Yirmi beşlik, çilli yüzlü, basit, hatta bayağı tavırlı; aşağılık bir tenasübü olan birisiydi.

«O da tıpkı demin benim geldiğim gibi elleri kelepçeli, iki tarafı candarmalı olarak geçti. Bir sirk gibi buraya toplanan halk onu görmek için de birbirinin omuzuna çıkıyordu.

«Muhakeme bittikten sonra kızların yanına gittim. Necmi'nin mübahasesiydi. Şaşırdım: aman yarabbi, sokakta görseler başlarını bile çevirmeyecekleri bu adam katil olunca gözlerinde bir ehemmiyet almıştı. Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, ağzını açışında, söz söyleyişinde, elini kaldırıışında, her hareketinde bir güzellik, bir kibarlık buluyorlardı.

«Bunlar lisede okumuş, liseyi bitirmiş kızlardı. Bilhassa o en baştaydı.

«Ah -dedi-, hiç adam öldürecek kıyafet var mı onda! Yazık vallahi...»

«Yahu -dedim-, katil olacak surat olmasa katil olmazdı.»

«O zaman hepsi birden itiraz ettiler. Erkeklerin zaten birbirlerini beğenemediklerini, birbirlerini kıskandıklarını söylediler.

«Kendimi araştırınca Necmi'yi sahiden kıskandığımı hissettim: güzelliğini, tavırlarını değil katilliğini...

«Çünkü onun bu kadar beğenilmesine sebep, yalnız katil olmasıydı. Adam öldürünce bunların gözünde yükselmişti.

«Düşündüm: o bana bu kadar alâka gösterse ben neler yapmazdım?...

«Acaba -dedim-, birisini öldürsem benimle bu kadar meşgul olurlar mı?

«Düşündükçe bu fikir beynimi sarmağa başladı.

«Gözümün önüne, bu salonda muhakeme olunurken onun alâka ile beni dinlemesi geldi. Kaşlarını kaldırmış, zeki, afacan gözlerini açmış, bana bakıyor, şimdiye kadar görmediği güzellikler keşfediyordu.

«Adam öldürmek ve mahkemeye düşmek ben-de değişmez bir fikir oldu.

«Halbuki hoca olmuş, harcirahımı almıştım. Düşündüm, aklıma bir fikir geldi: bu parayı barlarda filan yer, yol parası için de birisini öldürürdüm.

«Öyle yaptım.

«Kumar filan bilmiyordum. Elimdeki yüz lirayı iki gecede yemek için çekmediğim kalmadı. Onu bitirir bitirmez, bir gece, eskiden tanıdığım komisyoncu Nuri Beyin evine gittim.

«Hiç bir şeyden haberi olmayan zavallı adamı üç dört kurşunda yere serdim...

«Hapishanede, reis bey, muhakeme gününün heyecanıyle yaşadım. Seyirciler arasında onun ince uzun yüzünü görüyordum. Halbuki ilk muhakemede gelmedi. Belki haberi yoktu, dedim, yahut işi çıkmıştır. İkincide gene yoktu. Gözlerimi bütün localar ve sıralarda gezdirdimse de onu bulamadım. Bilseniz reis bey, üzerinize garip bir hayvana bakar gibi merakla dikilen yüzlerce göze bakmak ne zor şey... Ben üçüncü muhakemede, dördüncü muhakemede hep baktım, gelmemiştii. Her bulamayışında, muhakkak gelecek sefere gelir, diyordum. Onun nazarında bu kadar hiç olacağımı tahayyül edemiyordum.

«Hele bu sefer, evvelden gelen bir his onu herhalde içeride bulacağımı söyledi. Dışarıda da birkaç arkadaşı gözüme ilişince, muhakkak, dedim, gelmiştir.

«Aman Allahım, reis bey!... Ben onun için, yalnız onun için adam öldürmüşken, bu sefer de gelmedi reis bey, bu sefer de gelmedi...»

1927

BİR SİYAH FANİLÂ İÇİN

Kadıköy vapuru bir lodos dalgası gibi şidetle çarparak köprüye yanaştı. Evvelâ bir iki cesaretli kendini iskeleye fırlattı. Arkasından sarsıntıyla çözülüp içindekiler dağılan bir kırpıntı bohçası gibi alacalı bulacalı bir kalabalık söküldü.

Kısa lâcivert etek, beyaz bere giymiş, uzun burunlu, gözlüklü, elindeki çantasından mektepli, hatta darülfünunlu olduğu anlaşılan bir hanım kız İstanbul tarafına yürüdü. Tam Ada iskelesinin yanından geçerken kulağının dibinde birisi bağırdı:

«Boyyalııım!... Ayna gibi... Küçük hanım tozunu alalım!...»

Mektepli kız tozdan beyazlaşan iskarpinlerine baktı, o tarafa yürüdü, sildirdi.

Sandığın üstüne bir yüzlük atıp giderken boyacı arkasından seslendi:

«Güzin Hanım!... Beni tanımadınız mı?...»

Güzin Hanım hayretle döndü. Bu eski püskü elbiseli, siyah fanilâlı, ince kumral bıyıklı külhanbeyini süzdü. Evet, gözleri yabancı değildi, ama ne münasebet! Şiddeyle başını salladı:

«Hayır!...

Öteki güldü:

«Azıcık gelir misiniz?...» dedi.

Güzin Hanım istemeyerek yaklaştı:

«Tanıyamadım dedim ya!»

«Düşünün bakalım!... O kadar uzak değil canım... Şöyle bir sene evvel... Ömer... Mülkiyeli Ömer!...»

«Ömer!... Sahi sen misin?...»

«Ha bileydin şunu!...»

«Fakat bu ne hal!...»

«İşte böyle Güzin abla, boyacılık yapıyoruz!...»

Öteki hâlâ inanamıyor gibiydi.

«Hani seni bir yere kaymakam yapmışlardı ya?... Neydi oranın ismi?... Tuhaf bir şey canım... Adana mıydı?...»

«Adana kaymakamlık değildir!...»

«Peki, nasıl oldu bu? Anlatsana!...»

«Tuhafsın be Güzin!... Burada olur mu?...»

Dur yahut, gel şuraya girelim!...»

Beraber yürüdüler, Ada iskelesinin ikinci mevki bekleme salonuna girdiler... Tahta kanepelerden birine yanyana oturdular. Arasına kapıdan uzanıp bakanlar, sandığını yanına koymuş genç bir boyacıyla gözlüklü bir mektepli kızın hararetle konuş-

tuğunu görüyorlar, acayip acayip başlarını sallayarak çekiliyorlardı.

Erenköy'üne gidiyormuş kadar basit ve üzüntüsüz, İstanbul'dan ayrıldım. Öyle Pendiği geçince içime bir gariplik filan da çökmedi; gittiğim kazayı, staj gördüğüm vilâyetin ufak bir numunesi gibi tahayyül ediyor, «iki sene oturmaktan ne çıkar?... -diyordum-, insan pişkinleşir, hayatı anlar!»

Kasaba, istasyona üç saat uzaktaydı. Ancak geceyarısı gelebilen köhne Forda binerken şoför: «Yollar bozukçadır beyim -dedi-, birkaç yerde ineceğiz!»

Bu laf biraz zihnimi bulandırdı.

Yarım saat ancak gitmiştik, birden durduk. «Yolu kaybettik!...» dediler.

«Şose yok mu?...»

«Var ama tamir ediliyor, otomobil geçmez!...»

«Ne yapacağız?...»

«Yolu arayacağız!...»

Gece zindan gibiydi. Otomobil karanlık bir odaya kapatılmış bir kedi gibi alevden gözleriyle dört tarafa atılıyor, duruyor, geriye dönerek tekrar koşuyordu. Ova düzdü. Zulmet göz alabildiği kadar uzuyordu. Tam iki saat böyle kâh otomobille, kâh inerek fenerle dolaştık. Nihayet yol dedikleri birkaç araba izini bulabildik.

Sallana sallana yarım saat daha gitmiştik, arabamız gene durdu:

«İneceksiniz beyim!...»

İndik, önümüzde yaya çıkılması bile güç bir yokuş vardı. Kısa fakat dik bir yokuş. Otomobil evvelâ geriledi. Sonra avına atılan bir tazı gibi şiddetle fırladı. Bu hız onu ancak yarıya kadar çıkarabildi. Artık canlı bir mahlûk gibi soluyor, homurdanıyor, lâkin bir adım ileri gidemiyordu. Döndü, yokuşa arkasını verdi; böyle çıkmak istedi... Ama yalnız iki adım fazla yürüdü. Şoför kan ter içinde iniyor, artık isyan eden motorun kolunu çeviriyor, arkadan dayanıyor, bu esnada küfürlerin de binini bir paraya savuruyordu. Nihayet bizim de yardımımızla makine yokuşun başını buldu.

Bu şekilde birkaç kere daha inip bindikten sonra hızlı hızlı sarsılmamızdan kasabanın kaldırımlarına geldiğimizi anladım.

Güneş uzaktaki dağların arkasından kollarını gererek uyanırken ben belediye reisinin evinde yumuşak bir yer yatağında uykuya sarılıyordum...

Birkaç hafta zarfında şehri ve civarını gezdim. Ahalisini gözden geçirdim.

Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdim.

Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulâsa her şey basitti...

Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hale gireceğini tasavvur et.

Ahali mânasız ve fesattı.

Bilir misin Güzin, bambo bastonlar olur, ben

onları çok severim; çünkü bünyelerinde değişiklik vardır, düz değildirler...

Bir de hezaren bastonları vardır. Bunlar düz olmakla beraber ağaçları asildir, temizdir, onun için iyidirler.

Bazen kavak ağacından da baston yaparlar... Düşün ne berbat şeydir bunlar!... Düz, basit, sonra da nevileri âdi.

Hadi bunlara da saf oldukları için tahammül edilebileceğini farzet!... Ya içleri de kurtlu olursa?...

İşte burada halk âdi, alelâde ve çürük ruhluymdu.

Anadolu'da işsizliğin doğurduğu yegâne iş olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususî muhasebe memurunu, tapucu müddeiumumîyi, malmüdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı.

İlkmektep müdürü müfettiş olmak için çalışırdı, çünkü alacağı harcirahlarla çalgılı kahve kızları uğruna girdiği borçları ödeyecekti...

Belediye reisi mebus olmak için faaliyet gösterirdi, çünkü şimdi dış geçiremediklerinin o zaman tepesine binecek, ahbablarına caka satacaktı...

Tabiatta da hiç değişiklik yoktu... Oh... O bir-biri arkasında uzanan nihayetsiz sıra dağlar!... Gerçi kasabanın karşısında —herkesin ilk vesilede methini yaptığı— bir çamlık vardı, güzeldi, ama buraya yakışmıyordu. Bu esmer dağların ortasında,

kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil kadifeyi andırıyordu.

Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar... Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler... Neye benziyordu biliyor musun?... Zımpara kâğıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kâğıdına...

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vâdilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler insana cibinlik köşelerindeki tahtakurusu yuvalarını hatırlatıyordu.

«Konusacak, dert yanacak bir adam!...» diye kendi kendime haykırdım...

Yoktu... Malûmat sahibi, derin, muğlâk bir kimseye rasgelmek mümkün değildi.

Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah... Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!...

İstanbul hasreti beni fena halde sardı. Evleri, sokakları, denizleri, insanları gözümden gitmiyordu. Aksaray'da karpuz satan bir külhanbeyi, bana bu orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha cana yakın, daha tabî, daha konuşulur geliyordu.

Bir gün İstanbul'a gönderilen bir tahrirati, imzalatmağa geldikleri zaman,

«Ah... -dedim-, şu mübarek yerin ismini yazmak bile tatlı!...»

Yerli kâtibin yanında yaptığım bu hafifliğe sonra kendim de kızdım.

Her şeyi bırakarak buraya gelmek isteyince, karşıma istikbal hulyalarım, mektepte muhayyilemin süsleyip püsleyerek kafama yerleştirdiği tasavvurlarım çıkıyordu. Ama öyle bir hale geldim ki, çıldıracaktım. Düşünüyordum: gidersem istikbalimi kaybedecektim, fakat durursam aklımı... Yalnız kaldığım günlerde benim yegâne dostum olan aklımı... Her şeyden fazla sevip beğendiğim akılcağzımı!

Ne kuvvetliymişim ki, bir siyah fanilâ bana oradan ayrılmak çılgınlığını yaptıracak tahassüsleri verinceye kadar tahammül ettim.

Kış gelmiş; kar, yerli tabirle, güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı. İstanbul'un ki onun yanında konfetidir. Orada kar her yerdeki gibi yumuşak, tatlı değil; dolu gibi iri, yerleri tekmeler gibi sert yağar, biraz sonra da rüzgâr onları alarak çöl kumları gibi yüzünüze fırlatırdı... Güneşi bulutların arasından alay eder gibi dilini çıkardığı zaman görbilirdik...

Bir sabah uyanınca gene kar yağmakta olduğunu gördüm. Hava bazen önümüzdeki camii göstermeyecek kadar bulanıyor, bazen de ta uzaklardaki dağlar bile görünüyordu. Sanki tabiat büyük bir sinema makinesini net yapmaktaydı... Karşımızdaki çamlığa yağın karlar, aktörlerin beyazlatmak için saçlarına serptikleri pudraları andırıyordu.

Titreye titreye kalktım. Ceketini omuzuma atarak yüzümü yıkamağa gittim...

Gelip aynanın karşısına geçince, tanımadığım birisi bana baktı... Şaşırdım. Aynada ince biyıklı, siyah fanilâlı, ceketini omuzunda bir külhanbeyi duruyordu. Bu... Bu... Bendim, yeni bırakmağa başladığım biyıklarım, dağınık saçlarım, aba ceketimle bendim... Ama sırtımdaki siyah fanilâ? Nereden gelmişti bu?... Bu bıçkın fanilâsını ne zaman giymiştim?...

Zihnimde bir şimşek çaktı: dün bir kutu fanilâ alarak eve yollamıştım, demek içlerinde bir tane de siyah varmış, ben de gece çamaşır değiştirirken farkında olmadan giymişim!...

Birden değiştiğimi hissettim... O kadar süratle değişmişim ki, eski benliğimle yeni benliğim arasındaki ayırıcı çizgiyi elimle tutabileceğimi zannediyordum...

Aynadaki adam gözleriyle bana şöyle diyordu:

«Gafil!... Burada seni sıkan, halk, muhit değil kendi mevkiindir; sen efendi olmak kabiliyetinde değilsin... Sen nizam, kanun gibi kayıtlara tâbi olamayacak kadar serserisin... Muayyen bir daire, muayyen bir ikametgâh seni sıkar, sana her gün değişen bir iş, her gece değişen bir yatak lazımdır... Ne yazık ki bunları daha şimdi anlayabiliyorsun... Artık yapacağın, mukadderin olan yaşayışa avdettir. Bunun için de evvelâ başından melon şapkayı, sırtından kolalı gömleği çıkarmalı, siyah fanilânla tam bir uçarı olmalısın... Göreceksin ki hayatın zevki değişikliktedir... Ama öyle elbise değiştirir kadar

basit olanlarında değil, hayatına yeni bir istikamet verecek kadar büyük tenevvülerde...

«Bundan sonra aç kalmayı spor, dayak yemeyi eğlence bilecek, kendinden kuvvetli olanlara aktör, kendinden zayıf olanlara hâkim, enayilere karşı insafsız olacaksın... Bilmelisin ki, yaptıkların zekânın hamakate galebesinden ibarettir... Artık hayatının sahifelerinden yeisi, bedbinliği, kederi sil, çünkü kuvvetli bir kafanın sevince çeviremeyeceği ıstırap yoktur... Hadi... Düşünme... İstanbul'a dön... Kendi hayatına dön!...»

Aynadaki adam sustu. Dikkat ettim, eski kaymakama hiç benzemiyordu. Vücudunda bir kıvraklık, gözlerinde hayatı anlayan bir parıltı vardı...

Bu adam saçlarını tarar, kollarını gerdiği zaman fanilâsının altında şişkin memeleri belirirse çok güzel olacaktı... Siyah elbiselerine aykırı düşen bıyıkları bile, şimdi dudaklarını tatlı tatlı gölgelendirmeğe başlamıştı.

İki gün sonra İstanbul'daydım. Tasavvur ettiğim hayata kavuştum. Bana vatanperverlikten, oraların tenvire ihtiyacından bahsetme! Söyleyeceklerin doğrudur, lâkin —burada sesini alçalttı— lâkin bizim için, yani benim içinde yetiştiğim gençlik için, memleket muhabbeti bir fantazi, feragat lûgattan silinen bir kelime, hodbinlik en makul seciyedir.

Benim başkalarından farkım, samimiyetim, düşüncelerimi açıkça söyleyip yapmamdır.

Adaaam sen de, işte aç kaldığım yok. Arasına ahbaplara da rastlıyorum, beni davet ediyorlar, gülüp eğleniyoruz. Ama bazıları yol göstermeğe,

nasihat etmeğe kalkıyorlar ki, geceyarısı evlerini bırakıp kaçtığım oluyor.

Yavaşça elini uzatarak sandığın kayışını yakaladı.

«Uzun konuştuk, Güzin! –dedi–. Canını sık-tım. Arasına geçerken uğrarsan hem boyarız, hem de bir iki laf atarız... Bana müsaade...»

Kutusunu afili bir tavırla omzuna vurarak yürüdü. Güzin Hanım arkasından baktı, baktı, sonra dudaklarını bükerek o da yürümeğe başladı. Ve bir parça uzaklaştıktan sonra yavaşça mırındandı:

«Kaçık!»

1927

KOMİK-İ ŞEHİR

«Yeni bir tiyatro kumpanyası gelmiş!»...

Bu haber kasabaya seferberlik havadisleri kadar çabuk yayıldı.

Akşam üzeri bir elinde çingırak, öteki elinde kocaman bir levha ile eşeğe binerek sokakları dolaşan boyalı cüce, arkasında şalvarlı çocuklardan, kahveci çıraklarından bir kuyruk sürükledi.

Çınarlı çeşmede su dolduran kadınlar, testilerin üstüne oturarak, biri gitmeden biri gelen bu tiyatrolara beddua ettiler.

Müddeiumumî, mugayir-i âr ve hayâ danslara, oyunlara karşı ne gibi tedbirler alınacağını düşündü...

Kopuklar, kör Veysel'in meyhanesinde kafa

kafaya vererek daha yüzlerini görmedikleri kızların güzellikleri hakkında iddialar yaptılar...

Münevver gençler, meydan yerindeki eczane-nin önüne iskemle atıp bu heyetin «kıymeti sanat-kâranesine» dair münakaşada bulundular.

Kırtasiyeci, dekor yapmak için mukavva alıp parasını vermeden giden öteki kumpanyayı düşünerek birkaç küfür savurdu...

Herkes boştu, herkese iş lâzımdı, herkes az çok alâkadar oldu.

Candarma kaymakamlığından mütekait belediye mimarının eseri olan taş tiyatro binası daha tamamlanmamıştı. Fakat içinde oyun verilebiliyordu. Memleket büyükleri erkenden locaları doldurmuşlardı.

Birinci loca kaymakamın...

Bu, mülkiyeden yeni çıkmış, İşkodralı bir gençtir... Emsalinde bulunan her şey kendisinde de var: ukalâ, kendini beğenmiş, kötücül...

Sokakta başını ileri uzatarak, bastonunu kaldırımlara sert sert vurarak bir yürüyüşü var ki...

Akıl itibariyle herkesten üstün olduğuna kanaat etmiştir... Kazanın doktorlarıyla bile, ders anlatan bir müderris tavrıyla konuşur...

Hayatta namuslu adam tasavvur edemez, ona göre bütün kadınlar orospu, bütün erkekler buna benzer illetlerle mâlûl, yahut hırsızdır...

Yanında oturan da candarma kumandanı. Kaymakamın hemşerisi... Bilseniz ne habistir... Mem-

lekete yeni gelen memurlara her türlü kolaylığı gösterir... Sırf onlarla ahbap olarak gece toplanmaları yapmak, böylece aile kadınlarıyla çeşm-i çerez geçirmek için...

Büyük bir hırsı da —iki kelimeyi bir araya getiremediği halde— içtimalarda nutuk söylemektedir... Her millî bayramda hükümet meydamında masanın üstüne çıkar:

«Evet arkadaşlar... Evet... Bu memleket, evet...» diye saatlerce öter...

Nedense kaymakamla da pek anlaşılır.

Öteki loca müddeiumumînin...

Bu da Manastır'ın Ohri kazasından bir Arnavut'tur. Domuz itlâfındaki hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor, arasıra,

«Dil mi fendım?... Şayanı ayret!» diye kafasını sallıyor...

Diğer localar da boş değil.

Hususî muhasebe memuru, harcirahları ek-sik tahakkuk ettirmekteki maharetiyle meşhurdur. Şişman göbeğini locanın kenarına dayayarak aşağıya, iki polis refakatinde umumhaneden gelen sermayelere bakıyor.

Gazete müdürü, yanındakilere, devlet ricaliyle nasıl içli dışlı olduğunu, mebusların çoğunu nasıl isimleriyle çağırdığını anlatmakla meşgul.

Belediye âzaları arasına koridora çıkıyor, biraz sonra bıyıklarını silip ağızlarına leblebi atarak giriyorlar... Bu kasabanın kaçak rakıları pek enfestir.

Eşraf kızlarına süzgün süzgün bakan genç

zabitler, arkadaşlarının ensesine vurarak kibar şakalar yapan muallimler de bu localardadır.

Aşağıda ise herkes sarhoş, kafayı çeken gelmiş... Kimisi bol keseden kabak çekirdeği ismarlıyor, kimisi yanındakinin yakasından tutmuş, dili dolaşarak,

«Söyle... Yakarız değil mi... Ha?... Ha?... Söylesene, yakarız... Değil mi?...» diye bağırıyor... Öteki onu dışarı çıkararak hava aldırmağa çalışıyor.

Perde açıldı...

Alâkadarları birkaç kişiden ibaret olan kantolar oynandı.

Son açılıştaki herkes karşısında çarlistoncu Suzan'ı buldu.

Bir alkış koptu. Klârnet, ud, trampetten ibaret olan cazbantla beraber dans başladı. Belli ki çok oynamış, fakat üstünden çiftetelli edasını atamamıştı. Ayakları yumurta çalkalamak için kullandıkları teller gibi birbirine dolaşıyor, gözlerine inen oksijenli saçlar, kibar bir el vuruşuyla geriye atılıyordu.

El şakırtıları, tekmeler, ıslıkların gayretiyle bu numara birkaç kez tekrar edildi.

Perde kapandığı zaman herkes coşkundu, müddeiumumî ziraat müdürüne eğildi,

«Akiki zenatkâr... Dil mi fendim?...» dedi, mutadı üzere başını bir daha salladı...

Bir sürü düettolar, kuvarettolar oynandı, yır-

tık sesli kız, karşısındaki pazen şalvarlı cücenin karnına vurarak,

«İnandin mı hey budala hah hah ha...
Turp sıkayım aklına hah hah ha...»

dedikçe, hususî muhasebe memurunun karnı, gülmekten locanın kenarını yıkacak gibi sarsılıyordu...

Bunlar da bitti...

On beş dakika istirahatten sonra feci dramlar, kahkahalı komediler başlayacaktı...

Komik-i Şehir Rahmi sahnenin arka kapısından dışarı bakarak söylendi,

«Of... be, ne kar bu?...»

Sonra arkasında duran aktris Viktor'a döndü:

«Amma berbat memleket ha!... -dedi-. Üç gün evvelki hava neydi, şimdiki hava ne!...»

Yavaş yavaş kapıları kapadı, etrafına bakındı... Kimse yoktu... Viktor'u elinden tutarak kendine çekti, kucakladı...

Dört seneden beri beraberdiler... Rahmi bir mızıkacı binbaşısının harbiyeyi yarıda bırakarak tulûatçılığa heves eden oğlu, Viktor İzmirli bir Yahudi zengininin kızıydı...

Babası galiba bir para meselesi yüzünden intihar edince —herkesin kolayca tasavvur edebileceği birtakım safhalardan sonra— bu seyyar tiyatro kumpanyalarına girmiş, garbî Anadolu'yu senerce dolaşmıştı.

Bir gün, Edremit'te, yarım yamalak bir heyetle oyunlar veren Rahmi'ye tesadüf etti...

Bu kızıl saçlı, yeşil gözlü, güzel ve biraz da delişmen komik kendisini yanına aldı...

Seviştiler, fakat bu aşkları nedense kumpanya değiştikçe değişen aktris sevdalarından biri olmadı... Rahmi artık onu kantoya filan çıkarmadı, piyeslerde, komedilerde ufak tefek roller verdi.

Böyle olduğu halde Viktor, boyalı aktrislerin yanında çok göze çarpıyordu. Hatta birkaç akşam evvel birisi altın saatini,

«Varol be!...» diye bağırarak dramın en heyecanlı yerinde sahneye fırlatmıştı...

Rahmi onu bir dakika yanından ayırmıyordu... Öteki aktörlerle konuşmasına bile razı değildi... Kendisinden başkasının onun sarı saçlarına, güzel yüzüne bakmasına dayanamazdı...

Dolgun vücudunu kucakladığı zaman, mavi damarları belli olacak kadar şeffaf yüzüne bakıyor, sevincinden ağlamak istiyordu. Biliyordu ki, yaşadıkları yaşamak değildir... Fakat bu tulûatçılık öyle bir şeydir ki, bir kere yakalanan yakasını kolay kolay sıyıramaz... Kumar gibi, cıgara gibi bir şeydir. Aç kalır, soğuk han odalarında geceler, herkesten istihfaf ve tahkir görür, lâkin onu gene bırakamazlar...

En iyi sanatlar, en kazançlı işler onun bir nüktesine, bir sahne irticaline feda edilir...

Rahmi sahneye girdi:

«E... -dedi-, hazırlandınız mı bakalım?...»

Tiran rollerini yapan Münir yanına sokuldu:

«Hazırız!... -Sonra kulağına eğilerek-: Biliyor

musun Rahmi? -dedi-, birkaç akşamdan beri ön tarafa oturup mariz çıkararak, patırdı yapan külhanbeyler yok mu...»

«Bu akşam yoklar değil mi?... Ben göremedim...»

«Tabii göremezsin... İki tanesi dışarıda do-

laşıyor, ötekiler de içeride kuytu köşelere sinmişler... Bir gidip gelmeler filan var ama... Hani biraz tetik olsak fena olmaz...»

«Dağ başında mıyız yavrum?...»

Ayrıldılar, Rahmi kuşkulandı... Fakat ehem-

miyet vermemeğe çalıştı... Aldırmadı...

«Evhamlı çocuk...» diye güldü.

Oyun başladı...

Oyun epeyce ilerledi...

Rahmi sahnede idi...

Viktor Rahmi'nin boynuna sarılmıştı...

Piyas Namık Kemal'in «Zavallı Çocuk»uydu...

Viktor söylüyordu:

«Muhabbet, Atâcığım... Muhabbet...»

Birden ortalık karıştı...

Birbiri arkasına tabancalar patladı... Salon-

daki ve sahnedeki lüks lambaları söndü, korkanlar, üzerlerine lambaların sıcak gazları dökülenler bağırıyorlardı...

Herkes birbirini çiğneyerek kaçıştı...

Rahmi paltosunun cebinde elektrik fenerini

ararken bir tabanca kabzası yedi...

Aklı başına geldiği zaman sahne, polisler, candar-

malarla dolmuştu... Ayağa kalkar kalkmaz bağırıldı:

«Viktor... Nerede Viktor?...»

Müddeiumumî ifadesini almak için susturdu:

«Anlatmanız lâzımdır nasıl oldu mesele... Di-
mi fendim?...»

O gece sabaha kadar uyuyamadı... Ortadan kaybolanlar Viktor'la Suzan'dı...

Halbuki Suzan biraz sonra geldi... Çok çabaladığı için herifler bırakmışlardı: «Tırnaklarımla yüzlerini parçaladım...» diyordu... Viktor'un baygın ve Çömlekçizâde'nin kucığında olduğunu söyledi...

Rahmi sabahı zor yaptı... Şafakla beraber candarma kumandanının dairesine gitti... Ortalığı süpüren bir neferden başka kimse yoktu...

Dışarıda, kar altında dolaştı... Kahvelere girdi çıktı... Vakit geçmiyordu.

Meydan yerindeki büyük saat dokuzu vurdu...

Rahmi topuklarına kadar kara gömülerek dolaştı...

Saat buçuğu çaldı...

Saat onu çaldı...

Candarma kumandanı gocuğuna bürünmüş, çizmelerini çekmiş, elinde dikenli bastonuyla göründü.

Rahmi koştu. Fakat öteki bunu görür görmez: «Gördünüz mü akşam yaptığınızı?... Başımıza iş açtınız!» diye azarladı.

«Biz mi beyim?...»

«Elbet siz... Hep kendi ihtiyatsızlığınız!»

«Niçin efendim?... Ne yapabildik ki?...»

Cevap vermedi... Rahmi sordu:

«Yalnız... Bir takip filan çıkmadı mı daha?...»

Yürüye yürüye odaya gelmişlerdi. Dik dik baktı:

«Ne takibi?... Bu havada mı?...»

Şaşırdı: «Nasıl... Onları bırakacak mısınız?...»

«Getirirler!...»

«Ne zaman?... İstediklerini yaptıktan sonra, değil mi?... Neye yarar...»

Öteki, çizmelerini sobada kurutarak, cevap verdi:

«Pencereden dışarı bak bakalım... Bu havada sen gider misin?...»

«Giderim... Yanıma iki candarma verin, giderim!...»

Rahmi coştı... Çıldıracaktı... Bağırды:

«Peki ama, siz bu memleketin inzibatını temine memur değil misiniz?... Herkes canını ve namusunu size emanet etmedi mi?... Mesul olacağınızı düşünmez misiniz?... Bu yaptığınızın korkaklık olduğunu düşünmez misiniz?»

«Posta!... –Bir nefer girdi–. At şunu dışarı!...»

«Başüstüne beyim! –Rahmi'ye döndü–: Buyurun!»

O zaman: «Yapmayın yüzbaşım! –diye yalvardı–, Allahaşkına yapmayın... Bir tek candarma... Ben yayan yürüyeyim... Yalnız bir tek süvari candarma verin. Beraber gidelim.»

«At dışarı!»

Nefer kolundan tuttu.

O, sallana sallana çıktı.

Rüyada gibiydi... Ne yapacaktı?... Kime gidebilirdi bu yabancı yerde?...

Hükümet yok muydu?... Başlarında kendilerinin hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?...

«Oh! -dedi-, sahi... kaymakama çıkmadım. Ona söylerim, yalvarırım, hatta tehdit ederim...

Yürüdü... Hükümet konağına girdi-:

«Beyim... Akşam siz de vardınız... Kadınlarımızdan birisini kaçırdılar... Bir takip çıkarsanız.»

«Hay hay... Şimdi candarma kumandanına yazarım.»

«Efendim, ben ona gittim. Beni dışarı attı. Bu havada takip olmaz, dedi. Yalvardım... Bağır-dım... Dinlemedi...»

«Ya...

Düşündü... Herhalde kumandanın istemeyişinde bir sebep vardı... Pencereden baktı... Hakikaten kar çılgın gibi savruluyordu.

«Peki... Siz gidin, ben çaresine bakarım.»

«Çok teşekkür ederim beyim.»

Rahmi çıktı. Söz almış demekti... Handa biraz oturdu... Öğleden sonra hükümete uğradı. Kaymakamın yanına girdi:

«Beyim... Takip çıktı mı?...»

«Haaa... Bak unutmuştum!»

«Oh... Beyim, nasıl olur ya?...»

«Hem biliyor musun... Boşuna külfet... Nasıl olsa birkaç güne kadar getirirler.»

«Fakat bu birkaç günde... Buna nasıl tahammül edilir?...»

«Canım herhalde kadının da gönlü vardı. Bak... Öteki nasıl kurtulup gelmiş...»

«Baygınmış efendim...»

«Laf!...»

«Beyefendi... Boş şeyler konuşuyoruz... Vakit geçecek!...»

Öteki kızdı... Kendisine, kazanın kaymakamına bu laf söylenir miydi?...

«Boş şeyler mi konuşuyoruz?... Biliyor musun ne dediğini?... Bir orospu için başımıza iş mi açacaksın?»

Bu sefer Rahmi kızdı:

«Orospu... Orospu ha... Kaymakam bey... O, sizin namuslu geçinenlerinizden bile namusludur!...»

Bu lafa da kızmak lazım geldiğini hissetti:

«Edepsiz... Takip çıkarmıyorum!...»

Nasıl?... Takip çıkarmıyor muydu?...

Niçin kendisine hâkim olamamıştı, niçin böyle münasebetsiz laflar söylemişti?... Bunu tamir etmeliydi:

«Beyim... –dedi–, beyciğim... Kusuruma bakmayın... Pek perişan oldum... Aklım başımda değil... O benim için her şeydir beyim... Ben onsuz yapamam... Siz de gençsiniz; siz de sevmek nedir bilirsiniz... Şimdi onun ne halde olduğunu düşünmek bile beni çıldırtıyor... Yalvarırım kaymakam bey... Emredin de iki candarma olsun çıkarsınlar...»

«Havalar açılsın da o zamana kadar gelmezse karakollara sordururuz...»

«Bekleyemem... O kadar bekleyemem... Muhakkak deli olurum... –Ellerini uzatarak yalvardı–: Oh beyim... Onu buldurunuz, onu buldurursanız size ne kadar dua edeceğiz... Sizi ne kadar seveceğiz... İnsanlardan büsbütün yüksek bir kimse olarak tanıyacağız –sözlerine bir dram edası verdi–,

siz bizim aşkımızın yegâne mâbudu olacaksınız...
Siz bizim...»

«Amma yapışkan şeysin be!... -diye bağırdı-.
Odacıyı çağıracağım şimdi...»

Bu adamı rikkate getirmeğe çalışmak neticesizdi... Gözyaşlarını avuçlarına silerek çıktı...

Kaymakam koltuğunun arkasına yaslanarak derin bir oh çekti:

«İyi ki candarma kumandanına sordum... Çömlükçizâdelerle uğraşıp dertsiz başıma dert mi açacaktım?...» diye söylendi.

Rahmi akşama kadar dolaştı ve bedelinin yarısını vererek birkaç gün için bir at kiraladı... Tek başına Viktor'u aramağa gidecekti... Atı alır almaz sabahı filan beklemeden yola çıktı...

Şehirden uzaklaşınca gece olmuştu. Hayvanını onların gittiği söylenen Türkmen köylerine doğru sürdü. Kar kesilmiş, bulutlar hafiflemişti, ay bunların arkasında kurşunî abajurlu bir elektrik ampülü gibi hafif hafif parlıyordu... Yalnız soğuk bir rüzgâr vardı. Nihayetsiz ovaların karlarını yalayıp gelen bu rüzgâr sanki her mesamesine kızdırılmış bir iğne sokuyordu... Muşambasına daha iyi sarındı, fakat ayakları fena halde üşüdüğü için attan indi, dizginleri koluna geçirerek hızlı hızlı yürümeğe başladı...

Karlar ayaklarının altında, ağızda kauçuk çiğneniyormuş gibi sesler çıkarıyordu... En ufak bir hareket bile yoktu... Arasıra durarak etrafı dinle-

diği zaman, cebindeki saatin tıktırısından başka şey duyulmuyordu...

Kağnı tekerleklerinin siyah izlerini taşıyan yollar, beyaz kar sahralarının ortasında, bir ölü elinin mor damarları gibi kıvrıntılar yaparak uzuyordu...

«Ne bitmez yollar yarabbi!...» diye söylendi... Üç gün, tam üç gün yürüdü... Hastalıklı köylülerden ekmek istedi. Tezek alevinde ısınan çocuklara bir kerpicin üstüne oturarak ders anlatmağa çalışan köy muallimlerinden yol ve haber sordu...

Üçüncü gündü. Öğleye doğru büyük bir çam ormanından eli tabancasında, kurt sesleri dinleyerek geçerken, uzaklarda at nallarının sesini duydu...

Biraz sonra tepeden dört beş süvari görüldü. O, kenara çekilerek bekledi, yaklaştıkları zaman gördü ki bunlar aradıklarıdır ve birisinin kucağında Viktor yatıyor. Hemen önlerine çıktı... Onlar bunu görür görmez filintalarını doğrultarak:

«Depreşme!...» diye bağırdılar...

Yaklaşınca kendi aralarında müzakereler oldu. Sonra birisi inerek Rahmi'nin üstünden silâhlarını aldı, tekrar atına atladı. Kucaklarında baygın duran kadım karların üstüne bırakarak gerisin geriye dörtlüyle uzaklaştılar...

Siyah yamçılarının eteklerini savurarak beyaz çam dalları arkasında gözden kayboldukları vakit Rahmi ne yapacağını düşündü...

«Dönmeli!...» dedi...

Viktor'u kucağına alarak hayvana atladı... Ağır ağır yürüdü... Soğuk yoktu... Hele ormandan çıktıkları zaman güneş bile görünmeğe başlamıştı. Kış günlerinin bu tatlı öğle güneşi bulutların arasından

ovaya, karların üstüne uzandıkça insan kendisini altın sütunlu bir kubbenin altında ve bir mermer sarayda zannediyordu.

Dört gün sonra, bir gece yarısı kasabaya girdiler... Zayıflamışlar, sararmışlar, boğazlarına kadar çamura batmışlardı... Karlar eridikçe balçıklaşan yollar, zamklı kâğıtlara yapışan sinekler gibi onları çabalandırmıştı...

Handa, Rahmi Viktor'u kendi eliyle soydu, yatağa yatırdı... Onun rutubetten sızlayan ayaklarını avuçlarıyla oğarak ısıttı...

Sac sobalı ufak odaya bütün kumpanya efradı birikmiş,

«Aşkolsun be –diyorlardı–, biz seni gürültüye gitti sanmıştık...»

O anlattı... Heriflerin Viktor'u şehre kadar getirmek zahmetine bile katlanmayarak karların ortasında nasıl bıraktıklarını; dönüşte kalmak istedikleri köylerin kendilerini nasıl istemeyerek kabul ettiklerini anlattı... Kaymakamla candarma kumandanının kendisine neler yaptığını anlattı:

«Hemen gidelim!... –dedi–, bu berbat yerde durmağa gelmez...»

İki gün sonraydı; öğle üzeri Rahmi yol tedarikleri yapmak için çarşıya gitmişti. Bir candarma geldi:

«Viktor Hanımı kaymakam bey istiyor, bazı şeyler soracaktı!» dedi.

Başını cama dayayarak uzak dağlara bakan Viktor, duygusuz bir makine gibi hazırlandı. Çünkü komiserlerin, candarma kumandanlarının, kaymakamların çağırmasına alışkindi... Bu vukuatı eksik olmayan hayatta kaç kere istintaklar geçirmiş, kaç kere toprak zeminli tevkifhanelerde yatmıştı...

Kaymakam odada yalnızdı... Viktor girince, «Geçmiş olsun –dedi–, inşallah hepsi cezalarını bulacaklar...»

Evvelce bir takip bile çıkarmayan adam şimdi alâkadar oluyor, ince ince sualler soruyordu. Bunun tek sebebi işgüzarlıktı. Bazı kötü niyetlilerin, «Me-seleyi örtbas etti!» demelerine meydan vermemek için, hazır kadın da bulunmuşken, bir faaliyet göstermeliydi. Nasıl olsa işin gürültülü patırtılı kısmı geçmişti...

Yalnız konuşma ilerledikçe tuhaf tuhaf bir şeyler olduğunu hissetti... Gözlerini Viktor'un beyaz, solgun yüzünden, koyu mavi gözlerinden ayıramıyordu. İçinden, «Amma enfes şey bu!..» diye söylendi.

Bu kadına karşı zaptedilemez bir hırs duyuyordu...

Koltuğundan kalkarak kızın yanındaki iskemleye oturdu. Elleri iradesini dinlemeyerek, onun aşağıya doğru mecalsizlikle sallanan uzun kollarını yakalamak istiyordu.

Niçin çekiniyordun sanki?.. Bu sapa kazanın kralı demek değil miydi o?.. Kim hesap sorabilirdi kendisinden?.. Bilhassa böyle bir tiyatrocunun kızı için!..

Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Damarlarında dolaşan kan değil, yanardağ lâvlarıydı sanki. Her uzvu geriliyor, titriyor, dudakları, farkında olmadan, dişleri arasında parçalanıyordu. Ne söylediğini şaşır-mıştı:

«Senin bu kadar güzel olduğunu bilseydim ta-kibe kendim çıkardım!» diyor, müfrit hareketlerden menetmeğe çalıştığı elleriyle onun omuzlarına dokunuyordu.

Nihayet kaynayan bir çaydanlık gibi taşıtı... Viktor'un kollarını sımsıkı yakaladı:

«Gel –dedi–, gel!.. Bitirdin beni!..»

Genç âzalarının kuvvetiyle onu kucakladı... Bazen solan, bazen kırmızılaşan titrek dudaklarını kadının gerdanına yapıştırdı...

Viktor serbest kalan bir eliyle onun başını itmeğe çalışıyor:

«Ne yapıyorsunuz?.. Çıldırдың mı?.. Ne yapıyorsunuz?..» diye bağıyordu.

Odanın öteki başındaki kanepeye götürmek için kucakladığı esnada kadın silkindi. Kollarını kurtardı, o zaman kaymakamın aklına bile getirmediği bir şey oldu:

Beyaz, zayıf bir kol kalktı... Kaymakamın suratına şiddetle indi.

Kaymakam ince parmakların tombul yanağında bıraktığı izleri oğuşturarak masanın yanına sıçradı.

Aç bir köpek iştahla sarıldığı bir et parçası ağ-

zından kapıldığı zaman, nasıl kızar ve vahşileşirse, kaymakam da öylece kızdı, vahşileşti ve kudurdu...

Öyle adamlar vardır ki, haysiyet, şeref gibi kayıtlara aşına olmadıkları halde, gurur ve nahvetlerine dokunulur, acizleri yüzlerine çarpılırsa, kendilerini kaybedecek kadar hiddetlenirler.

Bu da, her ne kadar sakin olmağa, itidalini muhafazaya çalışıyorsa da, gözleri bir noktaya dikilmiş, bu tokada mükemmel bir mukabelede bulunabilmek için düşünüyordu.

Masanın üstündeki kalemi şiddetle aldı... Titreyen elleriyle beş, altı satır yazdı.

Kapının önündeki hademeye karakol kumandanını acele çağırmasını söyledi, o gelince kâğıdı uzatarak,

«Bu kadını al... -dedi-, fahişelik yapıyormuş; Çömlekçizadelerle dağa filan kaçmış, evvelâ hükümet doktoruna, sonra da umumhaneye götürürsünüz...»

Birbiri arkasına gelen bu vakaların aptallaştırmış olduğu Viktor'u kolundan tutarak götüren karakol kumandanına,

«Dikkat edin ha... Mesul ederim!» diye bağırdı.

Biraz sonra odaya gelen candarma kumandanına vakayı anlattı ve hiddetle mırıldandı:

«Görsün kaymakam tokatlamayı!..»

Dişlerini çıkararak sırttı... Islık gibi bir sesle, «Hem ne zaman olsa elimizde demektir -dedi-, yalnız arası biraz soğusun!..»

Bu son vaka Rahmi'yi fena halde sarstı, muvazenesi bozuldu. Bir meczup gibi sokaklarda dolaşı-

yor, her gördüğü adamın yanına sokularak derdini anlatıyor, muavenet, merhamet dileniyordu.

Kaç gece kaymakamın kapısı önünde bir köpek gibi uluyarak ağladı... Kaç kere jandarma kumandanının yolunu bekleyerek onun eteklerine sarıldı... Kaç gece umumhaneye girmek isteyerek nöbetçi jandarmadan azar ve tekme yedi.

Kumpanya efradı da artık dağılmaya başlamışlardı. Yalnız eski patronlarını bu halde bırakıp gitmeğe gönülleri razı olmayan dört beş kişi, onu kandırmağa, buradan götürmeğe çalışıyordu...

Gene bir akşamdı, alaca karanlıkta evine giden kaymakam yolda Rahmi'ye tesadüf etti:

«Gene mi sen?..»

«Viktor'u bana ver! –dedi–. Viktor'u bana ver, bir saat bile beklemeden buradan gideceğim.»

Beklenmedik bir cesaretle kaymakamın yakasından tuttu:

«Eğer vermezsen... O zaman... Biliyor musun... O zaman seni öldürürüm... Bu elimle... Boğazını sıkarım... Seni zevkle... Kahkahayla öldürürüm... Bilsen seni öldürmek ne tatlı olur... Yarın dairene geleceğim... Onu orada bulurum değil mi?.. Yoksa!..»

Ellerini uzatarak korkunç işaretler yaptı... Hızlı adımlarla dolaşık sokaklarda kayboldu...

Kaymakam şaşırmişti, bu gözlerin sahibi dediğini yapacağı benziyordu... Bu adam bir deliydi... Öyle ya... Adamakıllı deli.

Sonra bu vaziyet, halk arasında ufak tefek mırıltilar çıkmasına da sebep oluyordu...

Bir çare... Bütün bunları toptan temizleyecek bir çare lâzımdı...

Güldü... Bir fabrika gibi şeytanî fikirler yapan kafası, bu çareyi de bulmuştu:

Ertesi gün, komik-i şehir Rahmi' Bey kumpanyası, birçok vukuata, memleket inzıbatını ihlâl edecek ahvale sebebiyet verdiklerinden, bir yaylıya doldurularak, idareten kaza hududu haricine, —iki jandarma refakatiyle— çıkarılıyordu...

Yaylı, çumurlu yollarda acı, boğuk sesler çıkarak ilerliyordu... Hava kapanık ve sıkıntılıydı. Üzerinde yer yer su birikintileri duran ova, kirli bir sofraya muşambasını andırıyordu... Alçak bir tavan gibi, ıslak yerlere yaklaşan bulutlarla, ufkun manzarası münasebetsiz ve çirkindi. Tepelerinde beyaz kar yığınları duran kırmızı topraklı dağlar, Rahmi'nin gözüne, iltihaplı kan çıbanları gibi görünüyordu...

Öğleye doğru Üzümcü deresinin çağıltısı işitildi... Arabacı,

«Çay taşmış diyorlardı... Galiba köprü korkuluklarını da sel götürmüş... Su çoksa geçemeyiz,» dedi. Geldikleri zaman suyun epeyce alçalmış olduğunu gördüler... Araba, tekerlekler dokundukça yerinde oynayan kalasların üzerinde sarsılarak yürüdü. Dere, aşağıda, çağlayan şiddetiyle akıyordu. Çamurlu, asabî sular bazı büyük taşlara çarparak köpürüyorlar, sonra beyaz bir sakal gibi uzayarak kayboluyorlardı... Köprü'nün ortasına gelmişlerdi... Birdenbire atlar şaha kalktı... Başlarını kaldırıyorlar, tepine tepine köprü'nün kenarına yaklaşıyorlardı. İçeride feryatlar koptu... Nasıl oldu bilinemez, ara-

ba —birbiriyle konuşarak yanından giden iki jandarmayı da sürükleyerek— aşağıya uçtu... Kahverengi sulara gömüldü...

Bir gün odasında:

«Teverrüm ettiği melfuf tabip raporuyla de teyyüt eden umumhane sermayelerinden Viktor'un hastaneye sevki...» hakkındaki evrakı okuyan kaymakamın yanına topal birisi girdi ki bu, mahut vakadan —sakat olarak— kurtulabilen yegâne adam, jandarmalardan biriydi...

Hastaneden yeni çıktığı için dermansızdı, bir kanapenin ucuna ilişti:

«Beyefendi!.. İçime dert olacak da...» diye başlayarak birçok şeyler söyledi.

Bilhassa, o vakanın, söylendiği gibi kaza olmadığını, çünkü köprünün üstünde giderken arabanın içindekilerden kızıl saçlı bir adamın atılıp dizginleri yakaladığını, şiddetle asılarak arabacının ve hayvanların mukavemetine rağmen dereye sürüklendiklerini anlattı...

Fakat kaymakam kendisine, herhalde korkuyla hayalet görmüş olduğunu, böyle zırva lafları bırakmasını, sonra elâlemin alay edeceğini, hatta mesuliyeti bile olduğunu, hülâsa çenesini kapatmasını söyledi...

1928

DAĞLAR VE RÜZGÂR

Birinci Basım 1934
İkinci Basım 1943
Üçüncü Basım 1965

Dördüncü Basım
Haziran 1973

DAĞLAR

Başım dağ, saçlarım kardır,
Deli rüzgârlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır.

Şehirler bana bir tuzak;
İnsan sohbetleri yasak;
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.

Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göge yakındır başları;
Benim meskenim dağlardır.

Yârimi ellere verin;
Sevdamı yellere verin;
Yelleri bana gönderin:
Benim meskenim dağlardır.

Bir gün kadrim bilinirse,
İsmim ağza alınırsa,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.

SERVİ

Bir servi dedi ki bana:
«Rahat benim altımdadır.
Başını vurma dört yana,
Rahat benim altımdadır.

Çok koşup çok yorulmuşsun,
Yollarda yalnız kalmışsın,
Güvenip bana gelmişsin,
Rahat benim altımdadır.

Sana kökümde yer versem,
Gölgemi üstüne gersem...
Hey rahat isteyen sersem!
Rahat benim altımdadır.

Serin serin uzanırsın,
Çiçeklerle bezenirsin,
Yat burada, kazanırsın,
Rahat benim altımdadır.

Yârin de gezer dolaşır,
Bir gün buraya ulaşır;
Hasretler burda buluşur,
Rahat benim altımdadır.»

İSTEK

Yanıyor beynimin kanı,
Bilmem nerelere gitsem?
İçime sığmayan canı
Hangi rüzgâra eş etsem?

Akşam sular karardı mı,
Bir dağa versem ardımı,
İçimi yakan derdimi
Sağır göklere anlatsam...

İçiliversem dem gibi,
Kırılıversem cam gibi,
Şamdanda yanan mum gibi,
Sabahı görmeden bitsem...

Bir yüce ormana dalıp,
Ya bir dağ başına gelip,
Beni yaradanı bulup
Malını başına atsam...

Görünmez kollar boynumda,
Yârin hayali koynumda,
Sıcak bir kurşun beynimde,
Bir ağaç dibinde yatsam...

1933

MELÂNKOLİ

Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.

Anlayamam kederimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi,
Gönlüm dağlarda bunalır.

Ne kış, ne yazı isterim,
Ne bir dost yüzü isterim,
Hafif bir sızı isterim,
Ağrılar, sancılar gelir.

Yanıma düşer kollarım,
Görünmez olur yollarım,
En sevgili emellerim
Önüme ölü serilir...

Ne bir dost, ne bir sevgili,
Dünyadan uzak bir deli...
Beni sarar melânkoli:
Kafamın içersi ölür.

GÜNÜMÜZ

Aklı kafamızdan sürsek,
İlmin içine tükürsek,
Dünyaya çevirip dirsek
Günümüzü hoş geçirsek...

Gökten ve yerden uzakta,
Neşe, kederden uzakta,
Düşüncelerden uzakta,
Günümüzü hoş geçirsek...

Ne dost yüzünü yalasadık,
Ne düşmanları dalasadık,
Kendimizi oyalasadık,
Günümüzü hoş geçirsek...

Vücut cevhersiz bir kalıp,
Hiç gider hiçten gelip.
Bir tenhaca köşe bulup,
Günümüzü hoş geçirsek...

Toprağa girinceye dek,
Esrârı görünceye dek,
Yani, geberinceye dek,
Günümüzü hoş geçirsek.

HAPİSHANE ŞARKISI

I

Göklerde kartal gibiydim,
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.

Yâr olmadı bana devir,
Her günüm bir başka zehir;
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım.

Coşkundum pınarlar gibi,
Sarhoştum rüzgârlar gibi;
İhtiyar çınarlar gibi
Bir gün içinde devrildim.

Ekmeğim bahtımdan katı,
Bahtım düşmanımdan kötü;
Böyle kepaze hayatı
Sürüklemekten yoruldum.

Kimseye soramadığım,
Doyunca saramadığım,
Görmesem duramadığım
Nazlı yârimden ayrıldım.

1932

HAPİSHANE ŞARKISI

II

Ey gönül, kuşa benzerdin,
Kafesler sana dar gelir;
Bir yerde durmaz gezerdin,
Hapislik sana zor gelir.

Ey gönül, acayip huyun,
Boğazından geçmez tayın,
Acır testindeki suyun;
Aklına nazlı yâr gelir.

Gözlerin uzağa bakar,
Kimden ne beklediğin var?
Yâr semtinden gelen rüzgâr:
«Seni unuttu!..» der gelir.

Bakmazsa senin yüzüne
Çok görme elin kızına;
Dışarda serbest gezene
Hapiste yatan hor gelir.

Ayağında gezen itler,
Başının üstünden atlar;
Hapise düşen yiğitler
Yâri dışarda kor gelir.

1933

HAPİSHANE ŞARKISI

III

Burda çiçekler açmıyor,
Kuşlar süzülüp uçmuyor,
Yıldızlar ışık saçmıyor,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Avluda volta vururum;
Kâh düşünür, otururum,
Türlü hayaller görürüm;
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
Aynada hayalim ağlar,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Yanımda yatan yabancı,
Her söz zehir gibi acı,
Bütün dertlerin en gücü;
Geçmiyor günler, geçmiyor.

1933

HAPİSHANE ŞARKISI

IV

Ey yâr, bu acı demlerde
Sen koru benim aklımı...
Karardım kaldım damlarda,
Aydınlat benim yolumu...

Nefesin esen rüzgârda,
Saçların savrulan karda,
Yerde, gökte, bulutlarda,
Ararım nazlı gülümü...

Karanlık göklerde aysın,
Kurak ovalarda çaysın,
Bir tek inandığım şeysin,
Uzattım sana elimi.....

Düşmanlar gülüp sevinsin,
Dostlar arkasını dönsün...
Benim güvendiğim sensin,
Kırmazsın benim gönlümü...

Bir gün şu damlardan çıksam,
Gelip önüne diz çöksem,
Ağlayıp içimi döksem...
Anlatsam sana halimi...

1933

HAPİSHANE ŞARKISI

V

Başın öne eğilmesin,
Aldırma gönül, aldırma;
Ağladığın duyulmasın,
Aldırma gönül, aldırma...

Dışarda deli dalgalar
Gelip duvarları yalar;
Seni bu sesler oyalar,
Aldırma gönül, aldırma...

Görmesen bile denizi,
Yukarıya çevir gözü:
Deniz gibidir gökyüzü;
Aldırma gönül, aldırma...

Dertlerin kalkınca şaha
Bir küfür yolla Allaha...
Görecek günler var daha;
Aldırma gönül, aldırma...

Kurşun ata ata biter;
Yollar gide gide biter;
Ceza yata yata biter;
Aldırma gönül, aldırma...

1933

GURBET HAPİSHANESİ

Düşünme, gününü doldur
Gurbet hapishanesinde;
Günler yıllara bedeldir
Gurbet hapishanesinde.

Bahtım dağları aşırđı,
Yâdelde dama düşürdü.
Yine gözlerim yaşardı
Gurbet hapishanesinde.

Akşam gökler bulutlanır,
Demir kapılar kitlenir,
Gönül her derde katlanır
Gurbet hapishanesinde.

Hâlini bilen bulunmaz,
Yüzüne gülen bulunmaz,
Kapıya gelen bulunmaz
Gurbet hapishanesinde.

Geniş ol, göklere bakın,
Çıkacağın günler yakın...
Yâr, beni unutma sakın
Gurbet hapishanesinde.

1933

KIZKAÇIRAN

Dağlar dik, çeşmeler kuru,
Yârimin benzi çok sarı;
Ölüm var, dönülmez geri;
Yürü yağız atım, yürü...

Dağlar geçilmiyor kardan;
Aman yok candarmalardan.
Ayrılamadım bu yârdan;
Yürü yağız atım, yürü...

Yârim bu gece yoruldu,
Kaçırduğıma darıldı;
Bak, daha sıkı sarıldı;
Yürü yağız atım, yürü...

Nasıl titriyor korkudan:
Kaldırdım onu uykudan;
Sesler geliyor doğudan;
Yürü yağız atım, yürü...

Peşime düştü takipler,
Boynumu bekliyor ipler;
Zeybekler seni ayıplar;
Yürü yağız atım, yürü...

MAYIS

Mayıs, ayların gülüdür,
Taze bir çiçek dalıdır,
İçerim ateş doludur;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yeşil dağlara göçülür,
Kızıl şaraplar içilir;
Yârim dökülüp saçılır,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Göklere karşı yatılır,
Dertlerimiz unutulur;
Eski sevgiler atılır;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Uzakta kuşlar seslenir;
Gönlüm genişler, beslenir;.
Yaşamağa heveslenir,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yumuşak rüzgârlar eser;
Çimenlerde yârim gezer,
Yanılır, bana gülümser;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

HEY

Kaygusuz, deli bir kuştum,
Senin dalına kondum hey!
Yüksek yerlerde uçmuştum,
Ayak ucuna indim hey!

Denizler gibi derindim,
Gözlerine sığ göründüm.
Karlı dağlardan serindim,
Sana sokuldum, yandım hey!

Tükenmez mihnetler çektim,
Kanlı gözyaşları döktüm,
Akıllılara örnektim,
Divânelere döndüm hey!

Âşıklar sana ne yapsın?
Dudaklar nereni öpsün?
Sen bir acayıp şarapsın,
Daha içmeden kandım hey!

Yâdını düşürmez dilim,
Sana ulaşır her yolum;
Kirli, günahkâr bir kulum,
Yüzüne bakıp yundum hey!

1932

YETMEZ Mİ?

Aşk seni harab etmez mi?
Takatını tüketmez mi?
Sendeki ateş bitmez mi?
Yetmez mi gönül, yetmez mi?

Aşkına yoktur endaze,
Aklını aldı o taze,
Âleme oldun kepaze,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?

Yâr yoluna baktırdığın,
Uykusuz bıraktırdığın,
Aşk yüzünden çektirdiğin,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?

Hangi derdimi sayayım?
Aşka nasıl dayanayım?
Yandım, daha mı yanayım?
Yetmez mi gönül, yetmez mi?

Göğsümde tıkanır sesim,
Yok yaşamağa hevesim;
Ben bir dermansız bîkesim,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?

AYIRDILAR

Eller araya girdiler,
Türlü fesatlar kurdular,
Sevdamızı çok gördüler,
Seni benden ayırdılar.

Eridim, tükendim gamda;
İnsaf yok beni âdemde,
En fazla sevdiğim demde
Seni benden ayırdılar.

Gezilmez diyarlar gezdim,
Yazılmaz koşmalar yazdım;
Ben sensiz yaşayamazdım,
Seni benden ayırdılar.

Şaşırdım aşka düştükçe,
Yere vuruldum coştukça;
Doğrulup sana koştukça
Seni benden ayırdılar.

Kurbanı oldum bir hiçin,
Görmem yüzünü sevincin...
Niçin güzel yârim, niçin
Seni benden ayırdılar?

KIYAMADIĞIM

Hey bir zaman bakıp bakıp
Seyrine doyamadığım!
Şimdi gurbette bırakıp
Sesini duyamadığım!

Evde kapanıp kaldın mı?
Seyrana çıkıp güldün mü?
Başkalarının oldun mu?
«Benimsin!» diyemediğim!

Akıtıp gözüm yaşını
Hatırlarım gülüşünü;
Kıvırcık saçlı başını
Göğsüme koyamadığım!

Dik yamaçların selisin,
Sen benden daha delisin,
Şimdi kimlerin kulusun?
Başını eğemediğim!

Nasıl vurgunum bilirdin,
Niçin benden yüz çevirdin?
Kimlerin koynuna girdin?
Öpmeğe kıyamadığım!

UNUTAMADIM

Gönlümü avutamadım,
Seni söküp atamadım,
Ben ahtımı tutamadım,
Yâr, seni unutamadım.

Bahtın lûtfuna ermişim,
Gönlümü sana vermişim.
Meğer ne çok severmişim,
Yâr, seni unutamadım.

Gönül bir acayip deli,
Yârin azâdolmaz kulu.
Bilemedim neylemeli?
Yâr, seni unutamadım.

Kalksam gönlümü azâda
Eski günler gelir yâda;
Bu nisyan dolu dünyada
Yâr, seni unutamadım.

Kendimi aldıldım gama,
Yerleştin kaldın kafama;
Unutmak istedim ama
Yâr, seni unutamadım.

AĞLAYI AĞLAYI

Yâr, senden uzak ellerde
Kaldım ağlayı ağlayı;
Bitip tükenmez yollarda
Öldüm ağlayı ağlayı.

Bilmem sihir mi, büyü mü?
Çözülmez aşkın düğümü;
Ben sende istediğimi
Buldum ağlayı ağlayı.

Güzel gördüm yığın yığın,
Bel ince, gözleri baygın...
Hepsinden güzel olduğun
Bildim ağlayı ağlayı...

Gel gaflet etme beni bul,
Kuş gibi sîneme sokul.
Bak, ben senin kapıma kul
Oldum ağlayı ağlayı.

Yâr, neden gözlerin süzgün?
Sakın sen de mi üzüldün?
Ben senden ayrıldığım gün
Güldüm ağlayı ağlayı.

KARA YAZI

Geçmedi yâre sözümüz,
Yollarda kaldı gözümüz,
Yere çalındı yüzümüz,
Böyleymiş kara yazımız.

Çiçekler açılmaz oldu,
Pınarlar içilmez oldu,
Yâr bize bir gülmez oldu,
Böyleymiş kara yazımız.

Bu bahtımızın işidir;
Bu her işlerin başıdır:
Yâr başkasının eşidir,
Böyleymiş kara yazımız.

Yalnız ona yâr demiştik,
Onda bir şey var demiştik,
O bizi anlar demiştik,
Böyleymiş kara yazımız.

Hey gönül gene bu gece
Kederin gecedен yüce;
Gel susalım beraberce:
Böyleymiş kara yazımız.

UZAKTA

Her gün seni arıyorum,
Niçin benden uzaktasın?
Dağa, taşa soruyorum:
Niçin benden uzaktasın?

Yanık bir bülbül ötüyor,
Sesini hatırlatıyor;
Yüzün gözümde tütüyor,
Niçin benden uzaktasın?..

Çimenler sararıp yanmış,
Çiçekler yere kapanmış,
Yeryüzü çöllere dönmüş,
Niçin benden uzaktasın?..

Şu köşede otururdun,
Şurda ayakta dururdun,
Şurda salınır yürürdün;
Niçin benden uzaktasın?..

Yüzüm gülmeğe üşenir,
Gözümde yaşlar boşanır,
Sen yokken nasıl yaşanır?
Niçin benden uzaktasın?..

ESKİSİ GİBİ

Seneler sürer her günüm,
Yalnız gitmekten yorgunum;
Zannetme sana dargınım,
Ben gene sana vurgunum.

Başkalarına gülsem de,
Senden uzak kalsam da,
Sevmediğini bilsem de
Ben gene sana vurgunum.

Dağları aşınca başım,
Geri kaldı her yoldaşım,
Gel sevgilim, gel kardaşım,
Ben gene sana vurgunum.

Gönlüm seninkine yârdı,
Aynı şeyleri duyardı;
Ayaklarımız uyardı...
Ben gene sana vurgunum.

İtilmiş, tekmelenmişim,
Doğduğum günde yanmışım,
Yalnız sana güvenmişim;
Ben gene sana vurgunum.

BİR DOĞUM GÜNÜ İÇİN

Göklerin yüzü güldü mü
Dünyaya geldiğin zaman?
Azgın sular duruldu mu
Dünyaya geldiğin zaman?

Güneşler gibi tek miydin?
Ay ışığından ak mıydın?
Böyle nazlı çiçek miydin
Dünyaya geldiğin zaman?

Yıldızlar halin sordu mu?
Bulutlar selâm durdu mu?
Yerlerin kalbi vurdu mu
Dünyaya geldiğin zaman?

Aşkıni candan duymuşum,
Canım yoluna koymuşum.
Tam dokuz yaşındaymışım
Dünyaya geldiğin zaman.

Kimbilir nasıl güzeldin,
Göklerden yere süzüldün...
Benim alnıma yazıldın
Dünyaya geldiğin zaman.

1933

ÇOCUKLAR GİBİ

Bende hiç tükenmez bir hayat vardı,
Kırlara yayılan ilkbahar gibi.
Kalbim her dakika hızla çarpardı,
Göğsümün içinde ateş var gibi.

Bazı nur içinde, bazı sisteydim,
Bazı beni seven bir göğüstedim,
Kâh el üstündeydim, kâh hapisteydim,
Her yere sokulan bir rüzgâr gibi.

Aşkım iki günlük iptilâlardı,
Hayatım tükenmez maceralardı,
İçimde binlerce istekler vardı,
Bir şair, yahut bir hükümdar gibi.

Hissedince sana vurduğumu,
Anladım ne kadar yorulduğumu,
Sâkinleştiğimi, durduğumu
Denize dökülen bir pınar gibi.

Şimdi şiir bence senin yüzündür,
Şimdi benim tahtım senin dizindir,
Sevgilim, saadet ikimizindir,
Göklerden gelen bir yadigâr gibi.

Sözün şiirlerin mükemmelidir,
Senden başkasını seven delidir,
Yüzün çiçeklerin en güzelidir,
Gözlerin bilinmez bir diyar gibi.

Başını göğsüme sakla sevgilim,
Güzel saçlarında dolaşsin elim.
Bir gün ağlayalım, bir gün gülelim,
Sevişen yaramaz çocuklar gibi.

1931

KOŞMA

Sevip sevip yâri ele kaptırmak
Kara bahtın bana eski işidir.
Ömrümdeki yıllar kadar yâr sevdim
Her biri bir başkasımın eşidir.

Canlar verdim her birinin yoluna,
Hepsi girdi bir yiğidin koluna,
Bülbül bile kondu bir gül dalına,
Boşta gezen bizim gönül kuşudur.

Baktığım yok üzüntüye, sevince,
Feryat etmem yâr başından savınca,
Benim gibi sevmelidir sevince:
Ne göz görür, ne kulağım işitir.

Kara saçım dik başımda kar oldu,
Ak saçımla yâr sevmesi âr oldu,
Bana vuran eller değil, yâr oldu,
Bu dert benim dertlerimin başıdır.

Kimi âşık dileğine ulaşır,
Sevdiğiyle cümbüş eder, gülüşür,
Kimi benim gibi garip dolaşır,
Asıl âşık kâm almayan kişidir.

1932

SON MEKTUP

Ey yâr, bu mektubu aldığın demde
Kara topraklara verdim kendimi...
Her şey bana engel oldu âlemde,
Bir coşkunun nehirdim, yıktım bendimi.

Benim gönlüm doğuşundan deliydi;
Başka dünyaların şaşkın seliydi...
Bunun böyle olacağı belliydi...
Her şey biter sel yerine döndü mü...

Dünya durmaz, bahar olur, kış olur,
Belki senin gözün biraz yaş olur,
Ben garibim, benim gönlüm hoş olur,
Sevdiklerim ayda yılda andı mı...

Yıldız olur sana ışık tutarım,
Bülbül olur pencerede öterim.
Yer altında belki rahat yatarım
Yer üstünde çektiklerim dindi mi...

Şimdi yaşamayı tatlı bulursun,
Koşarsın, gülersin, tez yorulursun,
Bir gün olur yine bana gelirsin
Deli gönlün yaşamağa kandı mı...

1934

RÜZGÂR

Arzularım muayyen bir haddi aşınca
Ve kulaklar sözlerime sağırlaşınca
Bir ihtiras duyup vahşî maceralara
Çıkıyorum bulutları aşan dağlara.
Tanrıların başı gibi başları diktir,
Bu dağları saran sonsuz bir genişliktir,
Ben de katıp vücudumu bu genişliğe,
Bakıyorum aşağılarda kalan hiçliğe.
Bu dağların bir rakibi varsa rüzgârdır.
Rüzgâr burda tek başına bir hükümdardır.
Burda insan duman gibi genişler, büyür,
Bu dağlarda ıstıraplar, sevinçler büyür.
Buralarda her düşünce sona yakındır,
Burda her şey bizden uzak, «O»na yakındır.
Burda yoktur insanların düşündükleri,
Rüzgâr siler kafalardan küçüklükleri.
Yanağıma çarpar geniş kanatlarını,
Ve anlatır mâbutların hayatlarını.
Arasına kulağını bana verdi mi,
Ben de ona anlatırım kendi derdimi.

«Ey dağların dertlerini dinleyen rüzgâr!
Benim artık yalnız sana itimadım var.
Gelmiş gibi uzaktaki bir seyyareden
Yabancıyım bu gürültü dünyasına ben.

Etrafımın sözlerine aklım ermedi,
Etrafım da bana asla kulak vermedi.
Senelerden beri hâlâ anlaşamadık,
Ben de kestim anlaşmaktan ümidi artık.
Gözlerimde hakikati sezen bir nurla
Etrafımı süzüyorum biraz gururla.
Bir dürbünün ters tarafı gibi bu dünya
En büyük şey, en asıl şey küçülür burda.
Burda yalan para eden biricik iştir,
Burda her şey bir yapmacık, bir gösteriştir.
Kimi coşar din uğruna geberir, yalan!
Kimi gider vatan için can verir, yalan!
Bir filozof yetmiş eser yazar, yalandır;
Bir kahraman istibdadi ezer, yalandır.
şairlerin büyük aşkı fani bir kızdır,
Bu dünyada herkes sinsisi, herkes cılızdır.
Ne hakikî aşktan burda bir çakan vardır,
Ne de onu görse dönüp bir bakan vardır,
Her büyüklük cüzzam gibi dökülür burda,
En muazzam ölüm bile küçülür burda.

Benim kafam acayip bir dimağ taşıyor,
Her dakika insanlardan uzaklaşıyor.
Zaman zaman mağlûp olsam bile etime,
İnsan olmak dokunuyor haysiyetime.

Büyük, temiz bir arkadaş arıyor ruhum,
İşte rüzgâr, şimdi sana sığmıyorum!
Asaletin yeri yoktur gerçi hayatta,
En asîl seni buldum bu kâinatta,
Güneş gibi ne bin türlü ışığın vardır,
Ne de süse, gösterişe baktığın vardır.
Deniz gibi muamma yok derinliğinde,
Bir ferahlık, bir saflık var serinliğinde.
Bir dev gibi küçük, mızviz sesleri yersin,
Allah gibi görünmeden hüküm sürersin.
Düşmanıyım ben de cılız güzelliklerin,
Rüzgâr! Bu dağ başlarında çırpınan serin
Kanatların gökyüzünden akan bir seldir,
Bana kudret ve cesaret veren bir eldir.
Beşerlikten uzaktayım senin ülkende,
Senin gibi azamete âşıkım ben de.
İşte rüzgâr! Senin gibi ben de deliyim.

Islıklarım senin gibi inlemelidir,
Herkes beni ürpererek dinlemelidir.
Rüzgâr! Sana, yalnız sana benzemeliyim.»

ÖYLE GÜNLER GÖRDÜM Kİ...

Öyle günler gördüm ki, aydın gökler kararıp
Bahtım bir bulut gibi üstüme çöker oldu,
Her gözümü yumunca tanıdık yüzler görüp,
Hayaller alev alev beynimi yakar oldu.
Ümitsizlik, gariplik dört tarafımı sarıp;
Yüzüm sıırıtsa bile, içim yaş döker oldu.

Her sabah ilk ışıklar gözlerimi oyardı,
Uyanan taş duvarlar iniltimi duyardı.

Öyle günler gördüm ki, duvarlar gelir dile,
Gözümde canlanırdı eşkıya masalları.
Varlığını sarardı, hain bir isteyişle
Görmediğim yumuşak bir düşmanın elleri.
Kafada çelik gibi fikirler dursa bile
Kalplerin eksik olmaz böyle zayıf halleri:

Bazen kendi kendimin elinden kurtulurdum,
Kalbimi bir çamurda çırpınırken bulurdum.

Öyle günler gördüm ki, dost dediğim insanlar
Ben yanına varınca dudağını kıvırdı.
Bir zamanlar yanımda ağız açamayanlar
Sırtımı sıvazladı, bana öğüt savurdu.

Silâhsız gördüğüne saldıran kahramanlar
En alçak tekmelerle beni yere devirdi.

Ruhum bir heykel gibi düşüp parçalanırdı.
Bu sesleri duyanlar gülüyorum sanırdı.

Öyle günler gördüm ki, tabanca şakağında
Tasarladım aydınlık dünyayı bırakmayı.
Gönlüm acıklı buldu, en ateşli çağında
Sönük bir yıldız gibi boşluklara akmayı.
Tabancanın namlusu ısındı yanağında,
Parmağım istemedi tetiğini çekmeyi...

Bir sonbahar yağmuru gibi içim ağlardı
Bir şeyler fakat beni yaşamağa bağlardı.

Ey bir tane sevgilim, ben bugün yaşıyorsam
Sanma ki hayat tatlı, insanlar hoş olmuştur,
Dağ başında bir kaya gibiyim şöyle dursam
Etrafım eskisinden daha bomboş olmuştur...
Yalnız sana borçluyum bugün dünyada varsam:
Seni her andığımda gözlerim yaş olmuştur.

Yaşlar ki bir ırmaktır, dertleri sürür gider,
Gözyaşları içinde seneler yürür gider.

Yok olmak isteğiyle kalbim attığı zaman,
Bana Yaşa der gibi gülen senin yüzündü.
Dizlerim bir bataкта yorgun yattığı zaman
Bacaklarıma kuvvet veren senin hızındı.
Yaşaran gözlerimde, güneş battığı zaman
Sıcak bir yuva gibi tüten senin dizindi.

Sen aklıma gelince her şeyler gülümserdi.
Ağaçlar şarkı söyler, rüzgâr tatlı eserdi.

Ey sevgilim, bilirsin benim ne çektiğimi:
Garip başımın derdi bir yürek taşıyorum.
Anlarsın niçin uzak yerlere baktığımı:
İçinde yaşanmaz bir dünyada yaşıyorum.
Görünce gülme sakın çırpınıp aktığımı:
Ilık ve aydınlık bir denize koşuyorum.

Sen benim sevgilimsin sevsen de, sevmesen de,
Aradığım yerlere benzeyiş buldum sende.

1934

SABAHATTİN ALİ'NİN ŞİİRLERİ

Sait Faik gibi —hatta ondan çok— Sabahattin Ali de hikâyelerin, romanların yanı sıra şiirler de yazmıştır. Bunların sayısı 65'i bulmaktadır. Bu, azımsanamayacak bir rakamdır. Yazık ki, S. Ali şiirlerinden ancak küçük bir bölümünü kitap haline getirmiştir. Geri kalanını ya hiç yayımlamamış ya da dergilerde bırakmıştır. Gerçi, bunları beğenmediği için kitabına almadığı düşünülebilir. Fakat, kendisi öldüğüne göre, onların tarihsel birer belge niteliği kazandığı da inkâr edilemez. Çünkü, bu belgeler S. Ali'nin hem kişiliğini, hem de sanatının evrimini tanımada bize yardım edeceklerdir.

Kaldı ki, bunlar arasında kitabının çıkışından sonra yayımlananlar bulunduğu gibi, güzel denebilecek örnekler de bulunmaktadır.

Bu bakımdan, Dağlar ve Rüzgâr'da yer alanların yanında, şimdiye değin gün ışığına kavuşmamış yahut dergilerin tozlu yaprakları arasında unutulmuş şiirlerin de bir araya toplanması gerekmektedir.

S. Ali'nin basılmış, basılmamış bütün şiirleri üç bölüme ayrılabilir:

- 1 — «Dağlar ve Rüzgâr»,
- 2 — «Kurbanın Serenadı»,
- 3 — Öteki Şiirler.

«DAĞLAR VE RÜZGÂR»

Bunlardan birinci bölüme girenler 1931 - 1934 yılları arasında yazılmışlardır. Bazıları, Dağlar ve Rüzgâr kitabına alınmazdan önce, dergilerde çıkmıştır. Bunların sayısı 5'tir. Adları ve yayım yerleri şöyledir:

Dağlar (Atsız Mecmua, 15.11.1931), *Rüzgâr* (Atsız Mecmua, 15.6.1931), *Karayazı* (Atsız Mecmua, 15.4.1932), *Mayıs* (Atsız Mecmua, 15.5.1932), *Unutamadım* (Atsız Mecmua, 25.9.1932).

S. Ali bunları yayımlanmamış şiirlerle birlikte Dağlar ve Rüzgâr adlı kitapta toplamıştır.

Kitap 1934 tarihinde basılmıştır. Çevresinde olumlu yankılar yaratmıştır. Sözgelimi, Yaşar Nabi kitabı övgüyle karşılamıştır:

«Müellifin son yazılarını bir araya toplayan bu kitabın mümeyyiz vasfı halk edebiyatı tarzında bir deneme teşkil etmesidir. (...) Sabahattin Ali'nin tecrübeleri de muvaffak neticeler vermiş. Ve bize, şiirleri doğrudan doğruya bir halk şairi elinden çıkmamış olduklarını hissettirmekle beraber, o tanıdığımız ve sevdiğimiz samimî edayı tattırabiliyor. (...) Komplike imajlardan kastî olarak kaçınılmış olması, bu şiirlere büyük bir sadelik vermiş. (...) Sabahattin Ali'de iç cevheri vardır Yapmacığa ve gülünce düşmeden halk tarzında şiirler yazabilmesi onun hesabına kaydedilecek büyük bir muvaffakiyettir.» (Hakimiyeti Millîye, 2.4.1934).

«KURBAĞANIN SERENADI»

Kurbağanın Serenadı 1926 - 1929 yıllarında yazılmış ilk şiirleri kucaklar. S. Ali Almanya'da bulunduğu

dönemde bu şiirleri eski yazıyla bir deftere geçirmiştir. Kitap biçiminde düzenlediği bu defteri «Kurbağanın Serenadı», «Köprü'nün Çocukları», «Buruşuklar» ve «Oyuncak» başlıklı dört bölüme ayırmıştır. Sonra, 1929'da defteri İstanbul'daki arkadaşlarından birine göndermiştir.

Kurbağanın Serenadı'nda 21 şiir var. Bunlardan 8'i şimdiye değin hiç bir yerde yayımlanmamıştır. Geri 13'ü —bölümlerdeki sırayla— şu dergilerde basılmıştır: Kurbağanın Serenadı (Servetifünun, 30.8.1928), Beşik. (Hayat, 25. 5. 1928), Köprü'nün Çocukları (Servetifünun, 25.11.1926), Köprü'nün Geceleri (Servetifünun, 6.1.1927), Köprüde Sabah (Meşale, 1.8.1928), Serserinin Ölümü (Hayat, 4.6.1927), Buruşuklar (Servetifünun, 9.12.1926), İlk Beyaz Saç (Çağlayan, 1.3.1926), Babam İçin (Güneş, 15.1.1927), Çakır (Güneş, 1.9.1927), Sevdasız (Servetifünun, 1931, sayı 326), Hayat-Bedbin- (Servetifünun, 19.4.1928), Hayat -Mefkûreci- (Irmak, 1.4.1928).

Bu şiirleri dergilerde yayımlarken S. Ali bazılarında ufak değişmeler yapmıştır. Buna karşılık, bazı şiirler de dizgi yanlışlarıyla çıkmıştır. Bundan ötürü, ben buraya defterdeki asıl örnekleri almağı yeğ gördüm. Şairin defterindeki düzeni ve yazılışı bozmadım.

«ÖTEKİ ŞİİRLER»

Öteki Şiirler'in hepsi dergilerde yayımlanmıştır. Bu sebeple, şiirler dergilerden olduğu gibi aktarılmış ve altlarına yayım yeri ve tarihi yazılmıştır.

S. Ali'nin adı geçen iki kitabına da girmeyen ve

dergilerde unutulup kalan bu şiirleri 15 tanedir. Yayımlanış sırasına göre adları şöyledir:

Aşk Başlangıcı, Kümeste Sabah, Acaba, Gecenin Kemanı, Muallim, Ne Kazandık, Gazel Naziresi, Öksüz Kız Masalı, Dere, Kalbimde Aşkınız, Bir Macera, Nefes, Benim Aşkım, Ruhumun Dalgaları, Terkib-i Bend Risalesi, Mesnevî.

Bunlardan son ikisini üç yıl önce şair-yazar Haşim Nezihî Okay verdi bana, Yeni A dergisinde (Mart 1973) yayımladım. Ona da 1932'de S. Ali vermiş, saklamasını dilemiş. O sıra H. N. Okay Sinop'ta edebiyat öğretmeni imiş. S. Ali ise bir taşlama şiirinden ötürü Sinop Cezaevi'nde yatıyormuş...

S. Ali'nin divan edebiyatını ne kadar iyi bildiğini gösteren bu şiirler, sandığıma göre, 1929'da Potsdam'da yazılmış. Yani şairin Almanya'da öğrenci olarak bulunduğu dönemde. Şiirlerden birincisi arkadaşı Pertev Naili'ye (Boratav), ikincisi Mustafa'ya (Seyit Sütüven) gönderilmiş. «Mesnevî»de şair daha çok kendinden, «Terkib-i Bend»de ise kendisinden olduğu kadar arkadaşlarından da söz açıyor. Fakat o tarihlerde henüz soyadı kanunu çıkmadığı için, arkadaşlarının yalnızca adlarını bildiriyor. Oysa, şiirin yeterince anlaşılabilmesi, bu arkadaşların da tanıtılmasını gerektiriyor. Şairin eski dostlarından sorup öğrendiğime göre, şiirde adı anılan kişiler şunlarmış:

Hüseyin Nihal : Nihal Atsız. Türkçü yazar.

Mehpare Hatun : Mehpare Taşduman. Nihal Atsız'ın eski eşi. Şimdi felsefe öğretmeni.

Nahit Hatun Nahit Hanım, edebiyat öğretmeni. Şimdi emekli.

Sadiye Hatun : Dr. Suphi Artunkal'ın eşi. Felsefe öğretmeni.

Belkıs Hatun: Eczacı Hasan Derman'ın eşi. Şiirin yazıldığı dönemde eczacılık öğrencisi.

Münevver Hanım: O zamanlar öğrenci, sonradan fizik öğretmeni olmuş.

Ekrem Reşit: Kütüphane memuru.

Tahsin Mirza: Tahsin Banguoğlu, Dilci, yazar. Eski Millî Eğitim Bakanı.

Hayrullah: Hayrullah Örs. Çevirmen, yazar.

Orhan Şaik: Orhan Şaik Gökay. Şair, öğretmen.

Neşvet: Neşvet Hun. Felsefe öğretmeni, oyuncu Ediz Hun'un annesi.

Münir: Münir Karacık. O sırada kütüphane memuru. Hukuku bitirmiştir.

Mustafa: Mustafa Seyit Sütüven, Şair. 1969'da öldü.

ASIM BEZİRCİ

KURBAĞANIN SERENADI

Birinci Basım
Haziran 1973

KURBAĞANIN SERENADI

Bir paçavra yırtıldı kamışlar arasında,
Bak sevgilim; haddini bilmeyen bir kurbağa,
Başladı yosunlarda serenatlar çalmağa...

Istırap, ses haline gelmiş yaygarasında:
Senelerce tozlu bir rafta uyuyan keman,
Böyle şikâyet eder reçinesiz bir yaydan.

Fakat senin karşında bu ne kadar küstahlık,
Bir kere kendisine bakmıyor mu bu alık?
Nasıl açıyor sana gönlünün yarasını?

Acaba ne umuyor böyle gevezelikte?
Şimdi, ayaklarımla öpüşen bu eşikte,
Bilmiyor mu kaç âşık kırdı gitarasını?

O da bilir bunların neticesizliğini,
O da senin karşında duydu acizliğini,
O da nâdimdir gönül verdiği sevgilim!

Madem ayak ucunda bir kurbağa vaklıyor,
Karanlık şimdi bütün cürümleri sakhyor;
Onu çiğne sevgilim! Onu çiğne sevgilim!

BEŞİK

En iyi ağaçlardan güzel bir beşik yapın!
Ben oraya gürbüz bir çocuk yatıracağım.
Yok! İstemez... O kadar süslü olmasın sakın:
Ben oraya öksüz bir çocuk yatıracağım...

Zavallı... Doğar doğmaz anası kaçtı gitti;
Felek küçük kalbine bir yara açtı gitti,
Yavrucuk benden başka kimlere güvensin ki?

Beşik çok güzel olsun, her gören beğensin ki,
Yavrum melekler gibi bu beőikte yatacak;
Vefasız anasını bana hatırlatacak...

Of!. Hadi, baltanızı, testerenizi kapın!
Yoksa ben ağaçları dişlerimle oyacağım...
Siyah abanozlardan bana bir beşik yapın:
Bu beőiđe ben öksüz aşkıyı koyacağım...

1927

KUDURMAK

Göğsümde gözlerinin sapladığı bir bıçak,
Beynimde hayaliyle alevlenen bir ocak...
İçerim bu haldeyken herkes garip bulacak:
Başımı sükûnetle taşlara vurduğumu...

Bu sükût çiğnenen bir muhabbetin yasıdır.
Bu sükût bir kömürün içerden yanmasıdır.
Bu sükût beynimdeki cinnetin potasıdır;
Görüp aldanmayınız sessizce durduğumu...

Ben de nihayet bütün bağları kıracağım;
Onu ıssız dağlara alıp kaçıracağım,
Etini bir canavar gibi ısıracağım
Ve, herkes seyredecek nasıl kudurduğumu.

1928

FİRAR

Meğer ben ne kadar boş şeylere ağlamışım;
Kalbim hakikat diye bir ihtimale tapmış.
Ne manasız şeylere meğer bel bağlamışım;
Meğer benim peşinde koştuklarım serapmış...

Kimsede bulamadım menfaatsiz bir yürek;
Kadınlar bana yalnız soğuk bir deri verdi.
Bir kardeş sevgisini uzattığım her erkek,
Çamurladıktan sonra kalbimi geri verdi...

Anladım insanlardan geldiğini kederin;
Uzak, herkesten uzak bir hayat süreceğim.
Benim bu inzivama taarruz edenlerin,
Yüzüne hakaretle, kinle tüküreceğim!...

1928

BÜTÜN İNSANLARA

Dillerde gezen adım:
Bir seciyesiz, bir it.
Nedense olamadım,
Sizin gibi bir yiğit...

Ne gaye taşıyorum,
Ne bir dağ aşıyorum;
Delice yaşıyorum,
Ne ihtiras, ne ümit...

Yuh... Eğer hayat buysa,
Bu ahmakça uykuysa...
Bana kim sokulduysa:
Hadi dedim hadi git!...

Bende çok şey var ama,
Akıl filan arama...
Ciddiyetle arama
Koydum dikenli bir çit.

Saçıma düşen aklar,
Ne bir macera saklar;
Çıkarmaz bu dudaklar,
Ne bir küfür ne tevhit...

Korkutmaz beni ölüm,
Bir şeytan kadar hürüm.
Süremez bende hüküm
Ne Allah, ne de Nahit

1928

YAT VE UYU!..

Bu karanlık bu uzun kış gecelerinde...
Soğuk, buzdan bir perdeyle süslerken camı,
Dolaşırken birçok siyah gölge odamı,
Damarımda kurşunlaşıp donarken kanım;
Yine seni düşünmekle geçer zamanım...
Bu kimsesiz... Bu mahzun kış gecelerinde...

Serpilirken pencereme avuç avuç kar...
İçerimde hicranlardan bir nehir akar...
Karların da lambam gibi rengi sarıdır...
Onlar yırtık bir mektubun parçalarıdır:
Rüzgâr, sana yazdığımı geri getirdi...

Pencereden dondurucu bir nefes girdi...
Rüzgâr yaptı her çatıda ayrı bir makam...

Yine⁸ senin hayalini gördüm bu akşam...
Hançeremden alev gibi çıktı bu çığlık:
—Git istemem!... Git istemem!... Çık odamdan çık!...
Ah!. Ne dedim? Hayır gitme.. Hayır gitme.. Gel!.
Ben git dedim, dedim ama sen işitme... Gel!...

Sensin beni en onulmaz yerimden vuran,
Fakat sensin yine bu boş ömrü dolduran...
Bu çılgının senden başka muini var mı?...

Gitme... Beni senden başka kimse anlar mı?...
Gözlerimi sen ki başka bir ufka açtın...
Nerdesin ya?... Nerdesin ya?... Ah neden kaçtın?...

Yapyalnızım... Etrafımda yok senden bir iz...
Odam sessiz... Dışarlarda yağan kar sessiz...

Bu geceler dayanılır gibi değil ki...
Ey şimdi bu satırları okuyan bil ki:
İstiraplar yüz katlı kış gecelerinde...

Fakat kızgın yanardağlar çıksa bağrım da,
Senin için ben her derde katlanırım da
Derim ki: «Bu gecelerin ıstırabıyla,
Ben ağlasam, harap olsam, çıldırsam bile;
Sen ateşli vücudunla ısınan rahat,
Yatağında bir rahibe saffetıyla yat...
Yat ve uyu!... Bu tâth kış gecelerinde...»

1928

EBEDÎ

Gerçi, kafamı vurdum duvarlara yeisle;
Gerçi, benden kaçtığın zaman yanlış bir hisle,
«Niçin anlaşılmadım?» diye çok inledimdi.

Şimdi kalbim rahattır, şimdi başım serindir...
Kalbim ki senin en son sığınacak yerindir
Ve tekrar geleceğin günü bekliyor şimdi...

Çünkü insanlar yarın isteyince etini,
Aradığın lekesiz kardeş muhabbetini,
Yalnız benim serseri kalbimde bulacaksın...

Maskesi çabuk düşer temiz olmayanların;
Nihayet içyüzünü görerek insanların,
Göğsüme küçük bir kuş gibi sokulacaksın...

Ben ki her şeye dudak büken bir derbederim,
Ne kimseye yar olur, ne bahtiyar ederim,
Fakat sana her zaman hürmetle tapacağım...

Taşlar bile sarsıhr duyduklarımı yazsam
Ah kardeşim!. Ben seni hiç bir şey yapamazsam
Ebedî yapacağım!. Ebedî yapacağım!...

1928

KÖPRÜNÜN ÇOCUKLARI

KÖPRÜNÜN ÇOCUKLARI

Güneş karşı dağlardan çıkarken yavaş yavaş
Köprüde görülüyor hararetili bir telâş...
Kemerlerden geçerken zerzevat kayıkları
Sislere gömülüyor Marmara açıkları...

Yeni gelen bir vapur çalıyor tiz bir düdük
Yanaşarak köprüye alıyor bir öpücük
Köprü yangınlığıyla bu hoyratça busenin
İnliyor tatlı tatlı... İnliyor derin derin...

Ufacık bir istimbot ötüyor canavarca,
Bu sesle sarsılıyor köprü dakikalarca...
Artık o da uykunun zincirini kırıyor...

Bu ihtiyar haliyle köprü barındırıyor
Nice sefil muhitin, sefil çocuklarını...
—Akıntı sürüklerken karpuz kabuklarını,
Mavnalarla dolarken boş kemerlerin altı—
Dubaların üstünde yığın yığın karaltı
Görülüyor ki, bunlar köprünün çocukları;

Bunlar işte hayatın, bugünün çocukları...
Bakın!... Birisi yana eğerek kasketini,
Güneşe yalattıyor kabuk tutan etini...

Kim bilir ki bu çocuk ne işler işleyecek?...
Belki üç kuruş için birini şişleyecek,
Yahut bir mağazanın delecek kasasını,
Bu vaka artıracak mücrim piyasasını:
Hemen kolundan tutup atacaklar hapse...

Fakat ya onun cürmü tamamen bizdeyse?...
Çünkü o, cemiyetin, bizim mağdurumuzdur,
Onu bu hale koyan bizim kusurumuzdur...
Biz şüphelenmiyoruz mesuliyetimizden,
Fakat böyle sürünen bu çocuklar da bizden...
Bu zavallıların da kanı ve eti bizim,
Bu çocukların bütün mesuliyeti bizim...

Bir parça düşünelim biz de vazifemizi...
Çünkü bu nesil yarın tel'in edecek bizi...
Bu biçare sürüyü geliniz kurtaralım!
Biz onları bir öz kardeş gibi saralım...
Onlar kendilerine açılan bir aguşa
Nasıl atılacaklar bilseniz koşa koşa...
Ah! Onlar tutunacak birer el arıyorlar,
Bize yalvarıyorlar!.. Bize yalvarıyorlar...
Sırayla oturmuşlar dubanın kenarına
Güneş hayat veriyor köprü çocuklarına...

KÖPRÜNÜN GECELERİ

Bir saat, ta uzaklarda ikiye çaldı...
Şehir artık kâbuslu bir uykuya daldı...
Sarınarak ben de eski bir pardesüye,
Sağa, sola yıkılarak indim köprüye...

Ne dizimde kuvvet, ne de cebimde para...
Bilmiyorum niçin geldim ben buralara!
Hava berbat... Deniz ulur, gökyüzü ulur
Bu soğukta iliğime işledi yağmur...
Bakmayarak fırtınanın boğuk sesine
Çöküverdim köprünün bir kanepesine...

Deniz bazan susup bazan homurdanıyor;
Üsküdar'da birkaç ışık sönüp yanıyor:
Eşelenen kıvılcımlı bir mangal gibi...

Gece sarmış etrafı bir siyah şal gibi...
Kırbacım dalgaların vurup sırtına;
Onları da kudurtuyor şimdi fırtına...
İşte böyle yerler, gökler saçarken ölüm,
Ben buraya nasıl geldim, onu düşündüm:

Bir bardayım, eğlencesi, zevki yerinde;
Bütün gözler sahnedeki Rus dilberinde...
Büküldükçe ihtirasla onun kolları,

Sarhoşların alkışları sarsıyor barı...
Cüzdanlardan birer birer çıkıp liralara,
Kafaları dumanlıyor buzlu biralar.
Ellerinde çalgıları, perişan, harap,
Deli gibi çırpınıyor bir sürü Arap.
Hummalı bir hararetle başladıkça dans,
Kuduruyor vücutları saran ihtiras...

Bu coşkunkluk azalıyor geçen vakitle;
Dağılıyor sonra yavaş yavaş bu kitle.
Sallanarak fırlıyorum ben de dışarı.
Vücudumu kavlıyor bir kış rüzgârı...
Veriyorum saçlarımı vahşî boraya,
Düşüyorum bir serseri gibi buraya

Ufuklarda pembe pembe belirdi şafak...
Ah yarabbi!. Biraz sonra sabah olacak...
Ben halbuki dün gecedeki beri uykusuz,
Büzülüyor üşüyorum, her tarafım buz...
Hiç bir şeyi artık kavramıyor dimağım,
Pek bitkinim, bilmiyorum ne yapacağım...
Ah... Gittikçe çoğalıyor kafamdaki sis
Bir köşede uyusaydım görmeden polis...

1927

KÖPRÜDE SABAH

Gece, yavaşça siyah mantosunu sürükler
Vapurlar, şimdi suya bırakılmış kütükler,
Ufuk, banyo edilen bir fotoğraf camıdır...

Dağlar dudaklarını boyar pembe bir tüyle
Köprüde fersiz gözler açılır üzüntüyle:
Sabah, ıstırap çeken kalplerin akşamıdır...

Kollarını gererken iş bekleyen bir sandal,
İlk ışıklar açılır esmer sularda dal dal;
Rüya görür kıyıları bir uyanık uykuda...

Gecenin bir mehtabı andırırken sonları,
Gemi fenerlerinin ziyadan bastonları
Kaybolur ağır ağır kurşunleşen suda...

Paslı mızraklar gibi uyuklayan direkler
Bir gün yapacakları muhayyel cengi bekler,
Uçuşur beyaz deniz kuşları alay alay...

Buruşuk bir deriyi andırır titreyen su,
İner merdivenlerden ilk vapurun yolcusu,
Uyandırır ihtiyar köprüyü bir tramvay...

1928

SERSERİNİN ÖLÜMÜ

İki üç gece kuşu ötüşürken derinde,
Hayaletler uçtu bu yangın yerlerinde.
Gölge gibi yokluğa karıştı yanık evler
Bacalar gökyüzüne uzanan iri devler
Gibi yumruklarını karanlıklara sıktı...
Gece ümitsizlerin kalbinden karanlıktı.

Bir silâhın alevi yırttı bu karanlığı,
Görüldü bir vücudun yerinde sallandığı...
Uzakta kaybolurken hızla koşan adımlar,
Kucakladı kanlı bir vücudu kaldırımlar...

Bir kurşunla yerlere yıkılan bu serseri
Kazıyor tekmeliyor ayaklarıyla yeri...
Gemi halatı gibi kolları geriliyor;
Vücudu yılan gibi kıvrılıp seriliyor...
Ölümün korkusudur şimdi beynini yakan.
Bir ıstırap nehridir ağzından dökülen kan.
Gözleri deli gibi fırlamış çanağından;
Yaşlar yuvarlanıyor ateşli yanağından...
Dalga dalga kan olmuş mor çiçekli mintanı,
Göğsünü parçalayıp çıkmak istiyor canı...
Istırap korku hüznün gözlerinde birikmiş,
Sönük nazarlarını sabit bir yere dikmiş.
O gözler bazan her şey bazan da buzlu bir cam...

Renksiz dudaklarını araladı:

—Ah anam!...

Acı bir hırıltıyla parçalandı gırtlığı;
Ecel çözdü hayatla arasındaki bağı.
Çenesi yana düştü gözünün ferisi söndü,
Vücudundaki en son hayat eseri söndü...

Halbuki bir zamanlar bu da kabadayı imiş,
Bu da adam öldürmüş bu da canlara kıymış;
Günahının tokadı onu da yere serdi:
Kuduz bir köpek gibi sokaklarda geberdi...

1927

BURUŞUKLAR

BURUŞUKLAR

Hastayım, hasta... Ölgün...
Gördüm yüzümde bugün:
Bir sürü buruşuklar...

Daha yirmi yaşında
Beliriyor karşımda,
Siyahlaşan ufuklar...

Ne kadar boşmuş hayat.
İşte, bana birkaç hat
İhtiyarladın! diyor...

Bu çizgiler bir nehrin,
Yatağındaki derin
Çukurlara benziyor:

Bir sel gibi ömrümüz,
Akarak gece, gündüz
Kazmış bu çukurları...

Biz ki sönmüş bir koruz;
Bilmem ne bekliyoruz
Böyle benzimiz sarı

1927

İLK BEYAZ SAÇ

İnmiş sırtıma ömrün,
İnsafsız bir kırbacı.
Gördüm başımda bugün:
Beyazlaşan ilk saçı.

Şimdi bana hoş gelen
Bürümüş gibi aklar
Yarın öbür gün birden
Bire çoğalacaklar

Beni okşa, sar diye
Bana yalvaran çiçek,
O gün ihtiyar diye
Başını çevirecek

Fakat bu bir teamül
Kâinat kadar eski...
Boş yere üzül
Dünya buna değmez ki...

Biraz kalender olmak:
İşte hayatın ilmi.
Âlemde heder olmak
Pek tabii değil mi?...

Elbet ihtiyarlayıp
Toprağa döneceğiz
Biz bir günde parlayıp
Bir günde söneceğiz.

1926

BABAM İÇİN

Allahım!... İşte bugün,
Şu zavallı ömrümün
En matemli bir günü

Elim böğrümde kaldım,
Ben bugün haber aldım:
Babamın öldüğünü.

Bitti hayatın tadı,
Bu haber bırakmadı,
Dudağımda tebessüm.

Kalbim oyuldu yer yer,
Aman Yarabbi, meğer
Ne acıklı imiş ölüm.

Daha birkaç gün evvel,
Yüzümü okşayan el,
Şimdi toprak oluyor.

Kendi vücudum kadar
Bana yakın olanlar,
Birden, uzak oluyor.

Ah baba!... Daha dün
Kadar senin göğsüne
Saklıyordum başımı.

İnan babacığım, inan,
Bu ateş, membaından
Kuruttu gözyaşımı...

1927

ÇAKIR

Altın saçlarını sıkıca tarar,
Sonra iki örgü yana bırakır;
Ayağında pembe dallı mor şalvar,
Taze gelin gibi süzülür Çakır...

Beyaz ellerine kına yaraşır,
Mavi gözleriyle bir içim sudur.
Efeler onu el üstünde taşır;
Köyün bir tanecik orospusudur.

Çakır'sız olamaz hiç bir eğlence
Herkesin gönlünü kaplar çünkü sis...
Bazan mal olsa da iki üç gence,
Yine Çakır'ını ister her meclis...

Geniş meydanlarda yakılır çıra,
Çakır nazlı nazlı dokunur «def»e...
Süt gibi rakıyı sunar Çakır'a
Gür bıyıklı, ateş gözlü bir efe...

Gitgide açılır sırma cepkenler;
Kıllı göğüslerinden süzülür rakı.
Bazan birisinin bağına girer,
Elma soymak için alman çakı...

Çakır yılan gibi döner, kıvrılır
—Sırma saçlarında fildişi tarak—
Tabanca çekilir, bıçak sıyrılır,
O döner elini şıkırdatarak...

Yalnız bazı kere taze gelinler,
«Bize kocamızı ver!...» diye inler...
O zaman Çakır'ın gözü doludur...

O zaman gözünün önüne gelen,
Cepheden şehitlik alıp yükselen
İncecik bıyıklı bir yavukludur...

1927

SAFO

Bir abanoz şamdanı andırırken zeytinler,
Yürüyen cariyelerle oynadı güvercinler;
Mermer basamaklardan bahçeye indi Safo...

Akşam düştü havuza bir kuru yaprak gibi,
Bir genç kız yanağında dolaşan dudak gibi,
Yumuşak çimenlerde bir an gezindi Safo...

Nemli yapraklarıyla mandarin ağaçları,
Bir kadının güneşte kuruttuğu saçları...
Meyveler, tütsü gibi dağıttı kokusunu...

Bahçenin granitten duvarları bir surdu
Birçok ümitsiz adam orda dolaştı durdu...
Duvarların dibine defnetti uykusunu...

Ve onlar ağlarken tunç kapıların dışında,
Safo'nun ihtiraslar parlardı bakışında,
Cariyelerin ince bellerine el attı:

İlâhların verdiği kusursuz güzellikle,
Erkekler ellerini uzatmasınlar diye;
Safo âşıklarını kadınlarla aldattı...

1928

SEVDASIZ

Derlerdi ki:

«Dünyada sevdasız yaşanmamış

«Bir kalp gösterir misin bu ateşle yanmamış?»

«Aşk öyle bir şeydir ki kimini sevindirir,»

«Okşar, bahtiyar eder, gözyaşını dindirir...»

«Tabiatı tıpkı talih gibidir, yâr olmaz kimine de»

«En samimî ateşle çırpınan bir sinede»

«Kıyametler koparır, fırtınalar yaratır,»

«Bazen bir demet güldür, bazen kanlı bir satır.»

«Lâkin sevişmeyerek geçen ömür hederdir;»

«Dünyada âşık olmak herkese mukadderdir...»

Ben kulağımdaki bu sözlerin tesiriyle,

Ateşli gençliğimin en derin tesiriyle

Yuvamı bir kuş gibi süsledim, çiçekledim,

Haftalarca kendime bir sevgili bekledim...

Bu haftalar ay oldu, bu aylar sene oldu,

Fakat bilmiyorum bu kadınlara ne oldu?...

Kimsesiz günlerimde hiç birisi gelmedi,

Bir bülbülün şen sesi odamda yükselmedi...

Ben de kendi kendime: «Bekleme gönül!» dedim...
«Bir kadının yoluna bakmak tenezzül!...» dedim...
Zaten nazlanıyordu hangi kadına baksam,
«Aşka yuf olsun dedim eğer yalvaracaksam.»

Atmayı göze aldım hayatımı bir yasa
Kırmadım gururumu önlerinde... Hülâsa
Ne onlar bana geldi, ne ben onlara gittim
Sahipsiz bir mum gibi gençliğimi erittim...

Şimdi aşka bir heves duymuyorum kendimde...
En ateşli demimi böyle boş geçirdim de
Yine bir kadın için gururum baş eğmedi,
Dudaklarım bir kadın dudağına değmedi...

1927

OYUNCAK

–Abdülkadir Geylâni Hazretlerine–

Kalplere serptiği kıvılcımlardan
Bir ışık yanıyor ya Abdülkadir...
Gönüller zatını bize aşk sunan
Bir ilâh tanıyor ya Abdülkadir

Bilirsin gönlümün ne duyduğunu
Karşında tekrara hacet yok bunu
Benliğim önünde ululuğunu
Daima anıyor ya Abdülkadir...

Başımız önünde geliyor yere
Işıklar dağıttın sen gönüllere
Pak tarikatına giren bir kere
Seni nur sanıyor ya Abdülkadir,

Ulviyet nuruyla bizleri besle
Uğrunda ölelim biz de hevesle;
«Sabah»ın kalbi bu taze «nefes»le
Beraber kanıyor ya Abdülkadir...

Gafil!... Sen ki bilinmez bir kuvvete esirsin.
Çelimsiz varlığınla neyine güvenirsin?...
Hiçiz... Sadece hiçiz... Kulaklarına girsin:
Yularımızı tutan mukadderin elidir.

Hayat ki akıp gider bulanık bir su gibi,
Korkulu rüyalarla geçen bir uyku gibi...
Çabalama... Kabul et bunu olduğu gibi!
Hayattan fazla bir şey bekleyenler delidir...
Hakikat, sanat, ilim masaldan ibarettir,
Aşk iki cins beyninde tutkaldan ibarettir.
İnsanlar ki bir sürü aptaldan ibarettir;
Gülmeli, kahkahayla bunlara gülmelidir...

HAYAT

-Mefkûreci-

Hayat ne fazla gülmek, ne de yasa girmekdir,
Mevzuatı çiğnemek, talihi devirmektir...
Dünyayı parmağının ucunda çevirmektir...
Yaşamak, yatağından seller gibi taşmaktır.

İnsan ki gelip geçer dünyadan nefes gibi;
Ne büyük ıstıraptır yaşamak herkes gibi?...
«Ykseksin!» Tatlı bir ses olamaz bu ses gibi
Yaşamak; kartal gibi göklerde dolaşmaktır.

Halik ki her mahlktan başka yarattı bizi
Zaman bir avuç toprak yapsa da cismimizi
Kâinat hayretlerle anmalı ismimizi
Yaşamak, asırları bir hamlede aşmaktır...

1928

HAYAT

-Bedbin-

Ölü bir külçesiyim şimdi kemikle etin,
Dimağım pençesinde sonsuz bir rehavetin.
Beyhudedir ey gönül, beyhudedir gayretin!
Kıvılcım bile yokken ocak körüklenir mi?...

Zaten ne bulmuşum ki yaşamakta tad diye
Gönlüme çok söyledim can yükünü at!... diye
Sorarım sana gafil hiç insan hayat diye
Omuzları çökerten bu yükü yüklenir mi?...

Kimse baş çevirip de bakmayacak gebersem,
Bilmem gönül ne cevap verecek şöyle dersem:
Gayen ne bu manasız yaşayısta a sersem,
Böyle paçavra gibi ömür sürüklenir mi?

1928

ÖTEKİ ŞİİRLER

AŞK BAŞLANGICI

-Sıtkı Őükrü'ye-

Gönlüm eş arasın da
Sizlerin arasında
Bir tane eş bulmasın?

Kalbimde sizin için
Parlayan için için
Sakın bir aşk olmasın?

Tutulduysam bir aşka
Bu sevda hiç bir başka
Gönülden bilinmesin.

Yalnız sizin gönlünüz
Ağlayan gece gündüz
Bir zavallı var demesin

(Çağlayan, 15.1.1926)

KÜMESTE SABAH

–Vâlâ Nureddin Beğ–

Gün, parlayıp derinden,
Kümesin üzerinden
Gökyüzünün daldığı
Boğucu karanlığı
Dağıttı nefes, nefes...

Önce uyandı kümes.
Öttü kızıl bir horoz,
Çırpındılar toprak, toz
Dağıtarak tavuklar...

Şu tarafta uyuklar
Bir iki tembel hindi;
Beri yanda gerindi
Bizim çoban köpeği...
İki üç su ördeği,
Koşuştular ileri;
Su birikintileri
Bu hücumla bulandı...
Karanlığın yasından
Kurtuldu kümes artık.

Hafif bir kargaşalık
Bu tarafta belirdi:
Elinde yemler girdi
Çiftçi kadın bahçeye,
Bağırdı: Geh! Geh! diye...

Düşük ve kirli beyaz
Kanadıyle birkaç kaz
Yerleri süpürüyor...
Ne saf hayat sürüyor,
Burada yaşayanlar;
Bu kaygısız hayvanlar...

(Servetifünun, 28.10.1926)

ACABA

Elâ gözünden akan
Ateşli nazarların.
Acaba acımadan
Kimi yakacak yarın?

Dudakların acaba
Kimlerle öpüşecek?
Kimler yarın acaba,
Tuzağına düşecek?

Anlıyorum, bizlerden
İntikam alıyorsun.
Lâkin ey kadın bilsen,
Nasıl alçalıyorsun.

(Servetifünun, 11.11.1926)

GEÇENİN KEMANI

Yüzü parladı ayın,
Bir ses geldi uzaktan:
Hasta, yorgun bir kadın
Şimdi çalıyor keman...

Eriyor, bükülüyor,
Ayın altında evler...
Kemandan dökülüyor,
Semailer, peşrevler...

Keman hırçın ve mariz,
Asabını geriyor;
Dalgalanan birkaç iz,
Karanlıkta eriyor...

Bazan hazine bir beste,
Gönüllerde yanıyor;
Gecedeki deste deste
Nağmeler toplanıyor...

Sen, ey karanlıklara
Hicran dağıtan kadın!
Git başka bir diyara!
Kalbimi parçaladın...

(Servetifünun, 18.11.1926)

MUALLİM

Karşımızda heykel gibi başı dik duran,
Yüzümüze gururunun ışığı vuran,
Bir muallim, insanlığın itilâsıdır...

Bir muallim, fakat öyle bir muallim ki:
—Bunu yazmak öyle acı, öyle elim ki...—
Giryе bugün onun zevki, gam gıdasıdır.

Bir feragat içersinde geçer hayatı,
Bu ilâhî yaşayışın tek mükâfatı:
Sefaletin kendisini boğan yasıdır.

Muallime dudak büken ey gafil uyan!...
Para değil bu mesleğe onu bağlayan,
Hocalğın sihirli bir iptilâsıdır...

Ölecekler bırakmadan belki hiç bir iz;
Fakat dünkü talebeler, bunu biliniz:
Muallimler asrımızın evliyâsıdır...

(Servetifünun, 23.12.1926)

NE KAZANDIK ?

Siz daha sedefinde
Bakir bir incisiniz;
Belki birincisiniz
Âşıklar hedefinde!

Siz bir bülbülsünüz ki
Sesine doyumuyor.
Öyle bir gülsünüz ki
Sararmıyor, solmuyor.

Biz âşık olduk size,
Bilmem ki ne dersiniz?
Sanırım gülersiniz
Bu deliliğimize!...

Red göreceğiz belki
Arzu en güzelinden:
Biz bu sevda selinden
Nasıl kurtulalım ki!...

Daima sizi sandık
Îlâhe, güzellikte!
Acaba ne kazandık
Gönlümüzü verdik te?...

(Servetifünun, 3.2.1927)

GAZEL NAZİRESİ

Karın doyurmak için ihtikâredek gideriz
Bugün bir ekmek için terk-i yâredek gideriz

İnat edip bu sefalet devam ederse yine
Gıdâsı bol bulunan bir diyâredek gideriz.

Bu hâl-i cu' kuruttu sirişk-i çeşmimizi
Bükâyı terkederek ah ü zâredek gideriz

Bakın ki fakrile düştük bu hal-i küfre fakat
Derûn-ı duzeh-i ateş-nisâdelek gideriz

Pelâspare-i süflî bedûş nâle begam
Gıdâ gıdâ diye ka'r-ı mezâredek gideriz

(Çağlayan, 15.3.1927)

«ÖKSÜZ KIZ» MASALI *

—Hocam Ali Canip Beğ—

Ufuklarda yaralı bir göğüs kanıyor,
Ovalarda kızıl kumlar dalgalanıyor;
Rüzgârlara haykırırken yalçın kayalar;
Uğulduyor nihayetsiz, engin yaylalar...

Bu kış günü bir öksüz kız elde bakracı,
Merhametsiz rüzgârlarla dağılmış saçı,
Su almağa gidiyordu... Sırtı çıplaktı;
Karanlıkta artan soğuk sırtını yaktı...
Şişirmişti karlar küçük ayaklarını,
Esen rüzgâr doldurmuştu kulaklarını.
Zavallının karnı açtı, gözü yaşlıydı.
Düşe kalka gidiyordu, çok telâşlıydı.
Bir kasırğa koptu birden, kızı ağlattı,
Güzel, narin vücudunu yerlere attı...
Yukardaki saraydan gördü bunu ay,
Gözlerine zindan oldu birden bu saray...
—Soğuk kızın gül yüzünü kavuruyordu—
«Ay», bir anne gibi tatlı sesiyle sordu:

* Eski Türklerdeki aşk üsturelerinden biridir.

Çıldırđın mı kız?
Niçin yapıyorsunuz
Çıktın dışarı?

Görmedin mi sen
Dışarda esen
Deli rüzgârı?

Öksüz kız bu tatlı sesle önce ürperdi
Lâkin sonra sakinleşti ve cevap verdi:

Ay, sorma benden,
Bilmiyorum ben
Bu nasıl şeydir...

Yalnız derdim çok,
Bir sevincim yok,
Anam üveydir...

Hıçkırıklar kesti kızın ince sesini,
Zaten «Ay» da anlamıştı neticesini,
Onun için ısrar edip sormadı fazla;
Ve titredi kalbi acı bir ihtizazla,
Gözlerinden yere billûr yaşları indi...

Bir çalının içerisine girdi kız şimdi.
Lakin birden «Ay»ın sesi sarstı kumsalı:
«—Kucağında bir inci var, ben ona, çalı!....»
«Hazırladım atlas çadır, ipekli sedir,»
«Hadi çalı, öksüz kızı al bana getir!....»

Birdenbire bir silkindi, çalı at oldu,
Dikenleri ona ipek bir kanat oldu;
Yavaş yavaş yükseldi, gökler alçaldı,
«Ay», bu kızı bakracıyle yanına aldı...

İşte o günden beridir
«Ay»ın çehresi değişir,
Kızın değişen haliyle...
Ay bu kızın hayaliyle
Bazan parlar, bazan söner,
Âdeta şaşkına döner:

Kız bazan girer otağa;
Başlar halı dokumağa,
«Ay»ın yüzünü o zaman
Hasretle sarar bir duman,
Bir hilâl olur yeisle;
Gittikçe artan bir sesle
Beyaz çehresi kirlenir...

Bazan kızın keyfi coşar:
Bakraçla göle koşar
Ve Ayın çektiği çile
Biter... Coşkun bir sevinçle
Gülen yüzü bedirlenir....

Gökte büyük bir «Dev» vardır,
Her zaman «Ay»ı kıskanır:
Güzel kız ondadır diye;
Kavga eder bir düziye
Öksüz kızı kapmak için,
Ve kendisi için için
Kızın aşkına taliptir.

Yirmi beş gün Ay galiptir,
Yüzü parlar süzgün süzgün
Lakin heyhat, ayda üç gün
Bu «Dev» galip gelir «Ay»a,
Ay da başlar ağlamaya,
Hıçkırıklarla boğulur,
Yüzü yaşlarla sararır,
Sonra kararır, kararır,
Tam üç gün görünmez olur...

(Hayat, 24.3.1927)

DERE

Niçin bu derenin suları kara,
Niçin böyle hırçın akıyor dere?....
Niçin deli gibi koşup kenara,
Billûrdan kancalar takıyor dere?...

Arzun tutunmaksa eğer sahile,
Ey dere, bu coşkun gayret nafile!
Bu sahil ki savmış nice kabile
Seni tutar mı, ey suyu mor dere?...

Ağlama ey dere!... Gürültüsüz ak...
Kader bu: Ne yapsan suyun akacak!
Çok zordur çırpınıp tutunamamak:
Fakat bir kere de bize sor dere!...

(Servetifünun, 12.5.1927)

KALBİMDE AŞKINIZ

Saçlarınız bir sabah güneşinin ışığı,
Elleriniz beyaz bir yasemin demetidir;
İnsafsız talimin önünüze attığı
Benim çılgın gönlümün çılgın muhabbetidir....

Gözünüzün rengi nasıldır bilmiyorum,
Çünkü ne zaman baksam gözlerim kamaşıyor.
Gönlüm şimdi ufak bir sevinçten bile mahrum,
Yalnız sizi kazanmak emeliyle yaşıyor....

Bilmezsiniz kalbimin ne türlü çarptığını!
İşte, benim ömrümün musikisi bu sestir...
Kızıl dudaklarınız birer ateş yığını,
Benliğim de onlara âşık ateşperesttir!...

(Servetifünun, 15.9.1927)

BİR MACERA

Önce kalbim ufak bir kıvılcımla tutuştu...
Bir yığın saman gibi şöyle parladım gitti...
Fakat şimdi saçlarım beyaz, yüzüm buruştu;
Daha yirmi yaşında ihtiyarladım gitti!...

Neticesiz bir aşka verdim gençliğimi,
Ne ufak bir temayül, ne bir iltifat gördüm...
Önünde yalvararak söylerken sevdiğimi,
Gözlerinde yüzüme inen bir tokat gördüm...

Bu bir taraflı aşkta hiç durmadan, Allahım,
Ümitsizlik sararken beynimi bir ağ gibi;
Ben yine seviyorum onu... Aman Allahım!...
Bir macera görmedim ben bu macera gibi...

(Servetifünun, 2.2.1928)

VAKFİYYE

Kıdvet-ül eshâb, hubbet-ül merak, umdet-ül erbab-ı illet-i ihtinab, âşık-ı şuride-dil-i bed-avâz, gurâb-ı şum-i bî-pervaz.

BEYİT

Mest-i mey-i şâir-i pür-velvele
Cesr-aşiyân-i handek mekarr-i hergele

Nâzım-ı terkiib-i bend-i latif, fakir-i bî-resen ü lif, halîyen diyar-ı Almanya'da Potsdam kariyesinde mukim Sabahattin Ali revş-î sakim, ahiren nazmeylediği dokuz adet bend-i pür-mana, bir adet rubai-i pür-ahenk ve bir adet beyt-i bergüzide ve kıt'a-i duaiyeden ki cem'an yüz otuz altı mısra ve altmış sekiz beytten mürekkep işbu terkiib-i bend risalesini mahzar-i şuhudda vakf-ı sarih-i müebbed ve heps-i sarih-i muhallet ile vakfeyleyip şurutunu şöylece beyan eyledi ki :

Mezkûr risalenin tevliyyeti haliyen İslambol'da Bozdoğan Kemerî civarında Zeynep Hatun Medresesi nâm manastırhânede mukim edebiyat-ı atıka-i islâmiye ve efrenciye tullabından Pertev Naili dame izze hazretlerine mahsus olup müşarün ileyh ircii emriyle lebbeykzen-i icabet oldukta tevliyet-i mezkûre mumaileyhin evlâdına ve evlâd-i evlâdına ve evlâd-i evlâd-i

evlâdına batnen ba'de batnın meşruta olup onlar dahi bil-küllîye münkariz oldukça vakf-i mezkûrun sahabet ve tevliyyeti Bayezid Medresesi hâfız-ı kütbi Münir Efendi hazretlerinin ahfâd-ı berbadına intikal eyleye.

Mezkûr terhib-i bend-i latifin harabiden vikayesi maksadıyla şurutunu şöylece beyan ederim ki: ol risale zinhâr bir kimse yedinde heft ruzdan ziyade bulundurulmayıp şart-i mezkûre riayet etmeyenler ases başı Nihal Efendi yediyle tecziye oluna ve amma sebeb-i nazm olduğu evvelki rubaide zikredilen hatun ile hemşire-i maneviyem Mehpâre Hatun bu şarttan ve işbu zecirden muaf tutula.

Zinhar ve zinhar işbu terhib-i bend ukala-i zeman ile napuhteler yedine tevdi edilmeye ve bilhassa İbrahim Müteferrika icadi tab' itlak olunur bid'ate sapılmayarak ilâyevm-il kıyâme şekli evveli ile muhafaza olunup istinsahında dahi huruf-ı latini zinhar ve zinhar istimal edilmeye.

Ve beher sene muharrem-ül haramın onuncu günü ezanî saat on ikide balâda zikri geçen hâfız-ı kütüb mütebahhirin-i dehrden Münir Efendi tarafından işbu terhib, avaz-ı bülend ve savt-ı bed ile usul ve makamata riayet olunarak teganni oluna. Şöyle ki :

Ser-levha-ı rubai makam-ı dil-keş-i haverandan, zirdeki beyit, makam-ı nev-eserden; mukaddimemiz peşrev şeklinde yegâh makamından, ablamız Mehpâre Hatun'un bendi rahat-ül ervâh makamından, Nahit Hatun'un bendi çember usulünde suzinak makamından, Sadiye-i zerdi Hatun'un bendi zincir usulünde ırak makamından, Belkis Hatun'un bendi mahur makamından, Münevver ve Ulviye hatunlar sirto şeklinde

ferahfeza makamından, Pertev Naili Molla kısmı gazel şeklinde makam-i rasttan, Hüseyin Nihal Bey curcuna usulünde hüseyniden, Orhan Şaik Efendi şevkefzadan, Ekrem Reşit Efendi neva üzerinde uşşak makamından, Münir Efendi ağır semai usulünde tahir buselik makamından, Tahsin Mirza Aydın usulünde şehnaz buselik makamından, fahriye-i şairanemiz ise aksak semai usulünde sabadan teganni olup kit'a-ı duaiye dahi savt-ı muhrik ile makam-ı hüzzamdan okuna.

Ve badel kırae hazırına bükâlarını teshil maksadiyle birer adet usare-i basal ile teskiye olunmuş dest-i mal tevzi olup işbu destmal ile sair levazım mesarifi mürüvvetmendân-ı biraderan tarafından deruhde edile.

Ve rüfekadan hüsn-i hatta mâlik birer zat tarafından her bend istinsah olup halen mahmiye-i Konstantiniye'de bulunmayan rüfekaya ve bilhassa Frencé diyârında tahsil-i ülum-ı şetta eyliyen Sadiye-i zerdi Hatun'a tatar-ı mahsus ile irsal oluna.

Ve eğer tahsildar-ı ervâh canibinden ruh-ı pür-istirabım kabzolunduğu takdirde ser-i kabrime ser-name-i bend olan rübâi hakkoluna.

İşbu vakfiye-i şeriye ma'mulünbiha mucibiyle amel olup hilâfından begayet hazer oluna. Ve bu şurut-ı hasene ve kuyud-ı müstahsene minbad tebdil ve tagyir olunmaya.

Tahriren fi senet-il efrenciye :

Tis'a uşreyn tis'a mietün ve elf.

Şahidan-i hazıran elkazi kariye-i Potsdam Hay-
[rullah

Der vasf-ı yâran-ı terhib-i bend

Derdin beni amade-i nûş eyler yâr
Destimde kalem böyle hûrûş eyler yâr
Yârânî bahanedir vasfetmek
Yâdınla gönül bak yine cûş eyler yâr

Bendimin rencide olman aşikâr imasına
Ben neler koydum anın her beyt-i pür-manasına

Mukaddime

Ey hâme senin âdet-i dirinen elemdir
Çün baht-ı siyahın sana bahşası sitemdir.

Bir hayli zamandan beri terkettin aruzu
Bir hayli ki hemdem sana peyman-e-i cemdir

Mihnetzede-i dehre tehekküm yaraşır mı
Sen mi bizi handan edeceksin bu ne demdir

Hamem diyor hiddetle dönüp ey koca gafil
Usturpa değil dest-i sakilinde kalemdir

Hasmın bu şekil bendini gördükte susulmaz
Susmak reh-i manide gezen tab'ıma gemdir

Ben vasfedeyim zümre-i yârânı da âlem
Görsün sipihr-i nazma kimin bendi alemdir

Lâkin yeter ey hâme tefâhür işe başla
Hasmın gibi bir kuş vuramazsın iki taşla

Mehpare Hatun Bendi

Nazmim sana ilk önce hitâb eyledi âyâ
Zanmmca kalem bunda sevâb eyledi âyâ

Mihnet-geh-î dünyâ ki bir âlûde sedeftir
Yalnız seni hâlik dürünab eyledi âyâ

Akillere cevretmesi âdettir anınçün
Bahtın sana da hayli azâb eyledi âyâ

Hak sordu bütün hilkati manalı yüzünde
Sadıklarına kendi cevab eyledi âyâ.

Hissetti ki âlemde anın gayrisi yoktur
Ezvakın da vasf-ı kitab eyledi âyâ

Belki yanılıp âdem olur zannına düştü
Ben âcize de hayli itâb eyledi âyâ

Sen kendine devretme lâfı hatm-ı kelâm et
Mehparesidir felsefenin zatı da elbet

Nahid Hatun Bendi

Bir kâre şuru' eyledi kim şimdi dil-i zâr
Terketmesi güç başlaması haylice düşvâr

Müşkil olacak zâtını vafetmesi gerçek
Ol müşkili yapmakta bile başkaca tad var

Mirrih mesel duhter-i hurşid sıfat kim
Rahmetmesi yok âşıkâ lûtfetmesi azâr

Eyvâh onun istemeyin vafım benden
Ben anlatamam aczimi de eylemem inkâr

Yalnız onu bir gün görerek şöylece tenhâ
Açsam ona kalbimde duran ukdeyi tekrâr

Mademki mey-i aşkı kabul etmeyecektin
Neyçin kadeh-i kalbi şikest eyledin ey yâr

Sus böyle dıraz eyleme avazım pest ol
Sus kâmil isen vade-i hicran ile mest ol

Sadiye-i Zerdî ve Belkis Hatunlar Bendi

Bir demdi ki yâran ile sohbetler ederdi
Bilmem ne yapar şimdi, Sadiye-i zerdi

Men haste dilin dahi bir ablâsi da oydu
Lûtf u kereminden bana bu pâyeyi verdi

Halletmek için felsefe-i bud u nebudu
Terketti bizi postunu gurbetlere serdi

Ben olmuş idim vüs'at-i irfânına hayrân
Hulkundaki evsâf ise bir bahs-i digerde

Bendimde nasıl anmiyayım Belkis'i ben ki
Bin sabrile cuş etti derûnumdaki derdi

Cânân ile sohbetler ederken o da vardı
Eyvâh o ne günlerdi ne demlerdi nelerdi

Şimdi bu cefâ-gehte o Leyla ise ben Kays
Zeyd oldu bu nev kissa-i Mecnun'da da Belkis

Münevver ve Ulviye Hatunlar Bendi

Hamdeyleyerek bir dahi rabb-i müteale
Hamem edeyim vasf-ı Münevver'de icâle

Giptayla bakar ilmine irfânına Sokrat
Kuvvetçe de meydan okuyor Rüstem-i Zâle

Bilhassa riyâzıyedeki kudret-i ilmi
Girmez kalem-i âcize sığmaz bu makale

Bir duhter-i Ulviye gelir mektebe dâim
Şöyle bürünüp haşmet ile bir kara şale

Leblerde füsun u edeb ü şi'r nümayan
Gözler takılıp kalmış ekalim-i hayale

Ekrem Reşid'e sormalı mabadını lâkin
Terkeyliyorum ben bu işi mir-i Nihâl'e

Lâyık mu bu sevdâ ile hep kendini telh et
Ey nazlı Nihal gel de bize derdini şerh et

Pertev Naili Molla ve Hüseyin Nihal Bey Bendi

Pertev Hoca ki eviye-i âleme cândır
İlmiyle kemaliyle de malûm-i cihândır

Hayran olurum ondaki safiyet-i kalbe
Masum tebessümleri baştan başa cândır

Pertev Hoca'nın vasfını mümkün mü beyân hiç
Maksûd hemen zatına bir komplimandır

Mektepte aceb kim tanımaz mir-i Nihal'i
Bazusu kavi türkçülüğü hayli yamandır

Almıştır Oğuz Beyliği fermânını lâkin
Öz kendini farzetti Hülâgû-yı zamandır

Âşıklığı reddeyledi âşıklara güldü
Hey yavrucuğum gel de benim şapkamı kandır

Bir kere nazar kılsa tanır esnafı esnâf
Âşık değilim ben diyerek eyleme hiç lâf

Orhan Şaik Ve Ekrem Reşit Efendiler Bendi

Orhan bırakıp şehri bir ummâna girişti
Âlim olacak ilme de mestâne girişti

Bir müşkili var tab'ı firengâne-yi aşkta
Halletmeye Kamus ile Burhan'a girişti

Her sevdiğini lezzet alıp hırpalamaktı
Korkum bu ki zen kısmını buhtana girişti

Bir sayha-yi bitâb gelip gûşuma eyvâh
Ekrem yine duhterleri talana girişti

Gözden geçirip felsefe-i bud u nebudu
On beş kız için ah ile efgana girişti

Hıkat şu Sabahattin'i pek boşboğaz etmiş
Üç tanesinin ismini ilâna girişti

Mim vardır ayın vardır efendim pe de vardır.
Ciddisi de var hoppası var züppesi vardır

Münir ve Tahsin Mirza Efendiler Bendi

Tebrik ederek nükte saçan hâme-i tire
Bir gayret ile başlıyalım vasf-ı Münir'e

Ekser ediyor halet-i etvârını tehzil
Kıymet vererek nâzım-ı tahrir-i fakire

Bilmem nedir üzmekte beni maksadı bilmem
Bilmem ne gelir bir kediden koskoca şire

Etvârımızı pest görüp eylemeyin hâr
Meydan okuruz bazı Felatun-ı kebire

Kaddin daha genç yaşta düta eyledi tahsin
Doğrultmalıdır şükrederek hazret-i pire

Anka-yı dili âlem-i neşvette hükûmrân
Vermez metelik şimdi o sultan ü emire

Neşvet ola her yerde onun yar ü nedimi
Neşvet ile tayyeyeye vadi-i kadimi

Vasf-ı Şâir-i Dua
(Fahriye)

Ey hâme biraz fazla yoruldun ama gel de
Metheyliyelim kendimizi biz bu gazelde

Bir böyle hüner gayret ü ikdâm ile olmaz
Cam-ı hüneri içmelidir bezm-i ezelde

Biz şimdi küçük bir çocuğuz âciziz amma
Çok mertebe var kîse-i memlû-yı emelde

Hayran olacak haşmet-i elfâzıma Nef'i
Molyer öpecek destimi vadi-i hezelde

Epsen duracak aşk nevâsında Fuzuli
Yâdım kalacak levha-i ezhân-ı milelde

Eşkâlimi bilmek dileyen şöylece bilsin
Cânânesi aklında ve mey kâsesi elde

İn şair-i gevher sühan-ı âşık-ı lâl est
Yek derbeder-i dehri ki müştâk-ı visal est

Dua

**Bütün günahlarımız kalsa affedilmeyerek
Semâ hazinesi almazdı şerr-i şûrumuzu
Sabâh! sen hemen damen-i duaya sığın
Hüda mürüvvet edip affeder kusûrumuzu**

**Süphane rabbike rabbil izzeti amma yesufun ve sela-
mün alel mürselin velhamdülillahi rabbül âlemin sa-
dakallahül azim amin.**

(Yeni A dergisi, Mart 1973)

MESNEVÎ

Bu izhâr-ı igbirar ve bir nebze ahvâl-i şâir-i itibârdır

Ey yâr-ı kadim-i bîmürüvvet
Senden edeyim biraz şikâyet

Reddetmek için aratma hiç lâf
Yok sende birazcık olsun insâf

Sen bizden utanma mektubun kes
Biz bekler iken garib ü bîkes

Yaz sonra da bir buçuk sahife
Envâ-ı bahane vü lâtife

Benden yana bakma hiç kusura
Ben burda yabancıyım şuura

Ünsiyyet edince Avrupa'yla
Sarhoşluğa başladım birayla

Derya gibi raksa râğbet ettim
Kızlarla temasa râğbet ettim

Bir bar köşesinde postumuz var
Birkaç sarı saçlı dostumuz var

*Bu tahattur-ı hayât-ı pür-ahenk ve tezekkür-i
çegâne-i çenktir*

Daldıksa da böyle nev-hayâta
Sed çekmedik eski hatırâta

Gitmez gözümüzden eski demler
Sâzıyla sözüyle bezm-i cemler

Bir yanda şerâb ü mey dururdu
Bir yanda kemân ü ney vururdu

Canlar bu tarafta nûş ederdi
Sazlar o tarafta cûş ederdi

Bin şem'a yakardı neşveden cev
Âteş gibi başlayınca peşrev

En neşeli çeşmi kan kıldadı
Hey hey o ne dertli şarkıldadı

Gözler dikilip kalırdı hâke
Başlarsa kemençe suzinâke

Bîsud idi zapt-ı eşke ikdâm
Sel gibi hurûş edince hüzzam

Girdikte teraneler hicâze
Başlardı gönüller ihtizâze

Bir kâm idi bîvefa hayattan
Nısfıye figan ederdi şattan

Bir haz yayılırdı kalb-i zâre
Sazlar koyulunca karcıġâre

Yükseldi mi naġme-i ferahnâk
Şevkinden olurdu sineler çâk

Aşk ile ederken âlem efgân
Bir bahse zemin olurdu cânân

Bu galeyan-ı aşk ü sevda ve bir yanık nevâdır

Cânân yine düştü kalb ü hûşe
Tâb kalmadı başka nâme gûşe

Bahset bana şimdi Mustafa sen
Yalnız o nigâr-i zulm-eserden

Düşmüş o civâna semt-i râhın
Duydun mu rivâyetin o mâhın

Gezdinse civâr-i Üsküdarı
Hisseylemedin mi bûy-i yârı

Ol şuh-ı lâtıf ü bîbedelde
Hışmı nıgehinde tigi elde

Her baktığını helâk eden bir
Keşti-i derûnu çâk eden bir

Ummana tesâdüf eyledin mi
Cânâna tesadüf eyledin mi

Gördün mü o mehlikayı ey dost
Anmaz mı bu bînevâyı ey dost

Mecnununa iğbirârı çok mu
«Yârin bize bir selâmı yok mu»

Ger gördü isen o nevnihâli
Şerh et ona bendeki bu hâli

Sevdâ-zede oldu kalb-i zârım
Şerh et ona hal-i bîkararım

Şerh et ona iptilâ-yı ruhu
Şerh et ona mesti-i sabuhu

Gönlüm ki bir aşka müptelâdır
Şerh et ona aşk bir belâdır

Şerh et ona çoktur istirâbı
Şerh et sitem olmasın cevâbı

*Bu bir tarikle istida-i divân-ı Galip
ve bilhassa nazar-ı dikkati câlibdir*

Gönlüm yine zübde-i sebûdur
Lâkin sebebi o mah-rûdur

Bir gün bile geçmiyor elemsiz
Bilmem yaşanır mı burda demsiz

Her dem mütekarrib-i fenâyım
Mihnet-keş-i günc-i inzivâyım

Yalnız burada benimle hemhâl
Mey bir de Fuzuli-i elem-hâl

Gam ceyşi bana edende savlet
Birkaç gazel eylenir kıraet

Ağlar bana gâh hayal-i Leyli
Mecnun beni gâh eder teselli

Bir demdi ki Galib-i sühenkâr
Olmuştu dahi benimle hembâr

Çün şimdi o yâr-ı gare dûrum
Bîşüphe melûl ü bîhuzûrum

Düştüm yine hüsne iştiyâke
Yok takatim aşktan mezâke

Ey Mustafa etmeyip hiç ihmâl
Derhal bana bir haber et isal

*Bu bir fahriye-i bâlâ-pervaz ve huda-yı
lemyezele dua vü niyâzdır*

Destimde kalem bir ejderhâdır
Çün sahibi sahib-i dehâdır

Mazi ile azken iştigali
Nazmetti bu şi'r-i hoş mealî

Çok görmeyin andaki hatâmı
Başlandığı gündedir hitâmı

Küffâr ile şebb ü ruzum
Lâkin yine zindedir aruzum

Tenzilime etmeyip tenezzül
İnsâf ile eyleyin tahayyül

Hurşid-i cedit-i haverim ben
Mağrib ile de beraberim ben

Âsârı da zaptedince nurum
Bir bir sönecek meşâil-i Rum

Encüm çekilip birer kenâre
Benden edecekler istinâre

Hürmetle nigâh edin uzaktan
Bir mevhibedir bu zat-ı halktan

Bahşetti bana feza-i dûru
Bir kıldı tevazuu gururu

Yok şükrüne çünkü bende takat
Elhamd o hüdaya hamd-i bihad

*Bu hatime-i kelâm ve ahibbaya
kısaca selâmdır.*

Ummân-ı hayale daldı hâmem
Bir hayli mutavvel oldu nâmem

Kestim hele burda ben kelâmı
Ahbaplara bolca tut selâmı

Ey Mustafacık senin de mahsûs
Çeşmân-ı lâtifin eylerim bûs

Mektubu unutma gâh ü bigâh
Her işte muinin olsun Allah

(Yeni A dergisi, Mart 1973)

Kalplere serptiğın kıvılcımlardan
Bir ışık yanıyor ey büyük nebî...
Gönüllerin, zatını bize aşk sunan
Bir mürşit tanıyor ey büyük nebi.

Bilirsin göynümün ne duyduğunu.
Karşında tekrara hacet yok bunu,
Benliğim önünde, ululuğunu
Daima anıyor ey büyük nebi.

Başımız önünde geliyor yere,
Işıklar dağıttın sen gönüllere.
Milliyet aşkını duyan bir kere,
Seni nur sanıyor ey büyük nebi.

Mefkûre nuruyle bizleri besle,
Uğrunda ölelim biz de hevesle;
Gençliğin kalbi bu taze nefesle
Beraber kanıyor ey büyük nebi.

(Atsız Mecmua, 15.7.1931)

BENİM AŞKIM

Bir kalemin ucundan hislerimiz akınca
Bir ince yol onları sıkıyor, daraltıyor;
Beni anlayamazsan gözlerime bakınca
Göğsümü parçala bak kalbim nasıl atıyor.

Daha pek doymamışken yaşamanın tadına
Gönül bağlanmaz oldu ne kıza, ne kadına..
Gönlüm yüz sürmek ister yalnız senin katına.
Senden başka her şeyi bir mangıra satıyor.

Sensin, kalbim değildir, böyle göğsümde vuran,
Sensin «Ülkü» adıyla beynimde dimdik duran.
Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran;
Seni çıkarsam, ömrüm başlamadan bitiyor.

Hem bunları ne çıkar anlatsam bir diziye?
Hisler kambur oluyor dökülünce yazıya.
Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye.
Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor.

(Varlık, 15 Ocak 1934)

RUHUMUN DALGALARI

Ruhumun dalgaları, koşup kabarmayınız.
Her damlanız tutuşan göğsüme birer bıçak.
Kalbim bir kayadır ki, nerdeyse yıkılacak,
Hayalden köpüklerle kalbimi sarmayınız.

Dümdüz olsam diyorum, ve kumlu bir sahili
Yalayan sular gibi siz de yavaşlasanız.
Bilmediğim yeni bir masala başlasanız,
Çekilse kulağımdan hatıraların dili.

Ey eski günler artık bana yaklaşmayınız,
Ey hayaller, vurmayın kalbimin sert taşma.
Bütün bir hayat bile değmez bir göz yaşma,
Ruhumun dalgaları, köpürüp taşmayınız.

(Varlık, 15.4.1935)

SABAHATTİN Ali *bütün eserleri*

Sabahattin Ali (doğ. 12 Şubat 1906 Gümülcine - ölm. 2 Nisan 1948 Kırklareli), ilköğrenimini İstanbul, Çanakkale, İzmir ve Edremit'te, ortaöğrenimini Balıkesir ve İstanbul muallim mekteplerinde yaptı (1926), Yozgat Ortaokulunda öğretmenliği sırasında (1928) devlet hesabına Almanya'ya gönderildi, dönüşünde (1930-1932) Aydın ve Konya ortaokullarında Almanca öğretmenliğinde bulundu. Basılmamış bir şi-

irinden dolayı bir yıl hüküm yedi ve bunu (1932-33) Konya ve Sinop cezaevlerinde çekti. Tahliyesinden sonra Ankara Ortaokulu ve Devlet Konservatuvarına atandı (1934-44). Son görevinde bakanlık emrine alınca serbest hayata atıldı. Aziz Nesin'le birlikte Markopaşa dergisini yayınladı. Dergideki bir yazısından 3 ay ceza yedi. Ölümüne kadar nakliyecilik yaptı.

Sanat hayatına şiirle (Irmak dergisi : 1925-26) başlayan Sabahattin Ali asıl ününü hikâye ve romanlarıyla yaptı. Yedi Meşale, Varlık, Aydın, Yedigün, Resimli Herşey, Yurt ve Dünya, Adımlar dergilerinde yazdı. Eserleri sırasıyla şunlardır: Dağlar ve Rüzgâr (şiirler 1934), Değirmen (hikâyeler 1935), Kağrı (Hikâyeler 1936), Kuyucaklı Yusuf (roman 1937), Ses (hikâyeler 1937), İçimizdeki Şeytan (roman 1940), Yeni Dünya (hikâyeler 1943), Kürk Mantolu Madonna (roman 1943), Sırça Köşk (hikâyeler 1947). SABAHATTİN ALİ'NİN BÜTÜN ESERLERİNİN YENİ BASIMLARINI ÜZERİNE ALMIŞ OLAN YAYINEVİMİZ DİZİNİN İLERİKİ CİLTLERİNDE GENİŞ BIBLYOGRAFYA VE BİYOGRAFİ DE VERECEKTİR.

Ulusal edebiyatımızın en büyük değerlerinden biri olan Sabahattin Ali, Anadolu toprağını ve Anadolu'nun insanını en iyi dile getiren bir yazarımızdır. «Sabahattin Ali Bütün Eserleri» dizimizin üçüncüsü olan «Değirmen / Dağlar ve Rüzgâr»da, yazarın küçük hikâye dalında en güzel on altı hikâyesi ile bilinen yirmi sekiz şiiri dışında hiç bir yerde yayınlanmamış 36 şiiri toplanmıştır.